Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

ORAȘ REGAL

Anul VI ■ Nr. 4 (53) ■ Aprilie 2015

Mănăstirea Călinești

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul
Primăriei Municipiului Curtea de Argeș
și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș"

Deja Eminescu...

Gheorghe PĂUN

Sunt cunoscute diatribele lui Eminescu la adresa politicienilor din vremea sa, cu precădere a celor din partidul liberal, fără să-i ocolească pe conservatori, patronii *Timpului,* mai ales în ultima sa vreme ca ziarist. (Să ne reamintim că un conservator de frunte, P.P. Carp, a pronunțat mult invocata frază „la mai liniștiți-l pe Eminescu!") Am reluat numeroase pasaje din articolele sale și din manuscrise, la pagina a doua a revistei, iar serialul va mai continua o vreme. De câte ori s-a putut, am omis referirile la persoană sau la partid(ul „roșilor"), interesul fiind ideea generală, generalitatea/perenitatea ei, adecvarea criticii „patrioților" de atunci la prestația „patrioților" de azi (Eminescu nu folosea ghilimele, ironia era presupus vizibilă) – mai ales că, uneori, este discutabil dacă el a avut sau nu dreptate opunându-se unor inițiative liberale, în politica externă, de exemplu, sau, cumva în termenii Simonei Weil, cea invocată în editorialul din luna februarie, gazetarul vorbea mai mult ca membru de partid (conservator, deci opus celor criticați) decât în numele său, deci, al adevărului.

Putem însă citi printre rândurile articolelor lui Eminescu o adversitate generală la adresa partidelor. Nu încerc să-l anexez la campania inițiată prin „manifestul SFP" (septembrie 2012), mă gândesc însă la abordarea sa *organicistă* a statului și, implicit, a subsistemelor sale. Sintagme de genul „natură organică", „substrat organic", „dezvoltare organică" apar de multe ori cu privire la organizarea socială, de asemenea, paralele între evoluția organică la nivel biologic și la nivel social. Dar, „precum tot ce e organic poartă, ca blestem al unei moștenite imperfecțiuni, plagele existenței sale, tot astfel nu există popor care să nu fi avut boalele și crizele sale" (*Timpul*, 18 iulie 1880), iar „tot ce e organic e menit morții; deci și statele și formațiunile etnice. Cestiunea e în ce condiții un stat trăiește mult și în ce condiții bolește și cade repede." (*Timpul,* 26 aprilie 1881)

Nu insist, pentru că nu vreau să se spună că intenționez să-l confisc pe Eminescu, încercând cu tot dinadinsul să-l fac precursor al SFP... Există însă articole mult mai explicite, care vorbesc despre inutilitatea, ba chiar nocivitatea partidelor politice – de pildă, cel din *Timpul,* 21 iunie 1881, în care este vorba despre administrația locală, despre alegerile la acest nivel. Reiau aici doar câteva rânduri, textul este reprodus în întregime la pagina următoare a revistei.

„Precum am mai spus și cu altă ocazie, la comună și județ nu este sau n-ar trebui să fie vorba de alegeri de caracter politic." (Subliniez faptul că Eminescu a mai spus-o „și cu altă ocazie", era

statornic de această părere.) „Din amestecul spiritului politic în aceste alegeri, unde nu-i cestiunea decât de o bună administrație și gospodărie", ies lucruri rele, completez eu banal fraza și trec la al doilea paragraf: „Este oare vorba când se fac alegeri comunale să se afirme principii politice, mai ales la noi în țară, unde avem atâta lipsă de spirit pozitiv, de însușiri utile, de inteligență și onestitate administrativă?"

Găsiți restul dând pagina, eu aleg să mă întreb retoric: dar la nivel de țară nu este vorba (aici se cere, desigur, o discuție mai tehnică) tot de administrație? – mai ales la vremea noastră, când mijloacele de comunicare au făcut lumea tot mai mică, iar, din motive organic-istorice, lumea este tot mai reglată/reglementată. Interesant este că în ultimii ani (nu știu dacă și în alte țări, dar la noi este vizibil) ne-am lăsat hipnotizați de o nouă formulă-mantră, des repetată, care, de fapt, e o mărturisire a ingerinței politice mai peste tot: *voința politică.* Voința politică decide dacă să crească sau nu bugetul educației, sănătății sau apărării (în ciuda evidențelor, strategiilor, nevoilor, bunului-simț), tot aceasta adaugă auto-străzi pe hărțile viitorului, eventual le mută dintr-un județ în altul, după cum voința cu pricina e exprimată de un glas mai sus pus (în ciuda calculelor economice), voința politică iese la televizor pentru a-i proteja pe cetățenii cu împrumuturi în franci elvețieni (în ciuda avertismentelor BNR și FMI de a socoti de trei ori orice măsură în acest sens) – am menționat doar domenii în care este evident că „principiile politice" nu au ce căuta, dar voința politică își vâră nasul/coada în justiție, în organizarea statului, în condamnarea comunismului, în relațiile internaționale, în tot ce-i trece ei prin cap. Gândiți-vă că voința asta e a unor politicieni, oameni cu interese personale și de grup, a unor organizații care au ca scop propria creștere (iar Simone Weil), apoi înlocuiți „voința politică" cu „amestecul politicii" sau cu altă sintagmă mai puțin neutră și veți avea, sper, revelația unei situații trist-absurd-comice: politicienii recunosc „cinstit" că se amestecă în toate, cu mândrie parcă, făcând să prevaleze „cuvintele de coterie", ale unor „persoane ușurele", în dauna specialiștilor, calculelor economice, studiilor de impact, științei, justiției, moralei în definitiv. „Voința politică" versus „o bună administrație și gospodărie" – o zice Eminescu, contemporanul nostru dintotdeauna.

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...

În prima săptămână a lunii viitoare sunt convocați alegătorii din București pentru a numi noul consiliu comunal. Nu credem de prisos a atrage atenția lor de pe acuma asupra acestor alegeri, de la care atârnă interese atât de mari ale contribuabililor, încărcați acum în urmă de un spor considerabil de sarcine pentru a acoperi plata împrumutului de 15 milioane. Precum am mai spus și cu altă ocazie, la comună și județ nu este sau n-ar trebui să fie vorba de alegeri de caracter politic. Din amestecul spiritului politic în aceste alegeri, unde nu-i cestiunea decât de o bună administrație și gospodărie, rezultă că atâtea conștiințe problematice, atâtea persoane ușurele și incapabile sunt chemate a administra interese de milioane, a face și a întrebuința împrumuturi pe socoteala contribuabililor, sporindu-le necontenit sarcinele deja destul de grele, și a nu da acestor contribuabili, în schimbul sarcinelor, decât neglijență, insalubritate publică, lucrări de cârpeală sporadică în stradele din centru și, din când în când, și oarecari vexațiuni.

Este oare vorba când se fac alegeri comunale să se afirme principii politice, mai ales la noi în țară, unde avem atâta lipsă de spirit pozitiv, de însușiri utile, de inteligență și onestitate administrativă? Între un primar inteligent, harnic și onest și un găgăuță ori un *claqueur* politic cuvintele de coterie trebuie să determine preferința alegătorilor contribuabili? Noi știm că școala ai cărei adepți sunt astăzi la putere răspunde afirmativ la aceste întrebări. Pentru acești onorabili nu este nimica mai important decât căpătuirea înregimentaților partidului. La județ și la comună sunt bani, ghешefturi și putere; unde sunt toate acestea trebuie să fie date pe mâna patrioților, cu al căror concurs se votează bugetele generale ale statului și două-trei proiecte de legi organice într-o singură noapte sau un mare gheșeft, ca răscumpărarea Cernavoda-Chiustenge, într-un ceas. Interesele comunei însă, bine înțelese, trebuie să importe pe aceia care nu din prisosul, ci din strictul lor necesar contribuie la casa comunală.

Recomandăm prin urmare cu tot dinadinsul tuturor alegătorilor să meargă la alegerile comunale și, cumpănindu-și bine votul, să aleagă dintre candidați nu pe aceia ce nu li se prezentă cu alte titluri decât acela că stau la umbra bairacului liberal-național din Strada Doamnei, ci pe aceia care le prezentă garanții de capacitate și onestitate administrativă.

Mașina electorală a guvernului va fi pusă desigur în mișcare și cu această ocazie; departamentele ministeriale, administrația domeniilor, poliția, sub costumul de comedie al așa renumitului comitet electoral, vor contribui cu toatele să facă a triumfa lista cârdășiei. Credem însă că, în urma înființării nouălor taxe comunale cu care i-a supraîncărcat zilele acestea onor. primărie liberal-națională, alegătorii vor părăsi nepăsarea de până acuma și vor ști să reziste influenței morale și să-și dea votul așa cum cer adevăratele interese ale comunei.

(*Timpul,* 21 iunie 1881)

Apel către femeile din Rusia

Dragile mele surori întru Domnul

Ninela CARANFIL

Mă adresez vouă, eu, o femeie, o mamă care are o fiică pe care am crescut-o singură cu mult greu.

Sunt o artistă care timp de 45 de ani am evoluat pe scena Teatrului Național „Mihai Eminescu" din Chișinău și mi-am construit o carieră prin muncă și dăruire, am un nume respectat și îndrăgit de către oameni.

Mi-am făcut studiile teatrale la Moscova, între anii 1964 și 1969, la Institutul de Artă Teatrală „A.V. Lunacearschi" (Ghitis), care acum se numește Academia de Arte. Timp de 5 ani am fost instruită de mari profesori ruși, cum ar fi Olga Pijova și Boris Bibikov. Am cunoscut marea cultură rusă: literatura, teatrele, muzeele, intelectualitatea, am cunoscut Rusia profundă și creștină și spiritualitatea ei. Am cunoscut poporul rus, sufletul rusesc, care este sensibil, bun, sentimental, dar și imprevizibil! Adică, vreau să vă spun că sunt legată sufletește de cultura rusă.

M-a făcut să mă adresez vouă, dragi surori întru Domnul, tragedia prin care trec vecinii noștri ucraineni. Nu pot trăi liniștită, nu pot să tac și chiar sufăr când în vecinătate mor oameni nevinovați și de aceea vă scriu.

Viața unui om este un dat de la Dumnezeu și numai El este în drept să o ia, de aceea, atunci când se omoară om pe om se comite o crimă. O crimă abominabilă împotriva firii, împotriva lui Dumnezeu, iar cel care pregătește un rău altuia și-l pregătește lui însuși de fapt...

Filosoful Socrate vorbea, în antichitate, despre drepturile femeii, prin aceasta înțelegând că femeia și bărbatul sunt două jumătăți și formează un tot, deci sunt complementari și nu antagonici. Sunt convinsă că, dacă bărbații ar purta pruncul sub piept, ar trece prin durerile facerii și ar crește copilul precum îl cresc mamele, ei ar face un alt fel de politică și poate nu ar mai fi războaie în această lume, iar copiii noștri n-ar mai muri cu miile. Sunt sigură că, dacă în punctele cheie ale conducerii țărilor s-ar afla femei, ele ar fi în stare să mențină pacea și buna înțelegere între popoare, deoarece femeile, prin însăși menirea lor de a perpetua specia umană, prin puterea lor de sacrificiu, prin faptul că se opun în mod natural răului, întunericului, nu ar permite masacrele care au loc astăzi pe Pământ.

Războiul devorează pe cei mai buni, spune Schiller.

Cei mai buni sunt fiii voștri, pe care i-ați crescut pentru a vă bucura și a vă împlini viața, fiii voștri care astăzi mor într-un război sângeros, absurd, inutil, dezlănțuit împotriva vecinilor noștri ucraineni. Ce caută copiii ruși înarmați pe pământul fraților voștri ucraineni? Să mori pentru a apăra pământul sfânt al patriei tale este o onoare, acest sacrificiu fiind înscris în istoria neamului tău!

Înțeleptul trebuie să încerce totul înainte de a recurge la arme, or tocmai de această absolut necesară înțelepciune sunt lipsiți politicienii din Rusia de azi. Mă întreb și vă întreb, dacă președintele Vladimir Putin ar avea un fiu, l-ar trimite să lupte în Ucraina? Cred că nu, deoarece este vorba despre un război nedrept, împotriva fraților voștri ucraineni, este o vărsare de sânge stupidă și criminală, pusă la cale de către politicienii voștri iresponsabili, măcel în care mor copii, fiii voștri, dragile mele surori întru Domnul!

Și iar mă întreb și vă întreb: de ce tace Rusia cea profundă și creștină, Rusia care a dat lumii atâtea minți luminate, atâtea valori, atâta spiritualitate? De ce tăceți, dragi frați și surori întru Domnul?

Opriți măcelul, opriți vărsarea de sânge, opriți războiul în care mor fiii voștri tineri și nevinovați!

Voi sunteți în drept să cereți politicienilor voștri să înceteze acest masacru, apărați viața, apărați ceea ce ați născut și crescut cu atâta greu, apărați-vă copiii!

În preajma sfintelor sărbători de iarnă, mă rog lui Dumnezeu să ne trimită un bun cuget pentru a trăi în pace și bună înțelegere, mă rog pentru copiii noștri, pentru copiii voștri... Mă rog pentru ca Dumnezeu să-i călăuzească pe calea cea bună spre împlinire și lumină...

Doamne ajută și miluiește! (Decembrie 2014)

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacțional: Svetlana Cojocaru – director al Institutului de Matematică și Informatică al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR și USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, București, **Spiridon Cristocea** – conferențiar la Universitatea Pitești, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeș, **Sorin Mazilescu** – director al Centrului Județean Argeș pentru Promovarea Culturii, Pitești, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – director al Muzeului Viticulturii și Pomiculturii din România, Golești, Argeș, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Județene „Dinicu Golescu", Pitești, **Adrian Sămărescu** – director editorial al Editurii Tiparg, Pitești, **Ion C. Ștefan** – profesor, membru al USR, București.

CURTEA DE LA ARGEȘ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres" (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu" (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeș

Corectură: Radu Gîrjoabă
Machetă: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

Întreaga răspundere științifică, juridică și morală pentru conținutul articolelor revine autorilor.

Reproducerea oricărui articol se face numai cu acordul autorului și precizarea sursei.

E-mail:
curteadelaarges@gmail.com

Website:
www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției – Trustul de Presă „Argeș Expres" (25 lei/6 luni și 50 lei/12 luni); banii trebuie trimiși în contul Asociației Culturale Curtea de Argeș, deschis la Volksbank Curtea de Argeș,
IBAN: RO82 VBBU 2587 AG15 1679 2701

Tiparul: SC TIPARG SA, Pitești.

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale Curtea de Argeș, CIF 29520540, cont Volksbank, IBAN RO82 VBBU 2587 AG15 1679 2701.

Homo sapiens

Principele

Horia BĂDESCU

Trăim, întâmplător sau, mai degrabă, neîntâmplător într-un alt Ev Mediu. New Age-ul istoric, în care totul este „post”, adică *după* ceva care pare consumat iremediabil, are o natură oximoronică. Ca și vechiul Ev Mediu, în care imperiul își fonda puterea pe subdiviziuni feudale, cu cât mai mici cu atât mai simplu de dirijat, globalizarea își fondează natura universalistă pe distrugerea statului națiune, a „principatului”, a puterii centrale subiacente, încurajând regionalizarea, baronatele, mica vasalitate incapabilă să i se opună. Cu cât mai mulți, cu atât mai slabi, cu atât mai „proști”, mai săraci și mai dependenți de bucata de pâine care li se restituie, la preț de lux, din ceea ce li s-a furat. Cu atât mai necesară știința, arta de a guverna, șurubăriile politichiei, *finesse*-urile de luat ochii plebei, pe care noii principi, gușterii și baroneții conectați la izvoarele bogăției, la universalul „ochi al dracului”, au a le învăța de la clasici.

Ne aflăm, deci, în cea mai curată normalitate atunci când celebrăm, așa cum s-a întâmplat mai an, nu scrierile lui Plutarh, Titus Livius au Marc Aurelius, ci o jumătate de mileniu de când a fost scris *Principele* lui Niccolo Machiavelli. Mai ales în spațiul acesta, în care „machiaverlâcurile” florentinului, politicalele care făceau nu doar hazul caragialesc au intrat, de amar de vreme, în uzualitatea limbajului și practicile cotidiene. Ba încă și mai abitir în vremurile noi, în ceea ce se trudește a părea democrație, căci până la a fi este cale lungă, sub privirea atent-ipocrită a unei Europe sastisite de narcisism și de retorica litotei.

Ce zicea „moralistul” de pe Arno, sprijinitor tainic al papei Borgia, pentru acele vremi, zicea bine. Catehismul puterii se întemeia nu doar pe realitatea spațiului peninsular ori vest-european, ci și pe exemple ilustre din istoria veche a continentului. După cum, pentru mine unul, perenitatea principiilor după care se câștigă, se păstrează și se pierde puterea și în lumea contemporană nu este nici uimitoare, nici întâmplătoare, știut fiind că natura umană rămâne aceeași de la începutul începuturilor. Ceea ce se schimbă este doar cadrul, contextul și actorii. Iar principele, genericul principe căruia i se adresează prelecțiunile machaiavellice, nu e decât o axiomatică metaforă a uneia și aceleiași realități.

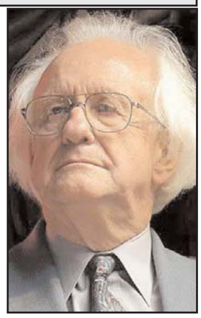
Ce zice, dar, messer Niccolo? Zice că „acela care ajunge principe prin favoarea poporului trebuie să și-l păstreze prieten, lucru care îi va fi ușor, deoarece poporul nu cere altceva decât să nu fie asuprit... altfel nu va găsi scăpare în împrejurări potrivnice” (citatele sunt în traducerea Ninei Façon). Lucru trăit și văzut și astăzi în satul global, dacă nu zilnic, mai în fiecare an. Iară dacă nu și nu se poate păstra acea prietenie, atunci trebuie recurs la măsuri draconice, căci „pe oameni trebuie sau să-i iei cu binele, sau să-i distrugi cu totul, fiindcă ei se răzbună pentru un rău ușor care le-a fost pricinuit, dar nu se pot răzbuna în schimb pentru ceva grav; așa încât este necesar ca răul pe care i-l faci cuiva să fie de așa fel, încât să nu ai a te teme de răzbunare”. Întemeiată judecată, numai că practica istorică, mai ales în vremurile dincoace, nu-i dă dreptate întotdeauna, ci dimpotrivă.

Zice mai apoi messer Niccolo cum că morala și politica n-au a face una cu alta, că cinstea nu e nici măcar fată-n casa guvernării, că finalmente, cum zicea cu umor Mușatescu, musceleanul nostru, dumneaei politica e cam de pe centură. Sigur că o spune *elegantissim, a l'italienne:* „Astfel, un stăpânitor înțelept (?!) nu poate și nici nu trebuie să-și țină cuvântul atunci când acesta s-ar întoarce împotriva lui și când motivele care l-au făcut să promită acest lucru au încetat să mai existe... un principe are totdeauna tot felul de motive îndreptățite care-i îngăduie să-și calce cuvântul sub aparențe cinstite.” Dumnezeule! Îți vine să strigi ca Tipătescu: „Unde ești, Cațavencule, să te vezi răzbunat?” Unde ești, să auzi onesta scuză a florentinului: „acela care înșală va găsi întotdeauna pe unul care să se lase înșelat”. Unde ești să afli, dacă nu știai, că „Un principe nu trebuie să aibă toate însușirile,... dar trebuie neapărat să pară că le are. Dimpotrivă, voi îndrăzni să spun că dacă le are și le folosește întotdeauna, ele îi sunt dăunătoare, dar dacă pare numai că le are, ele îi sunt folositoare.” Și e ușor s-o faci, căci „Fiecare vede ceea ce pari, dar puțini își dau seama ce ești în realitate”. Ba, mai mult, se trudesc a-i veni în întâmpinare: „De cele mai multe ori, aceia care doresc să dobândească bunăvoința și favoarea unui principe obișnuiesc a i se înfățișa cu lucrurile care le sunt mai scumpe între toate câte le aparțin, sau care, după cum li se pare, îl desfată mai mult pe acesta.” Așa sau altminteri, adică prin ceea ce numim astăzi, cu delicatețe, traseism: „oamenii care au fost la început dușmanii unui principe și care au nevoie de sprijin pentru a se menține, pot fi câștigați cu mare ușurință de partea principelui; și ei vor fi cu atât mai mult constrânși să-l slujească cu credință, cu cât își vor da mai mult seama că au nevoie să șteargă prin faptele lor părerea foarte rea pe care principele și-o făcuse despre ei.”

Însă cum ar trebui să scape un principe lingușirilor? Chestiunea e delicată, ținând cont de natura umană, dar abilul florentin găsește cu inteligență soluția: „Căci nu există un alt mod de a te apăra de lingușiri decât acela de a-i face pe oameni să înțeleagă că nu te vor supăra spunându-ți adevărul; dar dacă oricine va putea să-ți spună adevărul, respectul care ți se cuvine va scădea. Prin urmare, un principe prudent trebuie să urmeze o a treia cale, alegându-și în stat sfetnici înțelepți, dându-le numai acestora dreptul de a-i spune adevărul și numai în legătură cu lucrurile despre care el îi întreabă și nu privitor la altele.” Aferim! Curat murdar, monșer! Și, ca să așeze bomboana pe tort, zice Machiavelli: „Mulți consideră că un principe înțelept trebuie, atunci când are prilejul, să întrețină cu viclenie o dușmănie oarecare îndreptată contra lui, pentru ca prin înfrângerea ei să obțină o glorie și mai mare.” *O, tempi non passati!*

Din perspectiva celor de mai sus, trebuie spus că a curs multă cerneală în jurul celebrei aserțiuni atribuite lui Machiavelli: „scopul scuză mijloacele”. Este sau nu a acestuia? Toată lumea e de acord că *ad litteram* ea nu se află în textul Principelui. Dar toată lumea e de acord că ea se află în spiritul acestuia, că *si non è verro, è ben trovato.* Desigur, spun unii, în acord cu gândirea machiavelică, ea se regăsește în spiritul operei, dar ceea ce contează sunt cuvintele. Le-a rostit Machiavelli? Ei bine, nu! Și, la urma urmei, ceea ce contează cu adevărat e scopul. Mărețul și fascinantul SCOP, al cărui singur scop e, nu-i așa?, de a permite orice mijloace pentru a fi atins. Iar singura morală a puterii este puterea însăși!

Maestrul maeștrilor: Gandhi

Johan GALTUNG

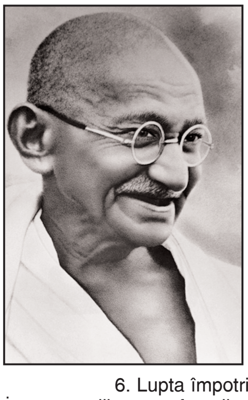
Gandhi e portretizat adesea ca „idealist”, în special de către „realiștii” care dețin puterea militară, forța, și astfel au ultimul cuvând în relațiile internaționale și în politică. Dacă folosim termenul de „idealist” nu în sensul abținerii de la violență, ci al credinței într-o idee, ceea ce de obicei e o axiomă simplă și reducționistă, atunci conceptul li s-ar potrivi deopotrivă realiștilor și idealiștilor, într-un sens extins.

Dar nu i se potrivește lui Gandhi. Mintea și acțiunile sale au fost mult prea complexe, holistice și întrețesute cu realitatea unei Indii complicate.

În general, „realiștii” sunt dezavantajați de faptul că dispun de un singur remediu pentru o varietate extrem de vastă de probleme: caută și distruge. Mai au și tendința de a desconsidera cele două legi de fier ale violenței: (1) învingătorii sunt încurajați să caute noi victorii; (2) învinsii sunt încurajați să caute răzbunare.

Desigur, aceste două procese au nevoie de ceva timp, drept care violența e calea de rezolvare preferată de cei cu vedere scurtă, vânătorii aplauzelor imediate. (...)

Gandhi a prețuit „nonviolența celor viteji” dincolo și mai presus de violență. Dar tot el a preferat violența în locul „nonviolenței lașilor”, care nu fac altceva decât să stea pe gard, așteptând, încremeniți în acea formă de „nonviolență” care probabil a dat naștere acelei interpretări greșite cunoscute drept „rezistență pasivă” (inventată probabil de un „realist”). Dintr-o simplă ochire aruncată în capodopera lui Gandhi, o carte destinată să devină salvarea plină de har a acestui secol îngrozitor, autobiografia

sa *Povestea experimentelor mele cu Adevărul*, se poate constata clar că rezistența sa a fost preponderent activă.

Așadar, iată agenda vieții sale politice:

1. Lupta împotriva *rasismului,* în Africa de Sud.
2. Lupta pentru *independență, swaraj.*
3. Lupta împotriva *sistemului de caste, harijans.*
4. Lupta împotriva *exploatării economice, sarvodaya.*
5. Lupta împotriva *disputelor comunale*, pentru pace între hinduși și musulmani.
6. Lupta împotriva *discriminării sexuale,* pentru eliberarea femeilor.
7. Lupta pentru *căi de acțiune nonviolente, satyagraha.*

Dintre cele opt probleme majore de disfuncționalitate ale construcției umane – conflictul dintre om și natură, dintre sexe, generații, rase, caste și clase, națiuni și țări – Gandhi și-a selectat șase. Dacă ar fi trăit mai mult, cu siguranță ar fi devenit un militant activ pentru salvarea mediului. De fapt, în acțiunile sale el a fost așa ceva, probabil și în gândirea sa, doar că în discursul său a fost mai puțin explicit. De conflictul dintre generații nu s-a atins practic deloc. În această privință el era un bun hindus, care respecta etapa *moksha* a acestei vieți, poate și a propriei sale vieți (n.t. *moksha:* mântuire, în limba sanscrită).

A fost un politician modern, poate chiar postmodern! Asta nu este compartimentarea obișnuită a politicii, pe probleme de rasă, anti-colonialism, anti-caste, anti-clase, pentru armonie comunală, pentru egalitatea între sexe. Viziunea sa ne vorbește prin intermediul activității întregii sale vieți: *unitatea dintre oameni.* Aceasta înseamnă că a repus în drepturi o seamă de oameni care fuseseră privați de calitatea de egali cu ceilalți: indigenii din Africa de Sud, victimele colonialismului britanic, intangibilii (casta inferioară a societății indiene), *shudra* (casta muncitorilor), cei de pe cealaltă parte a gardului comunal, femeile. Luați seama, vă rog: în primele două cazuri el a luptat și pentru sine însuși, identificându-se cu indienii din Africa de Sud și fiind el însuși un supus al colonialismului britanic.

La celelalte puncte se poate spune că și-a îndreptat munca împotriva sie însuși, el fiind bine situat la restul capitolelor, cu statut de *vaishya,* cetățean bine poziționat politic și economic, bărbat, de religie hindusă.

Desigur, acest lucru a fost prea mult; pentru unii, pentru doi, trei, mai mulți, și pentru Godse, asasinul lui. Scriu aceste rânduri la cincizeci de ani de la asasinat. Personal, am un unghi de vedere ușor diferit: Ce minune că Maestrului i-au fost dați 78 de ani pentru a ne învăța și inspira pe noi toți! În sine, acest lucru e dovada puterii nonviolenței sale, în ciuda glonțului care l-a ucis în cele din urmă.

→

Homo sapiens

Mesajul lui Godse a fost clar: India va fi un loc mai bun dacă dispare Gandhi. Godse îşi dorea aceeaşi Indie pe care şi-o doriseră Nehru şi succesorii săi: una modernă, industrializată, înarmată, capabilă să întreprindă acţiuni militare. Iar militarii au confiscat până şi funeraliile lui Gandhi. Ce sacrilegiu, ce crimă!

Mesajul lui Gandhi şi al martiriului său a fost la fel de clar: aici am eşuat. Nonviolenţa mea nu a pătruns în inima asasinului meu. Noi, ceilalţi, putem trage şi o altă concluzie: principala sa luptă a fost cea de jos în sus, dedicată impunerii unei noi forme de a lupta, *satyagraha*. Înainte de a vedea ce s-a întâmplat cu *satyagraha* după dispariţia lui Gandhi, să aruncăm o privire asupra unui punct foarte important. Gandhi a reabilitat bărbatul şi femeia de rând plasaţi într-o societate bazată pe o inegalitate dramatică, izvorâtă din privilegiile castelor şi claselor sociale, şi la fel ţara, plasată în inegalitatea dramatică a unei lumi marcate de colonialism. Într-un anume sens, acest politician şi sfânt de un uimitor realism a găsit pârghiile prin care a „dezasamblat" colonialismul (cuvântul folosit de Churchill, acel personaj din secolul al optsprezecelea sau al nouăsprăzecelea catapultat în secolul douăzeci).

Odată cu pierderea Indiei, la 15 august 1947, Imperiul Britanic s-a destrămat, ce a urmat au fost doar câteva spasme de nostalgie reacţionară. Abolit fiind imperialismul britanic, s-a încheiat şi colonialismul occidental; restul, până când şi Portugalia a cedat, poate fi caracterizat în acelaşi fel. (...)

Ridicarea în apărarea patriei şi a bărbaţilor şi femeilor obişnuiţi face dintr-un om obişnuit un sfânt. Dar ea nu dă naştere unor continuatori în rândul celor care se consideră (mult) mai obişnuiţi decât ceilalţi. Putem spune că India a revenit la normal după moartea lui Gandhi. E foarte greu de identificat măcar o urmă de gandhism în politica externă a Indiei. Ceea ce se poate găsi este însă o cultivare aproape ritualică a memoriei marelui om de stat, prin intermediul a numeroase institute de studii dedicate lui Gandhi, care adaugă puţin sau nimic la teoria şi practica nonviolenţei şi nu adaugă prea mult nici la cunoaşterea lui Gandhi însuşi. El rămâne cel mai bun biograf al său.

Măreţia lui nu trebuie judecată după modul în care este receptat în patria sa după ce a pus bazele conceptului de *swaraj* şi a devenit Tatăl Naţiunii. Gandhi aparţine lumii întregi şi acest lucru este dovedit de succesele pe care le-a înregistrat nonviolenţa pe parcursul celei de-a doua jumătăţi a acestui secol XX îngrozitor de violent:

1. eliberarea evreilor arestaţi la Berlin, 1943;
2. campania lui Gandhi pentru *swaraj* în India şi independenţa de la 1947;
3. campania lui Martin Luther King Jr. în sudul SUA, 1956;
4. mişcarea de protest împotriva Războiului din Vietnam, din interiorul şi din exteriorul Vietnamului;
5. demonstraţia mamelor împotriva dictaturii militare, Piaţa Mayo, Buenos Aires;
6. mişcarea „Puterea Poporului" din Filipine, 1986;
7. mişcarea copiilor Children's Power, Africa de Sud, 1976;
8. mişcarea *intifada* din Palestina, de la 1987;
9. mişcarea pentru democraţie, Beijing, primăvara lui 1989;
10. mişcările Solidarnosc/RDG, finalul Războiului Rece.

S-ar mai putea adăuga multe, dar se cuvine să fac aici un scurt comentariu legat de complexitatea acestor zece cazuri:

1. Mulţi evrei au revenit la locurile lor de muncă după ce au fost eliberaţi şi au fost rearestaţi şi ucişi în aşa mod încât acţiunile nonviolente au devenit mult mai dificile. Alţii au putut să se ascundă. Nonviolenţa nu e o acţiune-instant.
2. Şi Marea Britanie a ieşit slăbită din Al Doilea Război Mondial, asta şi din cauza contradicţiei dintre lupta contra autocraţiei şi cramponarea de colonialism. Gandhi a contribuit la adâncirea acestei contradicţii.
3. Segregarea oficială a încetat, dar cea neoficială a continuat – iată încă un argument că nonviolenţa este un proces, nu o acţiune într-un singur pas.
4. În principiu, vietnamezii au câştigat un război violent, dar nonviolenţa a slăbit probabil voinţa celor de pe partea americană.
5. Demonstraţia mamelor a fost una fără lideri, aşa că premiul pentru pace s-a acordat unui bărbat remarcabil (Alfonso de Esquivel).
6. Probabil mai mult o mişcare a clasei mijlocii decât una a celor cu adevărat oprimaţi, pentru ei şi înfăptuită de ei; aşa că ar fi trebuit continuată.
7. La acest punct ar trebui adăugat impactul moral al sancţiunilor economice, retragerea investiţiilor şi exemplul pozitiv pe care-l dădea Zimbabwe la acea vreme.
8. Repertoriul de acţiune al mişcării includea aruncatul cu pietre, dar argumentul este că, în comparaţie cu standardele din acea regiune, acest lucru poate fi considerat nonviolent.
9. Forţele guvernamentale au făcut uz de violenţă majoră, dar probabil că au îndreptat-o împotriva mişcării sindicatelor muncitoreşti şi nu împotriva mişcării democratice a studenţilor.
10. Faptul că s-a făcut uz de violenţă în România nu face acţiunile din Polonia şi RDG mai puţin nonviolente. În Ungaria, transformarea a fost o schimbare politică lentă, convenţională, iar transformările din Cehoslovacia, Bulgaria – pentru a nu mai menţiona Uniunea Sovietică – pot fi considerate efecte-domino după Polonia şi RDG. În RDG, migrarea în masă a fost o manevră tactică nonviolentă majoră. Contralovitura nonviolentă de stat din august 1991 de la Moscova trebuie menţionată tot aici, dar cu ceva neclarităţi: nu pentru că acţiunea lui Elţîn nu ar fi fost nonviolentă, ci pentru că lovitura de stat însăşi nu putea fi de o violenţă credibilă, părea o înscenare (de exemplu, un mod de a scăpa de Gorbaciov, care destrămase la acea vreme Imperiul Sovietic, dar nu cedase solicitărilor economice ale Vestului). Lovitura era ca de amatori şi condusă cu o jumătate de inimă.

A scrie o istorie a acestui secol violent fără a explora nonviolenţa sa ar însemna să considerăm acest secol şi mai rău decât a fost. O asemenea neglijenţă ar arăta doar prejudecată ideologică şi incompetenţă intelectuală, elemente răspândite din plin prin aşa-zisele „studii de securitate".

Iată o listă cuprinzând zece mecanisme care stau la baza nonviolenţei:

1. Ameninţarea cu violenţă directă sau structurală e resimţită ca intolerabilă de către grupuri majore ale ţării.
2. Se formulează o alternativă constructivă, care se comunică Celuilalt pe cale verbală, scrisă, prin demonstraţii etc.
3. Există riscul real ca violenţa de un tip dat să fie folosită dacă nonviolenţa activă este folosită, altfel spus, este implicat un risc real la adresa Sinelui.
4. Angajamentul pentru nonviolenţă este clar, aplicându-se nu doar acţiunilor, ci şi discursului şi, pe cât posibil, gândirii.
5. Există acţiuni de prietenie şi dragoste dinspre Sine spre Celălalt.
6. Acţiunile nonviolente sunt menite îmbunătăţirii comunicării cu Celălalt, inclusiv cu cei neimplicaţi în conflict; Sinele nu se va supune niciodată oprimării, e gata să suporte consecinţele şi doreşte o relaţie pozitivă.
7. Disocierea (necooperarea şi indisciplina civilă) de Celălalt-agresorul şi asocierea cu Celălalt-persoana pot să schimbe gândul – şi chiar inima – Celuilalt.
8. Dacă opresorul apelează la violenţă pentru a contracara nonviolenţa, demoralizarea Celuilalt prin confruntarea cu consecinţele violenţei asupra celor care rezistă prin nonviolenţă poate să conducă la schimbarea opiniei lui.
9. Dacă Celălalt exercită violenţă de la distanţă, inclusiv prin boicot economic, pentru a evita confruntarea cu consecinţele, părţile neimplicate trebuie mobilizate pentru a-l lămuri asupra consecinţelor actelor lui.
10. Dacă distanţa socio-psihologică dintre Sine şi Celălalt se bazează pe dezumanizarea Sinelui de către Celălalt, atunci nonviolenţa poate include persoane din afară într-un Mare Lanţ al Nonviolenţei. Unii dintre intermediari vor prezenta caracteristici sociale comune cu cele ale oprimaţilor, alţii vor fi mai apropiaţi de opresori. Gandhi a mediat nonviolenţa maselor în faţa conducătorilor lor.

Mai presus de toate trebuie să ne gândim permanent la cele trei principii care stau la baza acţiunii nonviolente: că acţiunea trebuie să vizeze relaţia proastă dintre Sine şi Celălalt, să nu fie îndreptată împotriva Celuilalt ca atare; că acţiunea trebuie să favorizeze iubirea în locul urii, comportamentul paşnic în locul celui violent; Celălalt este invitat permanent să împărtăşească această experienţă care îmbogăţeşte – inclusiv prin garantarea unui loc pentru Celălalt într-o societate viitoare. Ideea este să ne comportăm în aşa fel încât conflictul să se transforme înspre mai bine. Părţile trebuie să iasă din conflict nu doar cu relaţii sociale mai bune, ci şi ca persoane mai bune decât au fost, mai bine echipate pentru a face faţă în mod nonviolent altor conflicte din viitor. Cei care ieri sau azi înclinau spre violenţă trebuie să devină mediatorii de mâine.

Bineînţeles, acest lucru nu funcţionează întotdeauna. Sinele poate să aibă primele şase puncte sub control, dar Celălalt poate să nu reacţioneze conform aşteptărilor la următoarele patru puncte. O posibilitate este să se încerce din nou; alta e capitularea, care nu trebuie privită niciodată ca fiind definitivă. A accepta violenţa e o violenţă în sine.

Adepţii lui Gandhi ar pune accentul pe rolul pe care purificarea superioară a Sinelui îl joacă în procesul de transformare a conflictului. Această teorie are avantajul că plasează sarcina de partea Sinelui şi a acţiunilor pe care el le poate întreprinde (de exemplu, prin meditaţie), iar un alt avantaj este că e imposibil să fie falsificată. („Nu s-a produs nicio schimbare în inima Celuilalt? Atunci trebuie să te autopurifici tu mai mult!")

Acest factor nu trebuie exclus în niciun caz, dat fiind că nonviolenţa acţionează la nivel spiritual, de la spirit la spirit. Dar aceasta nu exclude munca politică, asupra şi împreună cu cealaltă parte. La mecanismele 9 şi 10 de mai devreme, acest lucru este crucial.

În orice caz, nu lăsaţi pe nimeni să pretindă că conflictul nu ar exista, indiferent cât de interiorizată e ura, cât de instituţionalizat comportamentul violent şi cât de adâncă ar fi contradicţia, incompatibilitatea sau problema, sau că acestea nu se pot rezolva pe căi nonviolente. Eu *nu* susţin că *nonviolenţa funcţionează întotdeauna*. Nu există o ipoteză panacee. Dar multe grupuri oprimate ar fi putut merge mult mai departe spre autonomie dacă ar fi apelat la nonviolenţă.

În schimb, ipoteza că *violenţa nu funcţionează niciodată* poate fi argumentată. În primul rând: numărul persoanelor omorâte şi îndoliate; numărul persoanelor traumatizate fizic, mental şi spiritual; daunele fizice provocate habitatului şi naturii. Majoritatea pagubelor sunt ireversibile, iar acestea sunt doar aspectele vizibile ale violenţei, ignorând aspectele colaterale de bază – aşa cum economiştii convenţionali exclud externalităţile acţiunilor economice. Doar prin ignorarea acestui aspect vital pot profeţii violenţei să ajungă la o concluzie pozitivă în ceea ce priveşte folosirea violenţei.

În al doilea rând: Dacă violenţa conduce la schimbarea relaţiilor dintre Sine şi Celălalt, atunci asta se întâmplă prin incapacitarea Celuilalt. Dar un rezultat impus cu forţa nu este durabil, pentru că nu este acceptat şi este innaceptabil, deoarece un Celălalt învins nu mai este Celălalt.

În al treilea rând: Sinele nu suferă nicio transformare pozitivă, ba chiar evoluează negativ, victoria sa poate să-l facă dependent de violenţă, contribuind la extinderea ei.

În al patrulea rând: nu se produce nicio transformare pozitivă în Celălalt, dar una negativă este posibilă, din moment ce înfrângerea poate contribui la înteţirea violenţei, din dorinţa de răzbunare, pentru că o barieră a fost îndepărtată prin a fi subiect al violenţei, deci nu mai e nimic de pierdut sub aspect moral.

→

Homo sapiens

Asceză și dandism: Barbey d'Aurevilly

Cristian BĂDILIȚĂ

Pe lângă volumul *Les diaboliques,* Barbey d'Aurevilly e cunoscut în primul rând pentru volumul consacrat „prințului dandismului” european, George Brummell, mort la Caen în 1840. Nu e vorba de o biografie în sensul curent al termenului, ci de un portret în care, invocând o serie de anecdote despre Brummell, Barbey croșetează o adevărată filosofie a dandismului ca mod de viață. Volumul a fost publicat în 1845, în doar treizeci de exemplare, fiind apoi reeditat, cu adăugiri, încă de două ori în timpul vieții scriitorului. Ultima ediție cuprinde și un apendice intitulat „Un dandy d'avant les dandys”, despre ducele de Lauzun.

Dandismul e fațeta existențial-estetică a Vanității. Nu întâmplător, volumul începe cu o teorie despre „regina” Vanitate, caracterizată în contrapunct cu Iubirea și Prietenia. Iubirea e sentimentul cel mai personal, dar și cel mai „îngust”, întrucât el nu depășește limitele unui cuplu. Iubești o singură persoană, iar această relație îți este de ajuns. Intensitatea sentimentului compensează aria foarte redusă a „cercului erotic”. Prietenia e un sentiment mai larg, cercul prieteniei are o suprafață mult mai întinsă decât „cercul erotic”, Vanitatea situându-se la mijloc, între Iubire și Prietenie.

Dandismul (nota 1) este, într-un fel, expresia *publică* a Vanității. El nu stârnește antipatie sau blam, ci un amestec de teamă amestecată cu admirație. Opusul Vanității (virtute mondenă) nu este așadar smerenia (ca în creștinism), ci „fatuitatea” (*la fatuité*), care-i o vanitate satisfăcută de sine și reprezintă deformarea, stâlcirea mic-burgheză a Vanității aristocratice.

Pentru aristocrația londoneză, Brummell a fost, timp de aproape două decenii, un semizeu al modei, un reper în materie de *way of life*, dar și un redutabil arbitru al gustului. Byron era sedus până acolo încât a declarat că marele ideal al vieții lui este să ajungă nu ca Napoleon, ci ca Brummell.

Scriind despre prințul dandismului, Barbey („Sardanapal d'Aurevilly”) se autoportretizează, își schițează programul existențial, deși încă din primele pagini afirmă că dandismul e un „produs” eminamente insular, eminamente englez, nefiind deloc întâmplător faptul că un englez i-a ridicat ștacheta până la nivelul excelenței. Dandismul presupune o societate trecută de vârsta maturității, „consumată”, chiar depresivă, al cărei *taedium vitae* nu se mai poate vindeca prin nimic altceva decât prin antitodul (pur estetic) al ironiei, cinismului și eleganței gratuite. Caracterul flegmatic al englezului e condiția *sine qua non* pentru rețeta dandismului. Un dandy coleric, pasional, reprezintă un nonsens.

Un dandy, așadar, nu e nici o simplă cocotă masculină, nici un etalon al modei vestimentare. Barbey o spune clar, este „...un mod de a fi, pe de-a-ntregul alcătuit din nuanțe. Un dandy nu e o haină care umblă singură. Dimpotrivă. Modul aparte de a o purta naște dandismul. Poți fi dandy și cu o haină șifonată.” De altminteri, ceea ce definește un adevărat dandy nu e complicația vestimentară, ci simplitatea *căutată*. Cu atât mai puțin un dandy trebuie confundat cu un excentric. Faimoasa „excentricitate” britanică nu are nimic în comun cu filosofia incarnată de Brummell. Ba chiar i se opune, în măsura în care dandismul respectă cu strictețe anumite norme, un anumit cod existențial, în vreme ce excentricul sabotează, inconștient și involuntar, orice sistem social normativ. Pe scurt, un dandy pare să fie mai aproape de filosoful cinic al Antichității (chiar dacă Barbey îl invocă pe Alcibiade și nu pe Diogene) decât de personajele descrise de Edith Sitwell, în faimoasa ei carte *The English eccentrics.* Deși, dacă acceptăm explicația lui Sitwell, cum că excentricitatea britanică se înrădăcinează în sentimentul de autoinfailibilitate (fiecare excentric se consideră un mic Papă), atunci nu suntem departe de dandism.

Totuși, un dandy nu e un caz patologic. El nu ține

să șocheze, ci doar să surprindă, iar nuanța e capitală. „Produire toujours l'imprévu” („să creezi mereu neprevăzutul”), notează Barbey, care știe ce știe. El însuși stârnea surprindere în saloanele unde era invitat, pe stradă sau în redacțiile pe care le vizita. Vestimentația sa Ancien Régime îl individualiza de la o poștă, iar corsetul pe care-l strângea la maximum abia îi îngăduia să respire normal. Lui îi aparține celebra vorbă (pusă ulterior pe seama lui Baudelaire) „Dacă m-aș împărtăși acum aș exploda”, referindu-se tocmai la jena pe care i-o producea faimosul corset. Se povestește că, la apariția volumului *Les diaboliques,* i-a oferit actriței Marthe Brandès un exemplar legat în piele neagră, cu dedicație în cerneală roșie, el însuși fiind îmbrăcat complet în negru.

Un dandy nu e nici un snob de salon, un *bas bleu* (feminin sau masculin), luat în tărbacă în *Les ridicules du temps.* De asemenea, notează Barbey, dandismul nu e creația unui personaj anume, ci a stării de spirit a unei întregi societăți. Un Brummell ar fi de neimaginat în Europa secolului al X-lea sau chiar a secolului al XVIII-lea, secole de efervescență, de activism nestăvilit și de exacerbare a valorilor colective. Dandismul e o formă de individualism estetic, supremă decantare a spleenului vesperal, varianta aristocratică a naturilor frigid-flegmatice.

Această ultimă trăsătură îl apropie pe dandy de filosoful stoic sau de ascetul creștin, lucru observat și de Françoise Dolto: „Un dandy e un ascet, dar nimeni nu remarcă acest lucru. E un ascet care caută iluzia pe care-a avut-o la început, în raport cu apariția sa pe lume.” După psihanalista franceză, una dintre cele mai autentice dandy ar fi fost nimeni alta decât sfânta Tereza din Avila. Dandy e o natură transsexuală: „Un dandy aparține ambelor sexe. E un cast. Nu e nici homosexual, nici heterosexual, chiar dacă vrea să pară homosexual sau heterosexual. El caută cu totul altceva într-o întâlnire.”

Un dandy nu seduce; el se oferă pentru a fi sedus. Deși se apropie de ascetul creștin prin forma exterioară de manifestare, *apatheia*, diferă complet prin *mobilul* interior. Ascetul e limitat de modelul suprem, față de care se simte NIMENI și NIMIC. Un dandy e un ascet locuit de Vanitatea propriei perfecțiuni. Un dandy își este suficient sieși, chiar dacă se detașează până și de acest sentiment de autosuficiență. În textul său, Barbey face o trimitere subtilă spre modelul înțeleptului antic, precizând însă și diferențele: „Dandismul introduce calmul antic în sânul agitației moderne; dar calmul anticilor venea din armonia facultăților lor și din plenitudinea unei vieți liber dezvoltate, în vreme ce calmul dandismului este poza unui spirit care a făcut înconjurul multor idei și care e prea dezgustat pentru a se mai însufleți.” Urmează o frază în cel mai pur stil barbey-ian: „Si un dandy était éloquent, il le serait à la façon de Périclès, les bras croisés sous son manteau”. („Dacă un dandy ar fi orator, el ar fi precum Pericle, cu brațele încrucișate sub mantie.”)

În fine, ca să rotunjim portretul, un dandy nu numai că nu are nimic din dezinvoltura erotică, posesivă, a lui Don Juan (dat fiind că el își este propriul obiect de autocontemplație erotico-spirituală), dar strategia lui diferă cu 180 de grade. Dincolo de teoriile iscate până acum, Don Juan e un predator, un seducător activ *et fièr de l'être.* Un dandy „plaît aux femmes en leur déplaisant” („place femeilor făcându-se antipatic”), notează Barbey, iar paradoxul conține două nuanțe: un dandy cucerește prin efectul devastator al pasivității sale suverane; tocmai datorită faptului că nu face un minim efort de seducere, un minim efort de cucerire, este iubit cu neplăcere. Femeile îl doresc, dar, mai mult decât îl doresc pe el, doresc să fie cucerite de el. Impasibilitatea lui le jignește, le rănește, le umilește, dar acest sentiment de umilință e deja un pas dacă nu către adorație, cel puțin către admirație. Un dandy e mai degrabă admirat decât iubit pasional.

În ultimă instanță, dandismul e o artă a singurătății mondene, a solitudinii în mijlocul lumii. Singurătatea construită pe Vanitatea unui Sine ermetic blindat, perfect lustruit, este și ultima haltă a vieții lui Brummell, exilat în Normandia în urma conflictului cu regele George al IV-lea, marele său fost prieten. Barbey relatează scena în care Brummell organizează o ultimă petrecere în stil dandy, la care sunt convocate fantomele aristocraților londonezi, într-un salon în care, de fapt, nu intră NIMENI.

Notă

1. Despre subiect, trei titluri realmente interesante: Daniel Salvatore Schiffer, *Philosophie du dandisme: une esthétique de l'âme et du corps*, Paris, 2008, și *Le dandisme dernier éclat d'héroïsme*, Paris, 2010; Roger Kempf, *Dandies. Baudelaire et Cie*, Paris, 1984. Cu greu am făcut față stilului afectat al cărții lui De Liedekerke, *Talon rouge. Barbey d'Aurevilly, le dandy absolu,* Paris, 1993. Merită parcursă pentru partea anecdotică.

Concluzia: Gandhi a fost cu mult mai realist. Tot ce s-a spus despre nonviolență, cazurile și ipotezele sale ar fi fost de neimaginat în zilele noastre fără darul pe care ni l-a făcut India. Limbajul folosit de Gandhi, transpus aici simplificat în terminologia omului de azi cu ceva înclinații sociale, era de tip spiritual, departe de materialismul și behaviorismul „cuștii lui Skinner” în care cobaii sunt antrenați în obiediență, condiționați cu șocuri sau cu o bucățică de zahăr (în traducere, bombardamente sau comerț/ajutoare). Poate că Gandhi a avut pur și simplu mai mult respect pentru oameni, iar cu acest respect i-a făcut și pe semeni să merite respectul său.

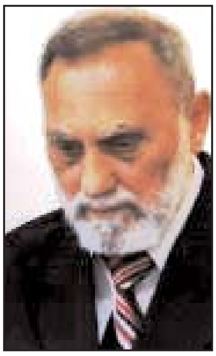
Un lucru e sigur: nonviolența, ca element-cheie în procesul de transformare a conflictelor, e menită să dureze. Principalul obstacol întâlnit de autor este cel al unei logici agresiv-masculine care definește violența ca un lucru bărbătesc și eroic/curajos, în timp ce nonviolența e privită ca o caracteristică feminină. Ne situăm în centrul criticii feministe a politicii atunci când spunem asa ceva. Lucrurile sunt spuse cel mai bine de către bărbați. Îmi amintesc că am fost solicitat să mediez între facțiuni kurde într-un loc ales de Președinția Franței, Castelul Rambouillet din afara Parisului, în iulie 1994. Facțiunile kurde se ucideau între ele, dar 200 de femei kurde reușiseră să impună prin strategii nonviolente o încetare temporară a luptelor. Le-am cerut negociatorilor bărbați să aducă la fața locului acele femei și prin asta am reușit să-i unesc. „Cum adică, să ne luptăm ca femeile? Închipuiți-vă că femeile kurde ar câștiga, uzând metode nonviolente. Păi atunci ce s-ar întâmpla cu noi? Am fi nevoiți să trăim sub papucul lor până la sfârșitul viețiilor noastre?!”

Eu cred că aici e punctul unde se plasează dezbaterea, nu asupra eficienței. Gandhi a știut acest lucru. În viziunea sa, femeile erau *satyagrahi* ideale [Apelul de la pag. 2 ilustrează perfect această afirmație, n.red.] și, în acest sens, el a fost mai modern decât politicienii noștri tradiționaliști. Și a fost cu mult, mult mai realist decât ei.

(Fragmente din secțiunea *The Master of Masters: Mohandas Gandhi,* din Johan Galtung, *On the peace path through the world,* traducere de Gabriela Căluțiu Sonnenberg.)

Despre existența și menirea bessilor (II)

Florin HORVATH

Am pomenit de locurile înalte, socotite drept „Țara zeilor", locuri binecuvântate, sacre, pe care ulterior grecii le-au numit *Oros Theos* (Muntele Zeilor) preluând personalizarea aceasta de la geto-daci, care au și astăzi Oros Theos a lor – Orăștia. Am pomenit și de mărețul Diaus-Pitar (Dumnezeu-Pâine), care avea drept simbol reprezentativ acvila (pasărea înălțimilor), la fel ca Zalmoxis, care era, după simbolul păsării supreme, un *Pasareus* sau inițial un Bessareus – *bess* (calugăr-zeu) – *ary* (de la zeul Ares) și *aris* (de la pasăre).

Mai târziu, trimiterea la semnul creștin al Duhului, porumbelul, întărește dorința domnitorilor noștri din începuturile istoriei de a se raporta la Besarius, de unde Basarabii, filon prezent solid între voievozii noștri.

Propunerea preotului Nicolae Feher ni se pare la fel de atrăgătoare în ce privește originea Basarabilor: bessii de la noi erau numiți la Roma *salii* sau preoți ai zeului Apollon. Acești preoți, similari ca atribut „moși"-lor de la noi, erau recunoscuți ca „sall-mosis", de unde Zalmoxis în final, beneficiarul simbolurilor duble, de regalitate și sacerdoțiu – pâinea și sarea.

Apollon însuși era socotit bess, având simbolul pajurei sau vulturului, fiind supranumit și Basareus.

Până la urmă, cred că nu greșim dacă-i socotim pe călugării bessi cei mai autentici „călători la domiciliu", niște potențiali investigatori în tărâmurile nevăzute ale Legii Universale, capabili să descopere lumea perfectă, lumea armoniei, către care se îndrepta nostalgia oricărei minți bântuite de „reîntoarcerea" în vecinătatea sacrului. Fără a se mai deplasa din taina peșterii lor, bessii, odată ce dobândeau ultima treaptă de inițiere, visau cu ochii deschiși, cuprinzând pacea perfecțiunii universale, dobândind cu siguranță mai multă fascinație și împăcare cu propriul sine decât colindătorii, căutătorii de mari răspunsuri, care-și risipeau pașii în vâltoarea vieții cetăților.

Mirajul necuprinderii se ciocnește și azi în mintea preoților de conceptul lui Alfa și Omega, a Începutului și Sfârșitului, care este, care a fost și care va fi în veci.

Imaginea Fiului Omului, între cortegii de îngeri, îmbrăcat în veșmânt alb, ca zăpada, se proiecta în tăcerea sanctuarelor, topindu-se pe nesimțite în puritatea veșmintelor lor de in, mărturie a adevăratei chei pe care o dobândiseră spre a accede spre marea de Lumină eternă: iubirea de curățenie sufletească, prețuirea acordată în cel mai înalt grad *căii înșeptite a păcii,* comuniunea cu toate câte le ofereau deopotrivă Maica Pământului și Marele Creator, comuniunea dintre Jos și Sus, dintre văzut și nevăzut.

Întorcându-ne la vechea *vetus romana vulgata,* un altfel de „terra bestes" era și locul unde erau veșniciți (îngropați) străbunii geto-dacilor. Vechiul și încă folositul *sintirim* a fost preluat de latini în forma *san terra,* adică pământul sfânt unde s-au așezat străbunii fizic, în timp ce noi le păstrăm sufletele în *amenti* – amintire.

Revenind la mărturiile pe care dorim a le invoca, ne oprim la Iosephus Flavius, care face o îndrăzneață comparație între monoteismul și monahismul zalmoxian și monahismul esenian, amândouă binecunoscute la Roma.

De altfel, Palatinul roman a fost întemeiat de pelasgul Evandru (Omul bun) fiu al nimfei Carmen și prieten al dardanului Aeneas, cel ce a plutit pe mare cu însoțitorii săi, după căderea Troiei.

Aeneas aduce cu sine proprii zei, deveniți *penatii romani,* între care Gebeleisis devine Cibele, mama cea sfântă a cereștilor zei, zeița încununată cu 7 turnuri. (Ovidiu, *Metamorfozele*) De la ea a rămas la noi în cuprinderea Ardealului simbolul celor 7 turnuri. Reamintim și faptul că, la *jocurile pitice,* învingătorii erau încununați nu cu laur, ci cu frunze de stejar, copacul venerat în munții unde Apollo fusese păcurar. La acea vreme, Daphne, fata nenuntită, preoteasă a Pitiei, venerată și de bessi, încă nu se transformase în dafin, prețuitul laur, de unde și numele de Laura.

Adăugăm la numele celor doi reprezentanți ai bessilor, Niceta de Remesiana și Dionisie Exiguul, pe reputatul Ioan Casian și bess-ul Sava gotul.

Sava își are originea între besii Capadochiei, unde a strălucit Sf. Vasile cel Mare. De altminteri, Cap Dochia este expresia care conduce spre Capadochia, unde se afla în cinstire Deus Dachy.

Iordanes, în *De origine actibusque getarum,* îi considera pe goți urmași ai strălucitului neam al geților. Și Casiodor, în *Despre originea și istoria geților,* identifica goții cu geții. Faptul că goții au fost ușor asimilați de geți o dovedește însăși suita de nume considerate gote, Vulfila, Sava, Iordanes, care n-au specificul numelor germanice.

Mult mai către noi, părintele Dumitru Stăniloae vorbește despre prezența bessilor în mănăstirile Orientului. Episcopul Teodor de Petra (la 530) pune pe seama Sf. Teodosie (+529) clădirea, la răsărit de Betleem, a unei mănăstiri cu patru biserici. În una dintre ele se slujea serviciul divin în limba neamului bessilor. La fel și la Sinai, alături de latină, greacă, siriacă, egipteană, se vorbea și bessa. Mai mult, mărturiile atestă că bessii din Sinai sunt conaționalii ctitorului Mănăstirii Sf. Ecaterina, adică împăratul Iustinian. Mai adăugăm faptul că o mănăstire de bessi era la 553 în Constantinopol, alături de trei mănăstiri romane și una egipteană.

La 457, pe tronul Bizanțului urca Leon tracul sau Leon bessul. Cercetătorul german Rudolf Tomaschek afirmă că pentru bessi creștinismul se trage din vremea propovăduirii apostolilor în Asia Mică (Bitinia) și Filippi, oraș de origine bessă în care a propovăduit Sf. Pavel. Eutychius zice la rându-i că strămoșii beduinilor de astăzi aflați în Sinai erau traci romanizați. Astăzi ei se numesc *geabelli,* adică oameni de munte. Am amintit că la noi Muntele lui Dumnezeu (*Oros Theos*) se află și azi în numele orașului Orăștie.

Chiar și H. Daicoviciu, vorbind de bessii din estul Ardealului, socotiți părinți-sacerdotali, amintește de capitala Patri-dava (Cetatea Părinților). În legătură cu subiectul delicat al proprietăților asupra pădurilor din sudul Ardealului, ne întoarcem la documentul Coroanei Ungare de la 1224, care spune: *În adevăr, în afară de acestea le-am atribuit pădurile valahilor și bissenilor cu apele, exercitând folosirea în comun cu cei amintiți înainte, deci cu valahii și bissenii, pentru ca bucurându-se de mai înainte amintita libertate, să nu fie asupriți nimănui.*

Rezultă limpede că cel puțin o parte dintre cei cărora li se luau pădurile erau de origine recunoscută bessă.

În completare, amintim de existența documentului din 1533, emis de Senatul orașului Bistrița și tipărit în întregime de Pr. Feier, document din care rezultă că acei călugări creștini erau din zona *Hi Irinii,* adică *aducători de pace,* nume specific castei bessilor.

De aici și localitatea Herina.

Autoritatea asupra Capadochiei, încă de pe vremea bessilor, este menținută și azi de Biserica Ortodoxă Română, unde Patriarhul României este și *Locțiitor Episcopal al Cezareei Capadochiei,* tron pe care, reamintim, în sec. IV d.Hr., a stat Sf. Vasile cel Mare, cel cu multă râvnă pentru martirul dac Sava.

Momentul *pe-trecerii* sau „marii treceri" se afla în mare cinstire și era tratat cu toată atenția și respectul pentru cel decedat. În protolimba geților *cuș* înseamnă „odihnă", iar *cul* – de cinste, respectat. Deci, *culcușul* însemna cinstirea acelei treceri, momentul intrării în odihnă. Și mai interesantă ni se pare sugestia Pr. Feier pentru *cuș-ma* – odihna mea, interpretare ce poate motiva practica de a înălța gorgane, tumule (piramide) peste lăcașul-locul de veci, semănând cu o căciulă (cușmă).

Substanța simbolică a legendei amintite, în care Cadmos, *moșul dac,* ucide balaurul, este revelatoare pentru dimensiunea definitorie a actului de *întemeiere.* Peștera este cea a lui Ares, cea din care curge aurul în undele sale, Arieșul. Ea este peștera devenită simbol pentru actul de întemeiere, peștera lui Baal-Aur sau a *balaurului,* adică a stăpânului de drept al aurului acestor locuri. Arhetipul străvechiului Cadmos devine ulterior simbolica reprezentare a *cavalerului dac* sau trac, rezistând până în zilele noastre sub forma Sf. Gheorghe, biruitorul de balaur sau al păcatului. Până și vechiul Esculap, socotit pentru omenire părintele medicinei, își trage (extrage) simbolic obârșia tot din balaurul/șarpele biruit și transformat în simbol izbăvitor, golit, curățat de veninul egoismului și pus în slujba binelui general. El stă încolăcit pe piciorul cupei în care se află lacrima iubirii de semen – previzare a potirului sfânt, cuprinzând euharistia creștină, mărturie a iubirii lui Hristos. Iată cum tradiționalul balaur, simbol al amenințării, este golit de contextul răului, devenind simbol al definirii unei semințiі bogate (baal-aur) și înțelepte (cupa conținând soluția izbăvirii).

Amintim că vechiul cult al lui Ares a fost preluat în Teba, Sparta, Atena și Roma, unde preoții lui Ares invocau incantația geto-dacă prin care erau recunoscuți drept *sali palatini.*

Până astăzi, în variantele tradiționale de sărbătoare (ex. Crăciunul), colăceii sau colacii (pt. prohod) păstrează simbolul celor doi șerpi încolăciți, amintind rolul, menirea lor simbolică dublă: a celui ce binemerită statutul de *vestitor*/colindător și valoarea sacerdotală de izbăvitor – cel ce alungă ceea ce a fost (ex. anul/trecerea), binevestind nașterea noului. Această vestire este dublată de ciocăniturile (izbiturile) gurii caprei (și ea simbolică), amintind de toacă, străbuna vestitoare care cheamă spre rugăciune, spre meditație, spre întoarcere în sânul Planului Divin.

În concluzie, rolul de liant, de lină trecere între vechea și noua credință, între zalmoxism și creștinism, revine călugărilor bessi, sacerdoții care au șters orice granițe între cele două credințe monoteiste. Ei pot fi comparați cu rolul pe care l-a avut Sf. Ioan Botezătorul, care a închis perioada vechii Legi Iudaice, curgând de la Moise, și a deschis calea noii *legi a iubirii,* vestindu-L pe blândul Hristos. La început, profeți în sanctuarele zalmoxiene de pe vestitele, sacrele *caucaze* (căciuli ale zeilor), ajung să îmbrățișeze creștinismul încă de pe vremea propovăduirii apostolilor în Bitinia și Filippi, orașul în care a propovăduit Apostolul Pavel, în Europa de atunci, oraș el însuși de origine bessă, într-o regiune compact bessă, așa cum ne încredințează R. Tomaschek.

Nevoia de românism

Canotca, simbolul Deltei

Nicolae MELINESCU

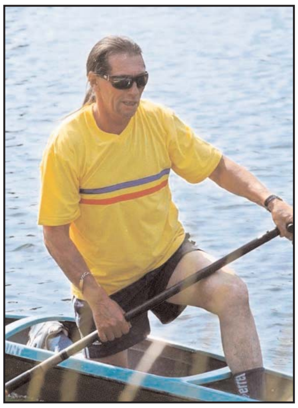
Ivan Patzaichin este omul Deltei Dunării. Născut în localitatea Mila 23, revine în locurile natale cu dorința de a oferi comunității care i-a dat valorile fundamentale ale unui trai cinstit și modest, încununat de realizări impresionante, resursele revitalizării și afirmării tradițiilor sale unice. Campion în cinci olimpiade, premiat cu patru medalii de aur și trei de argint, canoistul și sportivul de excepție, de nenumărate ori campion european și mondial, și-a întors permanent atenția spre țara sa, în care este lipovean prin descendență, dar s-a considerat totdeauna român.

Român sunt și am fost nu numai pentru că am purtat numele țării și tricolorul pe tricoul de competiție. Totdeauna am fost mândru de aceste însemne. Mereu am fost conștient și de răspunderea pe care aceste embleme o aduc față de România. Chiar dacă sunt de altă etnie, rămân român nu numai pentru că sunt cetățean al acestei țări, ci pentru că așa am gândit și am simțit ori de câte ori am reprezentat România, indiferent de locul în care mă aflam. Îmi amintesc o situație din timpul Olimpiadei de la Moscova din 1980. Eu vorbesc curent limba rusă, iar cu colegii mei din Rusia, cu organizatorii, am vorbit rusește. După ce am câștigat titlul olimpic, am fost invitat la conferința oficială de presă și am cerut traducător. Gazdele au sărit pe mine și mi-au zis: „tu, care vorbești rusește atât de bine, de ce îți trebuie traducător?" Le-am explicat că eu sunt român, vreau să vorbesc în limba țării mele și aveam nevoie de interpret.

***Sportul de performanță** a însemnat pentru practicanții numeroaselor sale discipline o muncă enormă și o dăruire totală. Succesul, atunci când apare, după eforturi cu totul excepționale, aduce nu numai o recunoaștere a valorii recordurilor, ci și o eliberare de grijile imediate prin recompense materiale. Ivan Patzaichin a pus în propria carieră și în viața personală același crez pe care îl împărtășește și ucenicilor săi: sportul la nivelul elitei mondiale are ca obiectiv performanța, victoria și nu banii.*

Visul meu când am plecat din Deltă, de acasă, a fost să obțin performanța maximă, indiferent de condiții, de greutăți. Eu am pornit cu acest gând, cu această dorință – să ajung pe treapta cea mai de sus a podiumului. Presupun că lucrul acesta a făcut să nu conteze decât ceea ce mi-am propus și așa am ajuns la dominanta carierei mele. Niciodată nu am cerut ceva în schimbul performanței, pentru că ea în sine reprezenta în sufletul meu un vis necondiționat de ceea ce mi s-ar fi putut oferi într-un anumit moment. Eram convins că dacă ajung campion într-un anumit moment, voi fi capabil, prin efortul propriu și nu datorită recompenselor, și să rămân campion și în anul următor. De aceea, nu am cerut niciodată salariu, nu am cerut niciodată grade, chiar dacă eram militar. Am pornit de la sergent major [la Dinamo] și am ajuns la pensie general în retragere. Nu am cerut casă, totdeauna mi-am propus să ajung campion și în anii ce aveau să vină și așa celelalte probleme se rezolvau în mod firesc. Recompensa materială, însă, nu m-a tentat niciodată și pentru că am știut totdeauna să mă controlez. Și eu și soția mea am chibzuit veniturile. Le-am împărțit pe capitole pentru cheltuielile familiei, pentru regia casei, pentru concedii, pentru sărbători, stabileam limite clare și dacă aveam în plus ne permiteam anumite mici bucurii, dar totul era împărțit în așa fel încât eu și familia mea să nu suferim de lipsuri majore. În toată cariera mea am încercat să-i educ pe tinerii sportivi că dacă doresc să ajungă la performanță nu trebuie să ceară bani, cum se mai întâmplă azi, când sunt oameni care vor să știe cât primesc chiar înainte să ajungă campion, vedetă etc. Esențială mi se pare realizarea performanței, pentru că banii vin de la sine. Eu sunt convins că marii campioni, cum e tenismanul Federer, nu au venit pentru bani. Gimnasta noastră, Simona Amânar, actualmente arbitră de gimnastică, fostă campioană internațională [7 titluri olimpice și 10 titluri mondiale, n.a.], nu cred că a pornit cu gândul să câștige sume impresionante, a pornit spre titlul de campioană și a făcut sacrificii de dragul performanței.

***Inițiator și animator** al unor programe și proiecte de dezvoltare a culturii sportului, care vor să dezvolte nu numai dorința tinerilor de a ajunge la performanță, ci și mândria de a fi cei mai buni mesageri ai valorilor românești, Ivan Patzaichin și-a focalizat atenția și inițiativele spre Delta Dunării și spre comunitățile care o populează.*

Situația Deltei Dunării mă doare cel mai mult pentru că de-a lungul istoriei sportului românesc a fost una dintre cele mai productive zone pentru sporturile nautice. Nu întâmplător, acum patru ani, când am mers în sat la mine, la Mila 23, am descoperit că sunt foarte mulți copii. Am zis să facem ceva pentru ei, să îi stimulăm, să îi încurajăm să facă mișcare. Împreună cu membrii Asociației „Ivan Patzaichin-Mila 23" am făcut rost de premii în bani și în obiecte pentru o întrecere locală de vâslit. Spre surprinderea mea, nu s-au prezentat decât trei echipe, fiecare cu câte doi copii. Restul stăteau pe mal, îi aplaudau în derâdere și-i ridiculizau pe cei pe care îi considerau „fraieri", pentru că li se părea că vâsleau ca niște moși. Pentru ei era o rușine să vâslească. Atunci mi-am dat seama că tinerii au uitat această tradiție a vâslitului și a întrecerii. Tot atunci m-a însoțit și o televiziune națională. Pentru că au existat premii și concurenții s-au văzut la televizor, anul următor au venit mai mulți și chiar mi-au cerut să organizez întreceri pe categorii de vârstă. În ultima vreme, ori de câte ori merg în zonă sunt întrebat când mai au loc concursurile de vâslit, pentru că tinerii s-au apucat de pregătire, se antrenează. Deci există posibilități de stimulare a tinerilor într-o zonă în care ei renunțaseră să se mai intereseze de o ocupație și de o deprindere tradițională. Revitalizarea acestui interes nu a fost o inițiativă izolată. Am creat acolo un muzeu al lotcii pescărești, pentru că aceasta este un simbol al Deltei. La muzeu am organizat o prezentare a foștilor campioni din comuna Crișan, compusă din trei sate. Spre surprinderea mea și a tuturor celor din zonă, am descoperit că există douăzeci și trei de campioni mondiali și olimpici originari din aceeași comună. În ultimii cincisprezece ani, nu a mai apărut niciun campion, tocmai din cauză că oamenii locului au uitat tradiția, copiii preferă să conducă bărci cu motor. Lucrurile astea se pot schimba însă, încet. Cu ajutorul Asociației încercăm în Deltă să organizăm pe lângă fiecare centru al nostru de promovare a unui turism sănătos și ecologic, centre de inițiere pentru copii. Chiar foștii campioni prezentați în muzeu să vină să-i învețe această îndeletnicire, pentru că așa poate fi reînviată tradiția și istoria sporturilor nautice. Avem cu cine, pentru că nu cred că există multe comune cu atâția sportivi excepționali. La noi, pe fiecare metru pătrat identificăm câte un campion.

***Acestea nu au fost singurele inițiative** de accesare a tradițiilor locale și de valorificare a cadrului natural extrem de generos, unic. Canotca, o ambarcațiune originală, care combină silueta și materialele canoei cu străvechea lotcă pescărească, a fost inventată de Ivan Patzaichin și de asociatul său tocmai ca să aducă o noutate inspirată de ceea ce a fost mai reprezentativ pentru viața Deltei, ambarcațiunea care a unit comunități, oameni, familii, peste întinderile incerte dintre brațele Dunării, ambarcațiune care a fost, în egală măsură, mijloc de comunicare și mijloc de câștigare a existenței prin pescuit.*

Ca unul care m-am născut în Deltă, întotdeauna m-am gândit să-mi amintesc de trecut, să vin către oameni, să-i ajut cumva, pentru că mă simțeam dator față de ei. De-a lungul carierei mele sportive și prin tot ce am realizat, am considerat că am reușit în viață tocmai datorită educației din zonă. Întâmplarea a făcut să-l cunosc pe partenerul meu, Teodor Frolu, acum cinci ani, la un concurs de gastronomie în Deltă. Timp de două zile, i-am povestit cum era Delta acum cincizeci de ani, ce frumuseți și ce valori avea, ce tradiții. El mi-a povestit, la rândul lui, că de câțiva ani aducea un grup de prieteni din Germania. Însoțiți de propriul lor ghid, ei făceau sute de kilometri prin Deltă la bordul unor canoe, în fiecare an, și de fiecare dată așteptau cu nerăbdare această gură de aer proaspăt, oxigenat. Tot plimbându-ne și discutând, am realizat că Delta este foarte agresată și haotic dezvoltată și am hotărât să facem ceva. De aici a plecat ideea să creăm o „bicicletă a apelor", în sensul unui mijloc de deplasare specific, în Deltă neexistând drumuri pentru bicicletele obișnuite. Așa am proiectat o ambarcațiune care să poată să înlocuiască această agresivitate extrem de puternică și distructivă.

***Ideea marelui campion** a urmărit nu numai cultivarea unor valori tradiționale amenințate cu dispariția, ci și limitarea, dacă nu eliminarea pericolelor pe care le aduce consumismul și răspândirea unor subproduse care distorsionează cultura locală și încarcă și mai mult povara civilizației urbane asupra ecosistemului unic din rezervația biosferei.*

Am vrut să evităm o invazie de ambarcațiuni din plastic aduse din China, de bărci cu vâsle din import. Atunci am realizat că Delta are un simbol extraordinar, lotca pescărească. Ea, în sine, este o ambarcațiune utilitară, greoaie, dificil de manevrat. Când tragi la rame nu ai contact frontal cu natura pentru că vâslești cu spatele spre direcția de mers. Ne-am gândit să venim cu ceva nou, dar să păstrăm tradiția lotcii. Nu ne-a fost ușor să realizăm *canotca* [*canoe*, plus *lotca*, n.a.], pentru că nu mai există meseriași, nu mai există materiale tradiționale, pentru că în ultimii ani nimeni nu a mai construit lotca din lemn, înlocuită cu tot felul de ambarcațiuni din plastic și din fibră de sticlă. Am reușit să găsim un pasionat al acestei meserii, Paul Vasiliu, inginer naval, care avea și un atelier, și așa am ajuns să construim această „bicicletă a apelor". Avem șase sau șapte modele, inclusiv canotcă solară, și turistică, pescăruș, catamaran, canoea de zece plus unu, care reprezintă cele trei brațe ale Dunării, Chilia, Sulina și Sfântu Gheorghe, și care a fost folosită în campania de promovare a proiectului în Europa și în țară. De doi ani am lansat un program: „Descoperă România din barcă". În Europa am fost la Viena, unde am avut o expoziție de treizeci de zile. Am continuat și am făcut cu aceste ambarcațiuni legătura între Viena, Bratislava, Budapesta și Tulcea. Am creat un festival al bărcilor cu vâsle la Tulcea, care a fost la a patra ediție în 2014. Cu ediția a cincea ne înscriem în calendarul european. În urma acestui festival, am intrat în parteneriat cu festivalul organizat în orașul german Ulm, eveniment cu o tradiție de aproximativ trei sute de ani. În varianta modernă, au ajuns la a unsprezecea ediție a Festivalului Dunării, cel mai mare eveniment de acest gen din Europa. Ei au venit la noi, ne-au solicitat să devenim parteneri și împreună intenționăm să atragem localități de pe tot parcursul Dunării, din cele zece țări pe care le străbate fluviul.

→

Dimitrie Vatamaniuc

Istoricul literar, scriitorul și editorul Dimitrie Vatamaniuc s-a născut în localitatea Sucevița (fostul județ Rădăuți, azi Suceava), la 25 septembrie 1920, ca fiu al Justinei (născută Cazacu) și al lui Ioan Vatamaniuc, muncitor forestier. Întâmplător sau nu, din aceeași comună sunt originari și frații Ioan (1903-1992) și Gavril Vatamaniuc (1891-1971), cunoscuți luptători anticomuniști, membri activi ai rezistenței armate din munții Bucovinei. Urmărit de Securitate, trădat și capturat, nu fără luptă, în 1955, în zona Ursoaia, Gavril Vatamaniuc, va executa nouă ani de temniță grea, supraviețuind miraculos, fără însă a-și trăda idealurile din tinerețe. Această asociere onomastică, laolaltă cu alte întâmplări biografice, îi vor crea lui Dimitrie Vatamaniuc, de-a lungul vieții, numeroase inconveniente, având chiar deschis, pe numele său, un „dosar de urmărire” (D.U.I.), între 1953-84, pentru „activitate dușmănoasă”. Posibil, acesta este și motivul pentru care Dimitrie Vatamaniuc a apărut în fața multora drept un autor „temător”, în cel mai bun caz un critic *precaut,* bine ancorat în documentare, neobosit în a invoca sursele și contextul fiecărei afirmații.

Urmează Școala Normală (1935-40) apoi Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi”, din Cernăuți (1940-43), mediu preponderent nemțesc, în care s-a format și Eminescu, iar în 1947 își ia licența la Cluj, specialitatea litere și istorie.

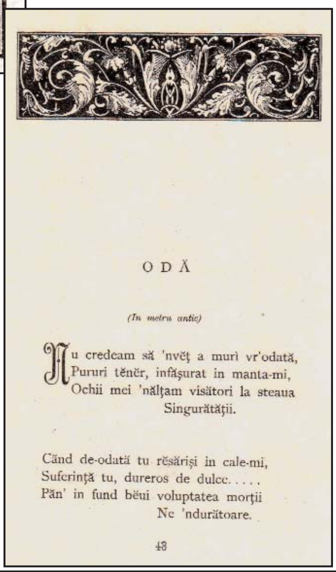
Pe timpul studiilor se implică activ în acțiunile Societății culturale bucovinene „Junimea” (a cărei monografie o va elabora, mai târziu, în calitate de director, din 1992, al Centrului de Studii Bucovina, din Rădăuți, al Academiei Române, Filiala Iași). Se implică în grevele studențești, dar scapă de arestare, retrăgându-se, în 1946, în satul natal. Ulterior revine la Cluj, apoi preia postul de profesor la Liceul „Andrei Mureșanu” din Dej (1947-53). În aceeași perioadă începe și vastul program de cercetare științifică, extins de-a lungul a peste 7 decenii, elaborând monografia *I. Popovici-Bănățeanul* (tipărită în 1959), lucrare pe care G. Călinescu o considera „o operă solidă”, motiv pentru care îl și angajează în 1956 cercetător la Institutul de Istorie Literară și Folclor, din București. În 1957 își susține doctoratul, cu o teză despre I. Popovici-Bănățeanul, în fapt, o vastă panoramă socio-literară a sfârșitului de veac XIX și a primelor decenii ale secolului al XX-lea, fiind numit și lector la Universitatea București.

Curând, cariera îi este curmată brutal „din motive politice” (v. Stancu Ilin, *Dicționar general al literaturii române,* lit. T/Z, București, Univers Enciclopedic, 2009, p. 200), fapt care îl conduce pe Dimitrie Vatamaniuc spre o activitate concentrată pe „arhive și biblioteci”, beneficiu pentru viitorul editor al lui Eminescu, dar mai puțin adecvat pregătirii și energiei sale creatoare. Este angajat, succesiv, ca bibliotecar la B.C.U. (1961-64), redactor la Centrul de Informare și Documentare, apoi, o scurtă perioadă, ca filolog la Institutul „G. Călinescu”, epurat în 1975, iar din 2001 este, din nou, cercetător, de această dată la Muzeul Literaturii Române. În răstimp, parcurge cu acribie publicațiile culturale vechi, prilej de a găsi informații inedite despre opera lui Ioan Slavici, G. Coșbuc sau Ion Agârbiceanu.

Ediția critică *Slavici* (vol. II – V și VII – XIV), apărută între 1967-87, este un model de informație cultural-istorică adusă la zi. Cu același subiect, publică și monografia *Slavici, lumea prin care am trecut* (1968), desăvârșită prin *Slavici. Opera literară* (1970). Mai publică „biografiile” lui Ion Agârbiceanu (1970) și Lucian Blaga (1977), înainte de a purcede la construcția marelui edificiu cultural Eminescu, inaugurat cu studiul *Publicistica lui Eminescu* (2 volume, 1985) și culminând cu *Eminescu. Manuscrisele...* (1988), urmat de *Modelul Eminescu și Transilvania* (1995) etc.

Începând cu anul 1977, la inițiativa lui Al. Oprea (1931-1983), la data respectivă director al Muzeului Literaturii Române, Dimitrie Vatamaniuc se implică în cel mai ambițios proiect cultural contemporan – desăvârșirea ediției Perpessicius a *Operelor* lui Mihai Eminescu, întreruptă, din motive obiective, în 1963. Cu toate că „vremurile nu erau favorabile” acestui proiect de anvergură, Dimitrie Vatamaniuc, susținut de Al. Oprea, inițial, apoi de Petru Creția, dar și de un colectiv de cercetători „tineri”, între care Simona Cioculescu și Alexandru Surdu, dar și de alții, depășește disputele de breaslă, dar și de ordin politic, generate în special de editarea *cvasi-integrală,* în premieră la noi, a *publicisticii* lui Eminescu, finalizând cu succes propria viziune istorico-literară despre poetul național.

În context, semnalăm și un fapt fără precedent în istoria noastră literară: volumul X al seriei (*Publicistica de la Timpul,* 1880-83) a fost tipărit „clandestin” în 1989, fiind difuzat inițial în Basarabia și contribuind decisiv la renașterea conștiinței naționale dincolo de Prut. Într-un interval relativ restrâns de timp, Dimitrie Vatamaniuc reușește să desăvârșească ediția Perpessicius, tipărind 10 volume din seria de *Opere* (oprită la volumul V), în următoarea succesiune cronologică: IX (*Publicistica*, 1870-77), 1980, XIV (*Traduceri*), 1983, XI (*Publicistica 1880*), 1984, XII (*Publicistica 1881*), 1985, XIII (*Publicistica 1882-83, 1888-89*), 1985, VII (*Proza literară*), 1988, X (*Publicistica 1877-80*), 1989, XVI (*Corespondență*), 1989, XV (*Fragmentarium*), 1993, VIII (*Teatru*), 1998. Cu totul, ediția integrală de *Opere,* seria Perpessicius, cuprinde 18 volume, editate între 1939-2008, între care 5 au fost realizate de Perpessicius singur, 10 de Dimitrie Vatamaniuc, ajutat de colaboratori, iar 3 (vol. XVI și XVII, 2 părți, *Bibliografie*) de un colectiv de la Biblioteca Academiei.

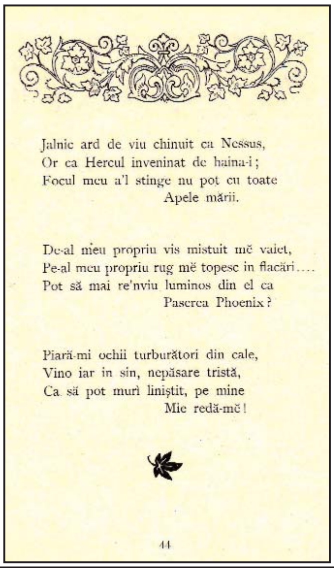
ODĂ

(In metru antic)

Nu credeam să 'nvěț a murì vr'odată,
Pururi těnĕr, infășurat in manta-mi,
Ochii mei 'nălțam visători la steaua
Singurătății.

Când de-odată tu rĕsăriși in cale-mi,
Suferință tu, dureros de dulce.....
Pān' in fund bĕui voluptatea morții
Ne 'ndurătoare.

43

Jalnic ard de viu chinuit ca Nessus,
Or ca Hercul inveninat de haina-i;
Focul meu a'l stinge nu pot cu toate
Apele mării.

De-al mieu propriu vis mistuit mě vaiet,
Pe-al meu propriu rug mě topesc in flacări....
Pot să mai re'nviu luminos din el ca
Paserea Phoenix?

Piară-mi ochii turburători din cale,
Vino iar in sin, nepăsare tristă,
Ca să pot murì liniștit, pe mine
Mie redă-mě!

44

Ulterior, Dimitrie Vatamaniuc reeditează și o serie ediție integrală de *Opere,* ale lui Mihai Eminescu, în colecția „Pleiade”, coordonată de Eugen Simion, 7 volume (Ed. Univers Enciclopedic, 1999-2003), în fapt, o sinteză a primelor 15 volume, editate de Academie.

În 2001, Dimitrie Vatamaniuc este ales membru de onoare al Academiei Române. În prezent, istoricul literar Dimitrie Vatamaniuc, decan de vârstă absolut al breslei, este glasul cel mai autorizat „atunci când se cer felurite informații privitoare la viața și mai ales la manuscrisele poetului, trecute pe sub ochii cercetătorului de mai multe ori, o viață de om cum s-ar spune” (Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române,* Editura DacoRomania, 2009, p. 1276).

(Marian NENCESCU)

***O asemenea simbioză** între tradiția locală, cultura, spiritul și creativitatea românească, și fluxul schimburilor încurajate de noua arhitectură europeană este în consens cu românismul, fundamentat tocmai pe contribuția originală a fiecărei națiuni la patrimoniul continental. Românismul avansează specificul nostru ca mod de îmbogățire a europenismului și se opune numai tendinței de nivelare și de limitare a identității naționale și reducerii acestei identități la un bagaj sumar, impersonal, agreat doar de birocrația comunitară, dar nu și de entitățile umane care compun spiritul european.*

Cei din Deltă au nevoie de ajutor. În ultimii 25 de ani, Delta nu s-a dezvoltat cum ar fi normal pentru o zonă unică în Europa și poate chiar și în lume. Dacă s-a făcut ceva, aceasta nu-i ajută pe localnici. Asociația noastră încearcă să-i încurajeze pe oamenii locului să facă ceva diferit, și turism și pescuit, dar de bun-simț, pentru că în copilăria mea nu existau agenți de mediu, nici biosfera Deltei, nici poliție nu exista. Aveam un milițian la cinci comune și acela nu avea nicio treabă. Oamenii știau, însă, cum să se poarte cu natura și aveau o responsabilitate, erau conștienți că ceea ce aveau acolo era sursa lor de venituri și de trai. Acum s-au schimbat lucrurile și noi încercăm să-i facem pe oameni să înțeleagă că locurile acelea sunt sfinte pentru ei, dacă nu avem grijă de ele probabil că le vom pierde. Prin grupurile locale, noi încercăm să-i ajutăm, ca ei să-și dea seama că ceea ce fac este pentru ei, să fie ei cei care decid ce trebuie făcut împreună. Acum, fiecare încearcă să fie bun la toate, vrea să aducă turistul, să-l transporte, să-i dea mâncare, să-l culce și să-l ducă și la pescuit. Se poate crea acolo o microeconomie care să implice mult mai multe persoane. România este primul loc pentru mine, pentru că eu sunt român chiar dacă sunt de etnie lipoveană. Am declarat mereu că lipovenilor mei le datorez ceea ce am învățat. Întotdeauna a fost un principiu clar, dacă vrei să fii respectat, trebuie să-i respecți pe cei din jurul tău. Cred că lucrurile astea de bun-simț, de respect față de ceilalți, au contat cel mai mult și nu faptul că sunt lipovean sau român. Român am fost întotdeauna. Și acum dacă mergeți la mine în curte o să vedeți arborat steagul României. Pentru copiii mei din Deltă nu cred că sunt un model, cred că sunt o icoană, eu sunt Ivan. Modelele, la ora actuală, sunt cei care vin cu iahturi puternice în Deltă, vin cu elicopterele. Ceea ce facem noi la Asociație este să arătăm că se poate și altfel. România încă mai are locuri neagresate grav și am putea să ne mândrim că Delta, de exemplu, poate să devină regina ecoturismului european și nu numai. Noi suntem talentați și din orice putem obține rezultate bune, nu numai în sport. Avem valori și în artă, în știință. Vedeți câți copii talentați participă la olimpiade și aduc medalii. Suntem un popor foarte talentat, creativ și cred că asta ne face să fim unici. Trebuie să încercăm să ne mândrim cu oamenii care fac ceva, să fim în stare să-i strângem mâna celui sau celei care a avut o realizare. Așa vom fi apreciați în lume.

(Rubrică realizată de Raluca Tudor)

Seniori ai culturii

Paşi spre o ediţie integrală Eminescu

Marian NENCESCU

Una dintre problemele sensibile ale istoriografiei literare recente o reprezintă situaţia *reeditărilor,* specialiştii având de ales între autorii *reeditaţi,* sau doar *reconsideraţi.* Cum Eminescu face parte, neîndoielnic, din ambele categorii, s-a plecat de la ideea, fundamentală, susţinută inclusiv de Dimitrie Vatamaniuc, anume că „nu se poate rediscuta un clasic fără o ediţie completă a operei sale” (v. ancheta publicată de *Luceafărul*, nr. 17/939, din 26 aprilie 1980). În consecinţă, la mijlocul anilor ’80 s-au dus adevărate *bătălii* pentru editarea *in integrum* a operelor fundamentale ale literaturii noastre clasice, evident, vârfurile de lance fiind reprezentate de *Istoria literaturii...* a lui G. Călinescu şi cu deosebire de continuarea seriei Perpessicius a *Operelor* lui Eminescu (obligatoriu, în aceeaşi formulă editorială impusă de cel mai important editor al său). Dacă în cazul Călinescu s-a apelat la un subterfugiu, în sensul că Al. Piru şi-a asumat unele „modificări”, operate în ediţia apărută la Minerva, sub motiv că G. Călinescu însuşi le-ar fi comunicat criticului, în situaţia lui Eminescu acest precedent nu putea fi aplicat. În consecinţă, s-a constituit un colectiv care a propus, totodată, şi o altă concepţie de editare, pornind, evident, de la manuscrise, dar şi, după caz, de la textele tipărite, risipite în publicaţiile vremii, cele mai multe nesemnate, dar care ar fi putut fi atribuite fără dubiu poetului. În acest fel, a ieşit la iveală o parte consistentă a moştenirii eminesciene, în mare măsură necunoscută atât publicului larg, dar chiar şi multor specialişti, nefamiliarizaţi pe deplin cu mijloacele de investigaţie istorico-literare iniţiate şi aplicate consecvent de Dimitrie Vatamaniuc şi colaboratorii săi.

Semnificativ este şi faptul că multă vreme, şi cu deosebire înainte de editarea seriei de *Opere,* existau voci, chiar şi din rândul admiratorilor, care încercau să-l prezinte pe Eminescu drept un artist dezinteresat de opera sa tipărită, eventual un risipitor sau mai degrabă un generos făuritor de nestemate lirice sub formă de dedicaţii pe albume private sau pe foi volante. Nimic mai neadevărat. Încă din timpul vieţii, poetul plănuia, atât cât i-au permis puterile şi condiţiile, să tipărească o *ediţie de autor* a *Poesiilor* (distinctă de ediţia Maiorescu, tipărită iniţial la Socec şi apărută în librării în decembrie 1883), intitulată *Lumină de lună* (titlu utilizat de Ion Scurtu, pentru ediţia apărută la Minerva, 1920), dar şi un volum de publicistică („După articolele mele de la ziar, din aprilie-iunie 1883, eventual revăzute şi cu o prefaţă istorică”, cnf Mss 2257, Vatamaniuc, *Eminescu,* Ed. PortoFranco, Galaţi, 1993, p. 7).

Întrucât poetul însuşi nu şi-a finalizat proiectele, editorii au avut de ales între a publica *tot* ce a lăsat Eminescu, idee susţinută între alţii şi de N. Iorga şi continuată de Dimitrie Vatamaniuc, sau a selecta şi eventual publica doar ce a căpătat girul literar, respectiv, ce se încadrează în termenul generic de *operă* (*literară*). Pentru aceasta, stau la dispoziţie *Caietele Eminescu* (în număr de 44, donate în 1902 de Maiorescu Academiei Române, alte 6 manuscrise, la fel, nedatate, achiziţionate ulterior de Academie, *Gramatica sanscrită* (572 p., aflată la B.C.U. Iasi), *Caietul roşu* (320 p., B.C.U. Cluj), un alt set de dosare, documente de familie, corespondenţă, păstrate de Arhivele Statului. La Turnu Severin se află un *Album*, cu versuri transcrise de Eminescu, la fel, Muzeul Literaturii din Bucureşti deţine un manuscris (cu piesa *Devotamentul*), iar la Freiburg (Germania) există un manuscris al poeziei *Criticilor mei.* Se pare că s-ar fi pierdut *Manuscrisul* (inedit al) *Prinţesei Elisabeta*. Arhivele locale din Vaslui, dar şi din alte localităţi mai păstrează rapoarte, corespondenţă de serviciu, olografă, redactată de Eminescu în perioada revizoratelor şcolare sau a peregrinărilor prin diferite locuri. Recent, istoricul literar Dan Toma Dulciu a identificat şi a legalizat două rapoarte de serviciu (secrete), redactate de Eminescu în perioada cât a funcţionat la Legaţia Românească din Berlin. Este posibil ca manuscrise sau scrisori olografe să mai răzbată la lumină, mai ales după ce Christina Zarifopol-Illias a publicat, în 2004, la Polirom, corespondenţa inedită dintre Eminescu şi Veronica Micle (*Dulcea mea Doamnă/ Eminul meu iubit*). Nu este exclus ca mărturii despre Eminescu, sub formă indirectă de note şi rapoarte de urmărire, să se mai afle în arhivele secrete ruseşti, germane sau austro-ungare, care l-au avut în evidenţă.

Din acest amalgam de mărturii, documente şi manuscrise lipsesc cu siguranţă cele distruse iremediabil cu prilejul evenimentelor din 1989, păstrate la B.C.U. Bucureşti, aşa încât ne întrebăm şi astăzi cum a fost cu putinţă un asemenea „genocid” cultural, produs parcă cu bună ştiinţă.

Aceasta este, aşadar, fundamentul documentar de la care Perpessicius (1891-1971) a început demersul său, care viza o ediţie *integrală,* în 18-20 de volume, organizate pe genuri literare, iar în cuprinsul fiecărui volum, cronologic, având în preambul o scurtă prezentare, textele propriu-zise, însoţite fiecare de un aparat critic (note, comentarii, cronologie), scopul declarat al acestei ediţii fiind acela de a se constitui într-un *instrument de lucru* necesar edificării unei eventuale *exegeze eminesciene.* Interesant de semnalat este că, în 1939, Perpessicius compune şi o „Scrisoare deschisă către editorul *Operei* lui Eminescu din anul 2000”, în care spera să salute, „în pragul veacului XXI”, ediţia integrală critică.

Pornind de la aceste considerente, Dimitrie Vatamaniuc reia proiectul, în calitate de editor coordonator, obiectivul *imediat* fiind acela de a finaliza ediţia până în 1989, anul centenarului morţii poetului. Fiind vorba, totuşi, de publicistică, problema cu adevărat spinoasă rămânea aceea a identificării textelor originale. Se ştie că, potrivit practicii curente a presei vremii, Eminescu nu îşi semna articolele. În aceste condiţii, numărul textelor „incerte” rămânea considerabil. Făcând apel la „elemente stilistice eminesciene” (sintagme, expresii, cuvinte disparate, ori metafore), Dimitrie Vatamaniuc şi colectivul său găsesc suficiente argumente pentru a înscrie un număr considerabil de „incerte”, în categoria celor „sigure”. Astfel, patrimoniul publicistic eminescian sporeşte de la cele 170 de texte publicate de Gr. Păucescu în 1891 (*Culegere de articole d’ale lui Eminescu,* Ed. Wiegand şi Săvoiu, 134 p.) la peste 1.700 (numărul articolelor atribuite depăşind azi 2.000). Aceleaşi dificultăţi, de data aceasta de ordin grafologic, apar şi în privinţa transcrierii manuscriselor. Poetul obişnuia să scrie, adesea, noaptea, sub impulsul de moment al inspiraţiei, mai degrabă interesat să surprindă „ideea”, decât de a elabora un text ordonat. Există în numeroase manuscrise un „haos creator” (ciorne de versuri, reflecţii filosofice, calcule matematice etc.) pe care numai cei familiarizaţi cu acest mod de elaborare îl pot descifra. În aceste condiţii, Dimitrie Vatamaniuc introduce un termen organizatoric cu totul nou, numind aceste produse intelectuale *Fragmentarium* (după o expresie a lui Eminescu) şi le utilizează distinct în volumul XV al *Operelor.* (Există chiar şi un manuscris intitulat *Iconostas şi fragmentarium,* analizat pe larg în volumul *Eminescu. Manuscrise. Jurnal al formării intelectuale,* Minerva, 1988, pp. 111-116.) La fel, sunt incerte multe texte redactate în limba germană, suspectate adesea că ar fi simple transcrieri, a căror sursă nu este identificată, căci, se ştie, Eminescu nu obişnuia să-şi citeze sursele. Există, de pildă, motivează Dimitrie Vatamaniuc în *Jurnal al formării intelectuale…* un întreg grupaj de poezii transcrise din limba germană, fără nicio indicaţie privind titlurile şi autorii. Rămâne ca pe viitor editorii să realizeze coroborările necesare pentru a stabili sursele şi, eventual, contribuţia poetului la elaborarea lor. Tot ca un element de „bucătărie internă” trebuie spus că Eminescu obişnuia să scrie pe foi volante. Ulterior, manuscrisele (*Caietele*) au fost legate/împerecheate aleatoriu, sub formă de *Miscelanee.* Or, în acest caz nu se poate vorbi de un criteriu tematic şi nici de un fir călăuzitor în acest labirint gigantic de idei. Rămâne la latitudinea editorului să facă ordine în această „supă magmatică” din care au ieşit marile capodopere.

Din fericire, Dimitrie Vatamaniuc nu s-a mulţumit doar cu postul de editor, el aspirând adesea şi la acela de critic-comentator al operei eminesciene. Dovadă este seria de volume cuprinzând comentarii asupra creaţiilor propriu-zise (cu precădere vizând proza literară, dar şi traducerile şi, implicit, publicistica şi corespondenţa), inaugurată cu *Publicistica lui Eminescu* (1985), toate având ca punct de plecare manuscrisele cercetate şi editate de el. În calitate de critic, Dimitrie Vatamaniuc începe cu o descriere a paginilor eminesciene, apoi adaugă informaţii despre „laboratorul creaţiei”, conturând ceea ce s-ar numi „geografia capodoperei”, continuând cu o critică a variantelor, cu accent pe intervenţiile „certe” ale poetului, ajungând, în fine, la extinse asocieri şi trimiteri livreşti, cu referire, în principal, la lecturile *confirmate* ale poetului. Niciodată criticul nu face vreo afirmaţie gratuită sau neconfirmată. În ciuda acestor precauţii, excesive am spune, dar cu atât mai fascinante cu cât vin de la un cunoscător „intim” al domeniului, judecăţile critice ale editorului sunt impecabile.

Întrebarea care se pune, totuşi, acum în prag de mileniu, este dacă ediţia *Opere,* în forma definitivată de Dimitrie Vatamaniuc, este punctul final al cercetării eminesciene. Deja Constantin Barbu anticipează că este nevoie de o nouă ediţie, de data aceasta a *Operelor complete* ale poetului, poate în 50 de volume, şi care „să corecteze mai întâi ediţia academică, întemeiată de Perpessicius şi în care se află peste 100.000 de greşeli, unele capitale” (*Autopsie vie*, Ed. Măiastra, Craiova, 2008, p. 38). În acest sens, criticul craiovean a pregătit deja *Luceafărul* (variantă maximală, cu 23 de strofe în plus şi cu strofa finală în varianta aleasă de poet), apoi *Sărmanul Dionis* (cu text corectat) şi *Scrisorile* (cu precădere *Scrisoarea V – Dalila*, după o variantă manuscrisă la care Perpessicius nu a avut acces”. Astfel de proiecte sunt, desigur, benefice, dar ele nu pot umbri efortul lui Dimitrie Vatamaniuc de a aduce la lumină, pentru generaţia contemporană, un Eminescu mai aproape de *pathosul* său iniţial.

Inepuizabil ca un fluviu, criticul străbate un continent de informaţie, adună munţi de aluviuni, pentru a le filtra, în final, în concluzii de o limpezime diafană. Cine ştie şi cine mai ţine seamă dacă în tot ceea ce afirmă Dimitrie Vatamaniuc se află adevăratul Eminescu? Doar spiritul său, din Nirvana, mai poate să ne judece...

Seniori ai culturii

Neagu Udroiu: Veșnic tânăr și neliniștit

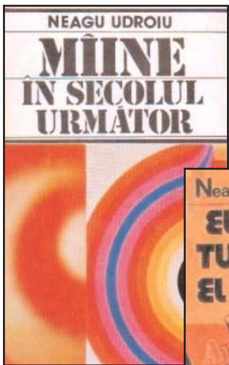
Nicolae MELINESCU

Puțini dintre truditorii contemporani înrobiți și împătimiți ai scrisului au purtat cu demnitate și pasiune povara interioară a nevoii de a comunica în spațiul public prin creații distincte de lumea operelor de ficțiune. Între ei, Neagu Udroiu (n. 3 aprilie 1930 în comuna Cartojani, Vlașca) se distinge prin numeroase calități dominate de doi piloni care depășesc în înălțime și semnificații însinguratul turn de fildeș: acuratețea percepției înmagazinate într-o memorie de puterea și capacitatea unui megacomputer și cultura profesională și generală de mare cuprindere și înțelegere.

Sunt calități care l-au smuls din brațele ingineriei, abordate direct, mai întâi ca muncitor la Uzinele Vulcan (după absolvirea, în paralel, a liceului, început la Bolintin și terminat la Sava, și a Școlii de meserii) și ulterior ca absolvent de Politehnică (1959-1964) ca să-l aducă definitiv în sfera publică, în calitate de jurnalist, dascăl și, în final, firesc și pe deplin meritat, ca diplomat (ambasador extraordinar și plenipotențiar în Finlanda și Estonia, 2001–2006).

O bună parte a vieții sale profesionale și-a dedicat-o scrisului, scrisului publicistic, memorialistic și de analizare a fenomenelor din procesul comunicării și provocate de acesta. Propria experiență gazetărească a fost în pas cu extinderea mijloacelor de comunicare și cu introducerea în circuitul informațional a noilor tehnologii, generatoare ale unor paradigme și forme de exprimare novatoare. Ucenicia și-a făcut-o în presa scrisă (1966–1974), acolo unde a învățat rolul și valoarea informației, ceea ce l-a îndrumat spre eveniment. Așa a bătut țara în lung și în lat, a cunoscut oameni valoroși, despre care poate să producă și acum instantaneu adevărate fișe biografice complete, stocate în memoria prodigioasă de care am amintit.

Pe măsură ce curiozitatea și investigația reporterícească au devenit a doua natură, condeiul său a făcut loc vocii, o voce echilibrată, credibilă, care a continuat să lanseze în oceanul undelor hertziene atât noutatea absolută și de larg interes, dar și retrospecția și opinia echilibrată și argumentată. Un exercițiu generos a fost oferit de anii petrecuți în Radio (1974–1978), care au servit și ca o anticameră a definitivării talentului său de jurnalist în Televiziunea Română, la Redacția copii și tineret.

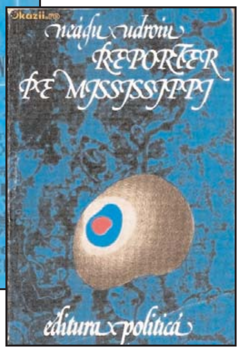
În grupurile de presă românești constitute *ad-hoc* la reuniuni, conferințe și evenimente internaționale a fost considerat un membru de onoare al breslei, nu numai prin calibrul profesional incontestabil, ci și printr-un fel de camaraderie constructivă. Când un prim-ministru român se afla la bordul unui avion care-l purta spre un continent îndepărtat, Neagu Udroiu a conceput un anunț care imita comunicările comandantului către pasageri, ca să anunțe prin vocea caldă a însoțitoarei de bord că unul dintre miniștrii aflați în delegație își sărbătorea ziua de naștere la peste unsprezece mii de metri altitudine deasupra oceanului planetar și la aproape zece mii de kilometri depărtare de casă și de cei apropiați. Un gest simplu a definit nu numai originalitatea și umorul lui Neagu Udroiu, dar și o înclinație spre latura umană, sensibilă, care poate fi descoperită de multe ori în circumstanțele cele mai serioase. Iar asemenea gesturi veneau din partea omului care a fost mandatat într-un moment important în dezvoltarea și reașezarea agenției naționale de presă, împreună cu întreaga industrie media din țara noastră, ieșită de sub presiunea ideologică a partidului unic, să o aducă la nivelul și la standardele presei moderne. Ca director general al Agerpres/Rompres a adăugat sarcinilor administrative, care nu-l pot entuziasma pe un creator media, operațiuni de actualizare a muncii de agenție prin computerizarea acesteia, dar și de restituire a unor lucrări fundamentale, cum a fost reeditarea istoriei presei românești scrisă și publicată de Nicolae Iorga în 1922, inițiativă concepută ca să reînnoade tradițiile presei precomuniste cu dezvoltările care au decurs după 1989. În timpul directoratului său, relațiile agenției cu foști parteneri din Europa și din lume și-au recăpătat vigoarea și utilitatea, ceea ce a avut un reflex în diversificarea serviciilor și a surselor pe care aceasta le oferea tot mai numeroaselor ziare, reviste, posturi de radio sau televiziune care s-au grăbit să umple locul lăsat de căderea comunismului.

Rar vorbesc oameni care l-au cunoscut de-a lungul anilor despre activitatea didactică universitară, destul de scurtă, e adevărat, pe care un jurnalist de calibrul și experiența sa a desfășurat-o cu dăruire și cu rezultate evidente în zorii învățământului privat din România. Ca și cum ar fi avut o voință proprie, pe durata acestor preocupări solicitante, unele rutiniere, altele obositoare, cărțile lui Neagu Udroiu păreau că se scriu de la sine, independent de atribuții, obligații și preferințele autorului lor. Când a mai avut timp și de ele rămâne un mister.

Stilul său a căpătat caracteristici unice, care au făcut din articolele, emisiunile și cărțile sale purtători eleganți, documentați și cuceritori ai unor mesaje mediatice multidirecționale și multinoționale. Etapa profesională a Agenției Române de Presă, Agerpres, a încheiat, oarecum, cercul traiectoriilor jurnalistice, dar nu l-a constrâns și nici nu l-a limitat la procesul strict al culegerii, prelucrării și distribuirii informațiilor care au hrănit masa știrilor din presa scrisă, vorbită și audio-vizuală, pentru că o seamă dintre cărțile sale, acum peste treizeci la număr, și-au deschis coperțile ca să-i primească și să adune *Profesiune și sens de viață* (1973), *Sita lui Eratostene* (1981) sau *Zăpezi din Miazăzi* (1982).

Precum foarte puțini alți confrați, Neagu Udroiu a păstrat obiceiurile de cronicar, de istoric al clipei, și a adus în fața publicului pagini de jurnal care au oferit un tur de orizont amplu al unor stări și situații declanșate de detaliu, de noutate sau de un personaj fascinant. Sunt multe lucrările sale care dovedesc abilitatea de a transforma o gemă aspră în bijuteria strălucitoare și asemenea piese de rezistență se regăsesc în cărți ca *Sub roțile Carului Mare* (1988) sau *Emisferele de Magdeburg* (2001). Asemenea scrieri au fost rodul acelui interes deschis tot-azimut spre lumea înconjurătoare și oamenii care o populează, cu intenția de a aduce în prim-plan și de a consemna pe răbojul timpului evenimente, personaje și întâmplări excepționale, exemplare sau senzaționale.

Grija pentru detaliu și dorința de a înțelege în context și în profunzime împrejurările în care viața și profesiunea l-au adus s-au regăsit în memoriile de călătorie, cum au fost *Pieton prin orașele lumii* (3 volume), *Terra, casa în care locuim, Lumea nouă: cinci veacuri de nesingurătate* (vol. I: *La nord de Rio Grande*, vol. II: *La sud de Rio Grande*), *Români la nord și sud de Ecuator*, ca să menționăm doar câteva dintre cele douăsprezece cărți ale genului. Ceea ce transformă aceste lucrări în cărți de referință este conexiunea dintre prezentarea pitorescului, a ineditului, în conjugare cu actualitatea fiecărui loc, cu frământările politice, sociale, la nivelul comunităților și individului.

Din fericire, toate scrierile lui Neagu Udroiu au scăpat, datorită harului și viziunii sale, de nuanțele didacticiste, pentru că sunt turnate într-un stil fluent, documentat, presărat cu fapte de viață atractive și cu un umor subtil și elegant. Se adaugă în termenii stilisticii sale grija pentru limba română expresivă, plastică, pentru muzicalitatea și bogăția capacității sale de exprimare a unor stări, sentimente, reacții și emoții fin nuanțate.

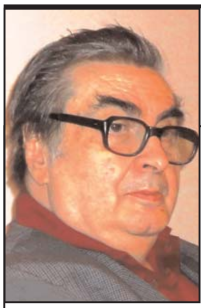
Bogatele sale cunoștințe despre și din jurnalism i-au permis lui Neagu Udroiu să privească spre publicistica noastră cu un ochi analitic, înțelegător și foarte riguros, prin lucrări cum au fost: *Gutenberg sau Marconi?* (1981), *Eu comunic, tu comunici, el comunică* (1983), *Tehnologia în tranșeele informației* (1999), *Angroșiști în Piața Informației* (1999), *Regatul meu pentru o știre!* (2000).

Maestru, între altele, în identificarea scrierilor sale prin titluri pertinente și atractive, Neagu Udroiu a lansat în 2009 o provocare iubitorilor de carte prin publicarea volumului *Piloții de Formula I*. Evident, titlul trimite spre „marele circ", competiția bolizilor dezlănțuiți pe circuitele de viteză ale automobilismului sportiv. Cu admirație și cu compasiune chiar, autorul intră, de fapt, printre cei care relatează despre lumea în fierbere, vorbind despre reporteri, redactori și corespondenți aflați în locurile fierbinți ale unor evenimente capitale, despre munca celor care sunt desemnați printr-un termen consacrat în interiorul industriei media drept *știriști*. Neagu Udroiu îl introduce pe cititorul curios în lumea trepidantă a jurnalismului de informație, fără de care jurnalismul de opinie, comentatorii, analiștii și experții ar muri de foame. Este o restituire a adevărului despre un mecanism foarte pretențios, solicitant și riscant, pe care îl reprezintă culegerea și verificarea informațiilor de interes public înaintea punerii lor în circulație.

Deloc zgârcit cu introspecțiile și explicațiile care să jaloneze drumul comunicării mediatice în țara noastră, Neagu Udroiu a dat recent literaturii consacrate jurnalismului românesc o lucrare-tezaur, recenzată și în paginile revistei *Curtea de la Argeș,* anume, *Condeie. Voci. Chipuri. Presa Românească – Pagini de Istorie.* Despre cele aproape două mii de pagini care radiografiază presa românească de la 1790 până în 2010 nu se poate scrie în treacăt. Cele trei volume cer să fie studiate și conspectate pentru parcurgerea culturii și a vieții noastre publice timp de peste două secole din perspectiva oamenilor de cultură care s-au manifestat în spațiul public prin articole și editoriale, prin emisiuni de radio și TV.

Aceste rânduri nu sunt un laudatio, nu se transpun într-un inventar, pentru că Neagu Udroiu are o contribuție publicistică extrem de cuprinzătoare din punct de vedere stilistic și tematic, în permanentă dinamică, potențial surprinzătoare, oricând gata să dovedească faptul că în lumea noastră există elemente mai profunde și mai semnificative decât cotidianul aglomerat și asaltat de știrile de ultimă oră.

Istoria de lângă noi

Bucovina-Siberia, dus-întors

Dragoș VAIDA

Pactul Ribbentrop-Molotov a fost un tratat de neagresiune între Uniunea Sovietică și Germania nazistă, semnat la Moscova, la 23 august 1939, dată fatidică pentru noi. Cele două țări se pregăteau astfel pentru un process de împărțire a zonelor de influență din Europa. Acest pact a inițiat scindarea Europei și efectele se văd și astăzi. În fața unei întoarceri parcă din ce în ce mai îndepărtate – de exemplu, vezi pozițiile în contradicție exprimate de Marea Britanie și Comisia Europeană pe tema imigrației din Bulgaria, Polonia și România – au apărut idei privind solidarizarea fostelor țări din lagăr, eventual, cu Turcia. Formula adoptată pentru defilare la Ziua noastră Națională 2014 – cu SUA, cu drapelul libertății, la care am privit deunăzi cu înflăcărarea adolescentină din anii westernului (să lăsăm w din amintirea noastră), cu sora mai mare Franța, cu Moldova, Polonia și Turcia – a fost semnificativă, de lăudat.

Cruzimea și cinismul celor doi dictatori, Hitler și Stalin, s-au repercutat timp îndelungat, prelungind cel de-Al Doilea Război Mondial cu Războiul Rece și cu scindarea Europei în două prin Cortina de fier între anii 1945 și 1989. În acești 45 de ani, Europa Occidentală a progresat prin practicarea democrației și a economiei libere în toate țările aflate la vest de Cortina de fier, în timp ce Europa de Est, aflată la est de Cortina de fier, a avut parte de regimuri totalitare mai dure sau mai puțin dure, dar toate aservite Kremlinului, și cu economii centralizate, de stat.

Citind însă istoria la îndemână de mai sus, nu găsesc o explicație satisfăcătoare pentru pactul Ribbentrop-Molotov amintit, cheie importantă pentru istoria Europei de mai pe urmă. Îmi vine greu să cred că Germania se temea că dacă va invada Polonia, așa cum de altfel a făcut-o imediat, rușii vor sări în ajutorul panilor. De cealaltă parte, nu cred că rușii s-au gândit că luând Basarabia se vor lovi de împotrivirea nemților. Și atunci cui îi era frică de Virginia Woolf și pentru ce? În orice caz, în ceea ce îi privește pe ruși, ipoteza care se impune cu prioritate era și a rămas dorința de expansiune către Europa, de care Eminescu ne-a vorbit. Cu permisiunea dumneavoastră, rămâne să mai vorbim, citând un eseu vizionar al lui Eminescu, strălucit articol de filosofie a stilului în istorie.

Spre Țară, cu icoane și preoți

Constanța VAIDA HALIȚĂ

Multe evenimente mi-a fost dat să le trăiesc în acel an 1953. Murise Stalin și profesoara noastră de geografie plângea cu sughițuri, tatăl meu vitreg fusese arestat într-o noapte, în fața mea, dădeam examen de admitere la facultatea de arhitectură, cu o autobiografie înfrumusețată, și împlineam 18 ani!

Îmi amintesc acea dimineață. O sonerie prelungă. Am deschis ușa apartamentului și în cadrul ei mi-au apărut două femei în straie populare bucovinene. Una mai în etate și mai voinică, cealaltă mai slabă, de o vârstă incertă. Eram uimită de frumusețea imaginii, albul pânzei și coloritul sobru al broderiei. Ce întâmplare să le fi adus în pragul casei noastre? Povestea mi-a părut întâi ireală, fantastică, apoi profund dureroasă și reală. Rude prin alianță, veniseră la București pentru un control medical, aflând din familie că tata este medic la Spitalul Floreasca.

Scăpată dintr-un lagăr de muncă forțată, de dincolo de Urali, Ilenuța, cea mai tânără dintre ele, parcursese mii de kilometri până în țară, slăbită și bolnavă. Fără acte de identitate, fără domiciliu, dezorientată, cerea ajutorul tatei, singura ei legătură cu lumea medicală. Era la capătul drumului și al puterilor.

Redau, cu grijă, povestea ei despre cei 12 ani petrecuți departe, după ce a fost ruptă cu violență din mijlocul neamului ei, condamnată pentru vina de a fi române.

Avea douăzeci și trei de ani când ocuparea Bucovinei de către ruși a surprins-o la Cernăuți, unde era funcționară în administrația orașului. Era mezina familiei de șase copii, crescuți cu cinste, respect și frică de Dumnezeu. Sora cea mai mare, care acum o însoțea, rămăsese, conform tradiției, la țară, în gospodăria părintească, din satul Sf. Ilie. Ceilalți frați și surori, mai școliți, și-au urmat destinul la oraș.

Termenul de 4 zile acordat populației pentru părăsirea teritoriului ocupat de ruși expirase. Mulți, din satele îndepărtate, nici nu aflaseră de noua orânduire, rămânând pe loc, așa cum făcuseră și strămoșii lor, la năvălirea altor barbari.

Orășenilor nu le venea să creadă realitatea și, derutați, neinformați, naivi, sperau într-o revenire la normal. În această incertitudine și disperare, grupuri de oameni, cu boccele și geamantane, încercau să treacă granița spre România. Unii au fost prinși, arestați și escortați de patrula rusească, urcați în „bou-vagon”, fără hrană, fără judecată, cu destinația Siberia, acest loc binecunoscut, pustiul nemărginit și rece din răsărit, unde, încă din vremea țarilor civilizatori, erau trimiși în exil intelectualii nesupuși sau comunități întregi, dislocate samavolnic, pentru popularea noilor teritorii cucerite din Asia, furnizând astfel și mână de lucru gratuită.

Mulți însă, după reușita unui grup de a trece în țară, în toamna anului 1940, încurajați de acest succes, au plătit cu viața, prinși, uciși pe loc sau executați ulterior, în condiții de neînchipuită cruzime.

Cel mai cumplit măcel desfășurat de forțele sovietice a fost cel de la Fântâna Albă, din aprilie 1941, când o coloană de locuitori ai satelor din Valea Siretului, în frunte cu preoți și icoane, au fost uciși, trăgându-se cu mitraliera în femei, copii și bătrâni.

Românca noastră, alături de un grup care intenționa să ajungă în țară, a avut „șansa” să scape cu viață, fiind mai înainte arestată. A plătit însă scump cutezanța.

Timp de aproape doisprezece ani a muncit în coloniile de muncă forțată, ca spălătoreasă, îngrijitoare de animale sau ajutor la bucătăriile mobile, care se deplasau pe sănii, cărând borșul de varză și sfeclă la locul de muncă al tăietorilor de lemne sau al muncitorilor la drumuri prin pustietate.

Nu a avut niciodată dreptul să scrie sau să primească scrisori sau să ia legătura cu Ambasada noastră de la Moscova. Singura ei bucurie era în timpul celor câteva luni de vară, când verdeața pădurilor și iarba proaspătă îi aminteau de locurile copilăriei sau când în rarele ocazii putea vorbi în limba ei cu câte un român.

După moartea lui Stalin s-a produs o relaxare în relația cu Uniunea Sovietică. Unii prizonieri de război sau deportații în Siberia sau Asia Centrală au putut veni acasă. Doar o parte, căci mulți muriseră de frig, foame sau tratamente inumane. Ileana din povestea noastră rezistase! Tânără, puternică și sănătoasă, supraviețuise. Nu cedase nici fizic, nici sufletește încercărilor prin care trecuse. Îndată ce i s-a permis, în mână doar cu o hârtie, un fel de „bilet de voie”, a pornit spre ȚARĂ. Banii pe care cu sacrificii îi adunase, i-au ajuns însă numai până la Moscova. Acolo, fără ajutorul ambasadei, și-a continuat drumul, călătorind de la o gară la alta, cerșind sau spălând podelele și closetele stațiilor. În țară nu avea alt reper afară de satul natal, unde spera să regăsească capătul firului ce fusese rupt cu sălbăticie, cu atâția ani în urmă. S-a oprit în fața casei părintești, unde sora ei cea mare își vedea de treburi, prin ogradă. Timpul parcă rămăsese pe loc. Toate erau așa cum le lăsase la plecare, așa cum de nenumărate ori visase în nopțile pribegiei și al dorului cumplit.

Sora nu a recunoscut-o; slăbită, murdară, îmbrăcată în zdrențe, cu picioarele învelite în cârpe legate cu sfoară! A băgat-o în curte, crezând că cere de pomană. Leliță, leliță!, doar după glas a recunoscut-o în cele din urmă.

Spălată și îmbrăcată în hainele surorii, frumoasele straie populare, stătea acum în pragul casei mele. Ca într-o ceremonie sacră și-a desfăcut larg mâinile, cu gestul unui crucificat și coborât apoi de pe cruce, și m-a îmbrățișat. Pe mine, cea pe care nu o cunoscuse până atunci, pe care nu o văzuse aievea niciodată, dar care făcea parte din cortegiul fețelor pe care seara și le imagina venind la căpătâiul ei și cu care adormea. M-a îmbrățișat cu toată dragostea pe care o adunase în inima ei în toți acei ani și pe care nu avusese cui să o împărtășească.

Trecuseră mulți ani de atunci. Nu se mai deportau sau exterminau mase de oameni. Ideea „comunismului victorios” se implementa mai subtil în conștiințele oamenilor. Trecutul, memoria, istoria trebuiau șterse. Micul univers păstrat în căsuțele dintr-un cartier patriarhal trebuia distrus și oamenii trebuiau comasați în blocurile-dormitor, construite cu atâta zel.

Începuse furia demolărilor anilor ’80.

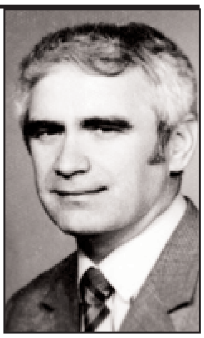
Din obligații de serviciu cutreieram zona Uranus, 13 Septembrie, acolo unde urma să fie amplasată „Casa Poporului”, ca o încununare a realizărilor din Epoca de Aur. Întocmeam lucrări de evaluare a clădirilor care urmau a fi demolate în acel perimetru. Intram în contact cu mulți dintre locuitori, majoritatea proprietari ai imobilelor, unele modeste, dar îngrijite, cu mici grădini cu flori, doi-trei pomi fructiferi și un cățel la poartă, altele adevărate obiecte de artă, păstrând atmosfera perioadei interbelice și chiar mai vechi. Acolo, într-o zi, am întâlnit o doamnă în vârstă, care, cu un gest neașteptat, m-a poftit în casă. Era vară și cald și în bucătăria ei curată am băut un pahar cu apă rece. Vorba s-a legat ușor între noi și, în mod inexplicabil, mi-a povestit cum ajunsese să locuiască în acea casă, refugiată din Bucovina. Mă întâlneam pentru a doua oară, după treizeci de ani, cu o supraviețuitoare a genocidului de la granița de nord româno-sovietică. Atunci am aflat numele locului Fântâna Albă, al masacrului căruia i-au căzut victime mii de oameni nevinovați. Îmi povestea liniștită tot calvarul tinereții ei, fără ură și fără frică, sperând poate că peste niște ani, povestea ei și a celorlalți martiri va fi dezvăluită pentru aflarea adevărului.

Și astăzi îmi aduc aminte descrierea pe care mi-a făcut-o, a coloanei nesfârșite, mișcătoare, de oameni, în frunte cu prapuri și icoane.

Poate am datoria să o evoc la rândul meu.

Masacrul de la Fântâna Albă din aprilie 1941 a fost ținut secret de către autoritățile românești și sovietice. La 25 de ani de la schimbarea regimului din România, o dezbatere deschisă și o comemorare a martirilor români ar fi necesară. Comunismul nu a început în „epoca de aur” și metodele de dezarticulare a conștiințelor nu au dispărut odată cu aceasta.

Ionel Brătianu (II) Intrarea în Primul Război Mondial

Ioan TODEA

La 4 ianuarie 1914, Ion I.C. Brătianu a fost chemat din nou la guvern. El n-avea de unde să știe, în acel moment, că va conduce țara în calitate de prim-ministru până în 26 ianuarie 1918, adică tocmai în anii Primului Război Mondial, iar participarea României la acest război va aduce românilor pe lângă atâtea necazuri și bucuria reîntregirii țării în vechile sale hotare.

Câteva zile mai târziu, pe 17 ianuarie, are loc o petrecere la palatul Cotroceni. Maria, prințesa moștenitoare, sărbătorește reîntoarcerea la putere a prietenului ei Ion I.C. Brătianu, care formează al doilea guvern al său după o pauză de trei ani.

De altfel, este timpul ca un om puternic să conducă din nou executivul. Regele Carol îmbătrânește și trebuie un cârmaci sigur pentru nava statului. Carol are o mare stimă pentru fiul celui care l-a făcut domnul României în 1866 și, printr-o ciudată presimțire, pare că vrea să încheie cu un Brătianu o domnie pe care a început-o cu un alt Brătianu.

Lupta dintre marile puteri pentru reîmpărțirea lumii și manifestarea unor forme de naționalism intolerant au constituit cauzele principale ale declanșării în 15/28 iulie 1914 a Primului Război Mondial.

Poziția României față de acest război a fost stabilită de către Consiliul de Coroană, convocat la Sinaia în 21 iulie/3 august 1914. Ședința a fost prezidată de Regele Carol I și la ea au participat membrii guvernului, foștii prim-miniștri și conducătorii principalelor partide, luându-se în calcul două variante. Prima – intrarea imediată în război de partea Puterilor Centrale, susținută de Carol I, care și-a exprimat încrederea în victoria Germaniei și a făcut apel la sentimentul onoarei celor prezenți pentru îndeplinirea angajamentelor din Tratatul semnat în 1883 cu Germania și Austro-Ungaria, tratat prelungit în 23 ianuarie/5 februarie 1913 și prin Convenția militară cu Austro-Ungaria. Nefiind susținut decât de fruntașul conservator Petre P. Carp, el a rămas în minoritate. În timpul ședinței, s-a revăzut textul tratatului austro-român care, la articolul 2, spunea lămurit: „Dacă România ar fi atacată, fără vreo provocare din partea sa, Austro-Ungaria este obligată a-i da în timp util ajutor și asistență împotriva agresorului. Dacă Austro-Ungaria ar fi atacată în împrejurări asemănătoare din vreo parte a statelor vecine cu România, obligația de a sări în ajutor se va prezenta imediat pentru aceasta din urmă.” Din cuprinsul acestui articol se vedea că România nu putea fi îndatorată la niciun fel de ajutor sau sprijin militar, de vreme ce Austro-Ungaria nu fusese atacată din nicio parte, ci ea pornise la atac împotriva Serbiei.

Cu acest prilej, prim-ministrul Ion I.C. Brătianu a rostit o cuvântare în care a confirmat din nou modul strălucit în care știa să aplice ingineria în politică și curajul de a se situa, când e nevoie, pe o poziție diferită de cea a Regelui. „Noi cerem ca România să rămână neutră, afirma el. Tratatul, precum s-a arătat, nu ne obligă, România nu poate admite ca aliații ei să dispună de soarta ei fără ca măcar să-și dea osteneala de a ne vesti. Austria și Germania au pregătit războiul și l-au declarat. Nu ne-au făcut cinstea să ne comunice măcar intențiile lor. După ce războiul e un fapt împlinit, ne-au cerut să luăm armele alături de ele. [...] Pe de altă parte, România nu ar putea admite să ia armele într-un război a cărui cauză este tocmai nimicirea unei națiuni mici. Sentimentul public este aproape în unanimitate împotriva războiului. Nu se poate face un război în vremurile de azi, când acest război nu este aprobat de conștiința națională. Să rămânem deci neutri.”

În fața puternicului curent în favoarea neutralității, Regele a consimțit la hotărârea aproape unanim exprimată în acest sens, evidențiind astfel rolul său de monarh constituțional. Peste puțin timp, în 27 sept./10 oct. 1914, după peste 48 de ani de domnie, Regele Carol I a încetat din viață la Castelul Peleș din Sinaia. Este înmormântat, potrivit dorinței sale, la Mănăstirea Curtea de Argeș. După el, Rege al României, a devenit Principele Moștenitor Ferdinand I (a domnit între 11 oct. 1914 și 20 iulie 1927).

În anii 1915-1916, Ion I.C. Brătianu a purtat negocieri atât cu Puterile Centrale, cât și cu Antanta. Fiecare ne dorea de partea sa. Germania și Austro-Ungaria ne promiteau Basarabia. De fapt, ne propuneau mai mult. Un teritoriu ce se întindea de la Nistru și până la Nipru, adică și Transnistria. Ea n-a fost niciodată a noastră, așa că n-aveam de ce ne bate pentru ea. „Competiția între marile puteri și-a găsit expresie în domeniul petrolului, precum scăderea ponderii capitalului german și creșterea celui anglo-olandez. Aceeași competiție s-a desfășurat și în domeniul creditului. În perioada neutralității, România a primit credite din partea țărilor Antantei, cu ajutorul cărora a rezistat presiunilor financiare germane și a reușit să-și procure armamentul necesar înzestrării armatei (i-au fost acordate 10.012.500 lire de Banca d'Italia, în anul 1914, 5.000.000 lire sterline de Banca Marii Britanii, tot în anul 1914, și alte 7.000.000 lire în 1915) [...]. Exporturile au favorizat interesele financiare ale marilor producători, reprezentând o bogată sursă de câștig. Pregătirile militare ale României au solicitat credite externe diverse. Împrumuturile, patru la număr, în valoare de 400.000.000 lei, au fost făcute de Banca Națională. Pentru a reduce datoria, în ajunul intrării în război, a fost emis un împrumut național în valoare nominală de 408.000.000 lei.” (Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. VII. Tom II, Ed. Enciclopedică, 2003)

Ca și Regina Maria, Ion I.C. Brătianu este favorabil unei alianțe cu Franța, Anglia și Rusia. Totuși, ca om de stat responsabil, realist, nu dorește să se pronunțe înainte de a fi obținut maximum de avantaje pentru țara sa. Timp de doi ani el a încercat să obțină concesii din partea Antantei. Știa că poate obține din partea Aliaților Transilvania, Banatul și Bucovina, care în 1914 țineau de Imperiul Austro-Ungar. Visează, de asemenea, mai mult sau mai puțin în secret, la restituirea de către ruși a întregii Basarabii sau măcar a unei părți din ea.

În aceste condiții, extinderile teritoriale la care poate spera România dintr-o alianță cu Antanta sunt net superioare celor oferite de Austro-Ungaria. În acest fel, Ion I.C. Brătianu s-a dovedit a fi un adevărat strateg. Fără ținte precise, în consens cu voința națională, nu intri într-o conflagrație mondială. Națiunea și armata ei trebuia să știe pentru ce luptă. În iulie 1916 aliații occidentali au acceptat aceste condiții.

Conduita lui Ionel Brătianu în vremurile tulburi ale neutralității a intrat în legendă. „Deși obsedat de imaginea României întregite, el are tăria să-și înnăbușe orice fel de expansiune, punând lacăt gurii și frâu aventurilor năvalnice. Nicio vorbă sau vreun gest care să-i trădeze intențiile. Are grijă ca, prin diferite manevre, să-i deruteze pe cei interesați în cauză... Nu-i cunoșteau gândurile nici cei mai influenți membri ai Guvernului... Nici cei mai îndemânatici diplomați nu reușesc să-i descifreze gândul. [...] Din acest motiv, impenetrabilul [Brătianu] fu poreclit «Sfinxul». [...] Bătălia cu Aliații e însă infinit mai mică decât bătălia cu forțele interne – partide, presă, cetățeni – pentru a păstra țara atât cât trebuie în neutralitate. Câștigată de Ionel Brătianu, formidabila bătălie a neutralității a avut în premierul român un geniu. Geniul de a aștepta.” (Ion Cristoiu, „1914-1916, Ionel Brătianu sau geniul de a aștepta”, *Historia,* iunie 2014)

Opinia publică devine din ce în ce mai nerăbdătoare. Curg invectivele la adresa prim-ministrului... care, în loc să stea de veghe la cârma țării, „trândăvește” la Florica. Brătianu reușește să smulgă din partea Rusiei Convenția de la 1 octombrie 1914, potrivit căreia, în schimbul neutralității binevoitoare se recunoaște României dreptul de a ocupa teritorii ale Austro-Ungariei locuite de români, acord care constituie „capodopera diplomatică a lui Ion I.C. Brătianu și nu a aliaților”. (Radu Baltazar, „Destinul tragic al familiei Brătianu”, în *Brătienii în istoria românilor*, 2013)

Înainte de a merge mai departe, facem o mențiune care ni se pare în acest context deosebit de importantă. Începând cu ședința Consiliului de Coroană din 21 iulie/3 august 1914, în cadrul căreia, prin strălucita sa cuvântare, Ion I.C. Brătianu, în opoziție cu voința Regelui Carol I, a cerut ca România să rămână neutră, iar Consiliul de Coroană a aprobat aproape în unanimitate această decizie, Ion I.C. Brătianu a avut un cuvânt hotărâtor nu numai în orientarea politicii interne a României, ci și a celei externe, timp de aproape un deceniu și jumătate.

La aceeași concluzie ajunge și diplomația germană, care fixează acest moment chiar mai devreme. În legătură cu aceasta, în studiul „Ianuarie-februarie 1914. Politica lui Ionel Brătianu, văzută de diplomații străini”, publicat în *Magazin istoric*, mai 2012, istoricul rus Grigorii Skundin, după ce constată că „premierul român a devenit factorul principal în luarea fermă a deciziilor românești de politică externă”, scrie: „Mai perspicace [decât diplomații din Austro-Ungaria și Rusia] care-l considerau pe Rege factorul hotărâtor în orientarea politicii românești” au fost diplomații germani. „Deja la începutul anul 1914 Brătianu nu mai este perceput ca simplu executant al unor dispoziții monarhice. Datorită atitudinii lui și a Partidului Național-Liberal, centrul de comandă în politica externă românească își schimbă lent, dar sigur, poziția, de la autoritatea monarhică la responsabilitatea de tip ministerial. Diplomații germani au sesizat din timp acest aspect și probabil tocmai de aceea i-au acordat o atenție meritată. [...]

Bismarck a remarcat odată profetic că legătura României cu Tripla Alianță va dura doar atât timp cât va trăi Regele Carol. Deși monarhul, la o vârstă înaintată, a părăsit această lume la 10 octombrie 1914, în perioada pe care am avut-o în vedere – din ianuarie până în februarie – procesul reorientării României de la Tripla Alianță spre Antanta era deja în desfășurare. Țara condusă de Brătianu se îndrepta tocmai spre direcția care a determinat-o în august 1916 să intre în război împotriva Austro-Ungariei; însă această orientare a demarat încă din primele luni ale activității sale ca prim-ministru.”

Din păcate, în anii neutralității, 1914-1916, armata română n-a fost pregătită corespunzător din punct de vedere militar pentru marea bătălie în care va intra. Autorul lucrării *Tragica predestinare a geniului moldovenesc* (Ed. Moldova, Iași, 1993), Mihail Manoilescu, referindu-se la generalul Averescu și la Ion I.C. Brătianu, scrie: „Regele Carol moare. [...] Brătianu rămâne singur. În loc să cheme pe Averescu în fruntea Statului Major sau la Ministerul de Război, așa cum cerea bunul simț public, preia personal el [...] Ministerul de Război, lasă timp de doi ani de zile Statul Maior fără un șef real și dă toată pregătirea războiului pe mâna generalului Iliescu, a cărui superficialitate și mediocritate s-au ilustrat după aceea în mod tragic. (Bineînțeles, nu tragic pentru el, ci pentru țară.)

În timpul celor doi ani de... nepregătire a războiului nostru, Averescu nu a fost niciodată consultat, deși el era, prin toată structura spiritului lui, omul născut și făcut pentru opera ce se cerea științifică și metodică de organizare a armatei.”

Istoria de lângă noi

Conspiraţii şi cataclisme umane

Cătălin MAMALI

Conspiraţia se plimbă în înţelegerea, reprezentările şi acţiunile oamenilor pe o plajă foarte largă, de la cei care o consideră o iluzie, chiar halucinaţie socială care-i bântuie numai pe neputincioşi, marginalizaţi, resentimentari şi paranoici, până la cei care o consideră o realitate periculoasă, omniprezentă, fabricată de oameni bolnavi de ură, organizaţi în societăţi secrete care au drept scop dominaţia absolută. Între aceste extreme, există varietatea conspiraţiilor reale, care sunt uneori deconspirate sau autodesonspirate. Varietatea conspiraţiilor reale cuprinde atât conspiraţiile care s-au opus Marelui Rău printr-un un rău considerat mai mic, precum şi conspiraţiile care au conceput şi adus Răul cel Mare.

Conspiraţiile care concep Răul, conspiraţiile genocidare de orice formă (biologice, financiare, culturale), sunt simultan hrănite de ură, secrete, făţărnicie, cinism şi sunt structural violente. Dar, evolutiv, conspiraţiile se nasc pe baza unor puternice sentimente negative, precum ura, frica şi/sau furia, lăcomia şi, posibil, pe o serie de interese convergente. Conspiraţiile au deseori o faţă publică tocmai pentru a acoperi ceea ce concep şi pregătesc în secret.

În 1910 (1-12 noiembrie), la Salonic s-a luat o decizie secretă fatală de către *Ittihad* (*Comitetul Partidului Unităţii şi Progresului*), care, pe baza unor deliberări secrete, a hotărât „omogenizarea forţată a Turciei", ceea ce semnifica, în fapt, „exterminarea armenilor", proiectată ca un început în tratamentul aplicabil altor naţionalităţi (Vahakan Dadrian, 1999, *Warrant for genocide. Key elements in Turko-Armenian conflict*, pp. 96-97). Destinul deciziilor secrete, mai ales cele născute de ura respirată împreună împotriva Celuilalt, este de a fi spionate, tot în secret, trădate, aşa cum s-a petrecut şi cu această decizie, lucru evident în rapoartele reprezentanţilor altor ţări prezenţi la Salonic. De exemplu, consulul Angliei, Harry Lamb (Dadrian, p. 98) menţionează chiar numele unuia dintre cei mai importanţi decidenţi ai genocidului, doctorul Nazim, care va fi condamnat la moarte, *in absentia,* de Tribunalul Militar Turc la 5 iulie 1919, după ce *Marea Crimă* se consumase.

Conspiraţiile genocidare se nasc treptat, fiind pregătite de acte practice şi simbolice menite să degradeze şi descurajeze victima viitoare. Pe acest parcurs, nucleul conspirativ îşi adună instrumentele obediente. Unanimitatea şi obedienţa adepţilor sunt absolut necesare pentru succesul macabru al conspiraţiei genocidare. Nu de puţine ori, aceasta este anticipată de acte care afirmă superioritatea unui grup (rase, etnii, clase sociale etc.) asupra tuturor celorlalte grupuri, care sunt definite negativ, adică asupra celor numiţi dispreţuitor şi la grămadă NON-NOI. De la modul în care sistemul otoman, aşa cum argumentează Toynbee, trata supuşii ca „echivalente umane ale oilor", „cirezilor" (*A Study of History,* 1957, p. 362), până la modul în care marele vizir Kör Yuzuf Ziya a dat ordinul (martie 1809) prin care creştinii trebuiau îndepărtaţi din vecinătatea musulmanilor nu este drum lung, iar de aici spre atrocităţile ulterioare treptele ororii urmează logica urii, care duce la cataclisme produse de oameni împotriva oamenilor.

Dar nicio conspiraţie genocidară nu poate deveni fapt fără obedienţă necondiţionată: „Sunt un soldat, [ţara] este comandantul meu. Eu mă supun fără întrebări. Cu ochii închişi îndeplinesc datoria mea" (Ziya Gökalp).

Drumul de la dispreţul faţă de altul, de la separarea absolută dintre Noi, cei buni, aleşi, superiori, şi Restul fără identitate, semnificaţie şi destin, până la genocid are, desigur, multe alte componente. Dar conspiraţia născută din ură, plănuită în secret şi deghizată public ca operă de binefacere sau cel puţin justiţiară se poate transforma în cataclism uman. Executantul care nu se întreabă şi nu întreabă îşi pierde nu numai „curajul de a fi" (Tilich), ci chiar şi posibilitatea de a fi. La aproape o sută de ani de la *Marea Crimă – Medz Yeghern* este firesc să ne întrebăm şi să întrebăm: Cine suntem NOI, NOI TOŢI – şi EI şi VOI, dacă refuzăm să ştim ce înseamnă, ce ne spune tragedia armenilor despre devenirea NOASTRĂ? Întrebarea, de origine augustiniană, este acutizată azi nu numai prin trecerea de la forma ei individuală – „Cine sunt eu, Doamne?", la forma colectivă, care include întreaga suflare umană, dar şi prin potenţialul fără precedent istoric al intercunoaşterii în interiorul grupurilor şi între grupurile şi comunităţile umane. Acest potenţial de intercunoaştere a fost abuzat de serviciile de cadre, de cele de securitate, de dosare în comunism. O boală care n-a încetat nici după 1989 şi faţă de care nicio societate nu este imună. Potenţialul intercunoaşterii, care refuză spionarea celuilalt, „cursa de gură" (Sorescu), delaţiunea şi secretomania, este agresat azi prin folosirea machiavelică a noilor tehnologii de comunicare, observare şi înregistrare. Intercunoaşterea, potenţial, este o condiţie a co-dezvoltării. Din nefericire, acest potenţial poate fi şi este frecvent deturnat.

Problema gravă cu care se confruntă potenţialul intercunoaşterii umane de aproximativ 200 de ani este creşterea sistematică a tehnicilor, organizaţiilor şi practicilor de spionare, deghizare, mascare, supraveghere, diversiune şi manipulare. Cei care au suferit şi din aceste cauze în comunism, probabil, au sesizat acest pericol. Dezvoltarea spontană şi/sau intenţionată a intercunoaşterii umane este infectată de secretomanie, spionare, furturi de identitate, deghizare şi manipulare. Toate aceste boli sunt exponenţial agravate de abuzarea noilor tehnologii de comunicare de către actori sociali individuali şi colectivi cu un redus coeficient de dezvoltare morală – sau poate cu o superdezvoltare a imoralităţii – şi motivaţii barbare. Intercunoaşterea umană cere exersarea memoriei colective, reducerea amneziilor politice şi istorice.

La aceeaşi concluzie ajunge şi Iulian Sâmbeteanu, autorul articolului „Cum s-a declanşat Primul Război Mondial fără ca nimeni să-şi dorească asta", publicat în revista *Historia* din iunie 2014, care-şi intitulează unul dintre subtitlurile sale „Armata Română, victima dulcii nepăsări", pentru ca, în context, să menţioneze şi aspectele care au dus la această situaţie, scoase în evidenţă de I.G. Duca, Gheorghe Tătărescu şi Nicolae Iorga.

În esenţă, e vorba de faptul că „semnarea la Viena a Tratatului de alianţă româno-austro-ungar, la care a aderat şi Germania (octombrie 1883) a oferit o «impresie de siguranţă» care a făcut ca preocupările guvernelor ce s-au succedat la conducerea statului să se îndrepte spre alte orizonturi decât spre acelea ale câmpurilor de instrucţie" şi dotarea armatei cu tehnica de luptă necesară.

La această stare de spirit s-a adăugat şi impactul euforic al victoriei Armatei Române în Al Doilea Război Balcanic din vara anului 1913.

În aceste condiţii, la 4/17 august 1916 se semnează la Bucureşti, în locuinţa lui Vintilă I.C. Brătianu, de către Ion I.C. Brătianu, prim-ministrul României, şi reprezentanţii Marii Britanii, Franţei, Rusiei şi Italiei *Tratatul de alianţă* între România şi aceste state. Printre condiţiile intrării ţării noastre în război, de partea Antantei, se menţiona şi satisfacerea deziderătului unirii cu România a teritoriilor româneşti: Bucovina, Transilvania, Crişana, Maramureş şi Banat, aflate în stăpânirea Austro-Ungariei. Tratatul de alianţă este completat de o *Convenţie militară*, prin care România se obliga să-şi mobilizeze toate forţele militare terestre şi navale şi să intre în război cel mai târziu până la 15/28 august şi numai împotriva Austro-Ungariei; totodată, Convenţia prevedea condiţiile de colaborare dintre armata română şi armatele aliate; ofensiva generală a armatei ruse pe direcţia câmpiei ungare, ofensiva Frontului de la Salonic împotriva Bulgariei, preluarea apărării Dobrogei de trupele ruse şi începerea aprovizionării României cu armament şi echipament militar.

Potrivit informaţiei pe care o avem de la cunoscutul istoric Constantin C. Giurescu, Elisa Brătianu este cea care a scris, cu mâna ei, exemplarele tratatului de alianţă din 4/17 august 1916, deoarece Ionel Brătianu nu a vrut să utilizeze serviciile vreunei dactilografe a Preşedinţiei Consiliului de Miniştri, nefiind sigur de discreţia ei, şi a apelat în consecinţă la soţia sa, în care avea desăvârşită încredere.

Decizia propriu-zisă de intrare în război a fost ratificată de Consiliul de Coroană convocat la Cotroceni în 14/27 august 1916. Primul a luat cuvântul Regele Ferdinand I. Suveranul a afirmat că s-a învins pe sine, înclinând spre hotărârea guvernului său. După el a vorbit Ion I.C. Brătianu, care a afirmat: „Într-o vâltoare ca aceea a actualului război, în care harta lumii se preface, o ţară ca a noastră, o ţară cu aspiraţii naţionale, nu poate să rămână neutră până la capăt, fără să-şi compromită definitiv întreg viitorul. Prin urmare, se impune să ieşim din neutralitate, [...] căci cine ştie dacă în decursul veacurilor vom găsi vreun prilej atât de prielnic ca cel de azi. Iată de ce nu putem să mergem decât alături de Aliaţi şi în contra Puterilor Centrale", conchizând: „Si eu şi ţara suntem în ceasul de faţă angajaţi, nu mai putem da înapoi."

Participanţii se aflau astfel în faţa faptului împlinit. Luând din nou cuvântul după Petre P. Carp, care era categoric împotriva intrării României în război alături de Antanta, Ion I.C. Brătianu a spus: ,,Fără îndoială, cred că vom ieşi învingători, dar nu sunt sigur, se poate să fim şi învinşi. De aceea, vreau să se ştie bine de toţi că, chiar învinşi, tot cred că ţara mea trebuie în această clipă a evoluţiei ei istorice să facă acest gest. În viaţa naţiunilor sunt afirmări de drepturi care se socotesc mai mult decât izbânzi trecătoare şi sunt gesturi de abdicare, de dezertare morală, care compromit viitorul lor pentru veacuri de-a rândul. Într-o atare situaţie e azi românismul. De aceea, chiar de-ar fi să rămânem bătuţi, faptul că patru din cele mai mari puteri ale lumii au recunoscut temeinicia revendicărilor noastre naţionale şi au consfinţit printr-un act solemn hotarele etnice ale românilor de peste Carpaţi, cauza românismului va face un pas înainte, mai mare şi mai însemnat decât oricând. Si dacă nu azi, mâine vom culege roadele acestor jertfe şi acestor afirmări de drepturi."

După ratificarea Tratatului de alianţă, România a declarat război Austro-Ungariei. Declaraţia de război, remisă împăratului Austro-Ungariei de Edgar Mavrocordat, ministrul României la Viena, este motivată prin lipsa de înţelegere a cercurilor guvernante austro-ungare faţă de aspiraţiile şi interesele legitime ale românilor din Transilvania. În ziua următoare, Germania a declarat război României. Turcia şi Bulgaria i-au urmat exemplul, la 17, respectiv, 19 august.

Din efectivul total al armatei noastre de 1.250.000 de oameni, din care 416.000 constituiau rezerva, 420.000 de combatanţi au primit ordin să elibereze Ardealul şi Banatul de trupele Austro-Ungare, iar 142.000 să acţioneze în sudul ţării pentru apărarea frontierei împotriva unui atac bulgaro-german şi acoperirea debarcării trupelor ruse în Dobrogea.

În noaptea de 14/27 spre 15/28 august 1916, armata română a trecut Carpaţii în Transilvania prin 18 puncte. Inamicul a fost luat prin surprindere. „La 16/29 august trupele române au intrat în Braşov; urmând Valea Jiului, au intrat în Petroşani, apoi au ocupat Târgu-Secuiesc, Orşova şi Făgăraş. Trecătorile Carpaţilor au fost cucerite în totalitate, luându-se 4.000 de prizonieri. În momentul culminant al ofensivei române din Transilvania fusese eliberată o treime din teritoriul acestei străvechi provincii româneşti, pe o linie care se întindea de la sud de Şarul Dornei, vest de Topliţa şi Cristuru Secuiesc, est de Sighişoara şi în apropierea Sibiului până la Orşova, pe care o includea." (Academia Română, *Istoria Românilor, op cit.*)

Crucile votive din Câmpulung Muscel

George PAULIAN

Hoinărind astăzi prin Câmpulung Muscel, un turist atent va fi surprins de numărul mare al crucilor votive, a acestor adevărate mici troițe de piatră închinate câte unui sfânt.

Așezate „la vedere”, începând cu sec. XVI, la răspântii de drumuri, la capete de poduri, la fântâni, în târguri, alături de vechile biserici ale breslelor, ele ridică o întrebare firească: în plin Ev Mediu, la Câmpulung, cine le citea? Existau suficienți știutori de carte care să justifice ridicarea lor și, ajunși în dreptul crucii, să ia cunoștință de textul în chirilica slavonă sau română (după an și după secol)?

Da, existau.

Să nu uităm că lespedea tombală a comitelui Laurențius de Longo Campo, din anul 1300, are textul dăltuit în limba latină, în piatră de Albești, o carieră de calcar numulitic din vecinătatea așezării, iar 64 de ani mai târziu meșterii lapicizi scriau în slavonă, pe piatra de mormânt a voievodului Nicolae Alexandru. Apoi, mai erau negustorii și meseriașii din celebrul târg „Sborul de Sânt Ilie” (când populația urbei ajungea de la 4.000 de locuitori la peste 30.000!), erau cioplitorii de piatră, foarte mulți, în Câmpul pietrarilor, actualul cartier Schei, și iarăși mai citeau și socoteau târgoveții, boiernașii, boierii de neam și cei de domnie. Știut fiind că aici a fost prima reședință domnească a Țării Românești, este lesne de înțeles că a existat o școală domnească pe lângă Mănăstirea Negru-Vodă, pentru grămătici, pentru oamenii de cancelarie, pentru cei de biserică: citeți, anagnoști, dar și pentru boieri, negustori, meșteșugari. Ceva mai târziu, în 1552, doamna Chiajna, soția lui Mircea Ciobanul, cu fiul ei Pătru, înființează o școală la Câmpulung, iar peste un secol, Antonie-Vodă, la 1669, dă hrisov: „și făcui domnia mea școală, adică casă de învățătură”… „să fie cu putință și bogaților și săracilor”. Sigur, existau și alte forme de școlarizare, altfel unde a învățat în 1521 jupan Neacșu Lupu, județul Câmpulungului, să scrie, căci îi trimite omologului său de la Brașov, Hans Benkner, o scrisoare, considerată primul document scris în limba română.

Prin urmare, orășenii câmpulungeni aveau știință de carte. Și, deoarece nu toți aveau putința de a edifica o biserică, se „trudeau” să planteze măcar un modest monument votiv și de evlavie.

Deci, crucile erau, cu siguranță, citite.

Amedeo Preziosi: Negustor de cruci de piatră, acuarelă, 1869

Textele erau după tipic. Ele începeau cu o incantație: „Cu vrerea Tatălui și ajutorul Fiului și cu săvârșirea Sfântului Duh ridicatu-s-a această cinstită cruce…”, apoi urma ofranda, cui îi erau închinate, „întru slava părintelui nostru făcător de ciude (minuni) Nicolae”, după aceasta, obligatoriu, numele voievodului, domnitor la acea dată, „în zilele lui Io Radu voievod”, iar la urmă: „și s-au nevoit robii lui Dumnezeu: Stanciu, Dobra, Bratu, Rada, Baciu și ai lor, la leat 1615”. (Am redat aici părți luate de pe mai multe cruci, nu de pe una anume.)

Din punct de vedere istoric, crucile sunt interesante, deoarece „…dau informații cu privire la viața socială și morală a acestor semeni ai noștri, răposați de mult. Ele jalonează drumuri pe care circulau oameni, căruțe, bunuri și chiar idei. Densitatea lor vorbește de centre de viață economică și socială activă” (1), au o dată, un domnitor.

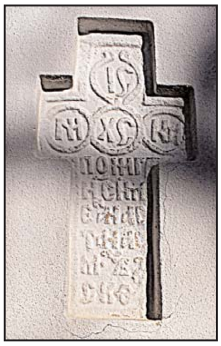

Din punct de vedere cultural, sunt și mai interesante, deoarece compoziția formată din ornamentație și scris devine un întreg. Privite cu atenție, se observă o surprinzătoare frumusețe dată de acest ansamblu. Ele sunt „împodobite cu motive urano-solare: Soarele și Luna ca simboluri cosmogonice, rozeta spiralată, pomul vieții, motive de decor în care regăsim elemente de artă populară tradițională” (2).

Grafia, adevărată artă, în care, pentru a comprima textul, s-au folosit suspensia, trunchierea, contracția, îmbinarea, supraetajarea literelor, a dat nastere unor ansambluri cu aer de misterioasă incantație, de criptografie ezoterică.

Preotul Ioan Răuțescu, preocupat de prezentarea unor monografii muscelene, acordă monumentelor epigrafice lapidare o atenție deosebită. (3) Dar nu este singurul. În 1790, un colonel austriac folosește ca elemente de orientare în teren, pe un document cartografic cu zona noastră, crucile din Muscel. Peste ceva ani, la 1832, în timpul ocupației rusești (și a Regulamentului Organic), generalul Pavlov Kiselef cere județului de Muscel „să se pună în lucrare descrierea tuturor crucilor de piatră și a pisaniilor” și, puțin mai târziu, la 1860, sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, iar au fost inventariate, în Muscel acționând Alex. Odobescu și D.N. Papazoglu.

Cele mai interesante, deosebite și valoroase pentru urbe sunt Crucea jurământului, încastrată în fațada casei lui Ionescu-Berechet, datând din 1674, și o copie a ei, cu ceva mai mult text, Crucea pârgarilor, înălțată la 1790, în fața pieței.

„Cele două au o importanță aparte pentru oraș, fiind scrise în chirilica slavonă și chirilica românească și conțin o semnificație jurisdicțională, în sensul că, pe lângă alte motivații, textul cuprinde și privilegiile de care se bucurau câmpulungenii” (4), adică scutiri de vamă, de dări către domnie; pe aceste cruci se menționează anul 1215, în care voievodul Radu Negru i-ar fi scutit pe localnici de a da vamă.

Anul acesta ar putea fi unul aniversar: 800 de ani de atestare documentară a Câmpulungului, dacă asupra lui 1215 istoricii cad de acord ca an real de domnie a lui Negru Vodă, respectiv Thocomer, tatăl lui Basarab Întâi și bunicul lui Nicolae Alexandru Basarab, voievozi care au domnit și la Câmpulung.

Astăzi, aceste cruci votive din piatră pot fi tratate drept documente de istoria culturii și spiritualității populației din zona Câmpulungului Muscel și ele trebuie respectate și îngrijite, alături de alte vreo 300, cât se estimează că sunt răspândite în tot județul Argeș.

Bibliografie

1. Serban Nicolescu: „Un scormonitor al istoriei locale”, în *RADIOgrafia Câmpulungului,* Ars Docendi, 2008.
2. Mârțu Flaminiu: *Câmpulung–Muscel, ieri și azi,* cap. Cultura, 1974.
3. Preot Ioan Răuțescu: *Câmpulung-Muscel, monografie istorică,* 1943.
4. Stefan Trâmbaciu: „Cruci votive și de piatră și Crucea jurământului”, în *RADIOgrafia Câmpulungului,* Ars Docendi, 2008.

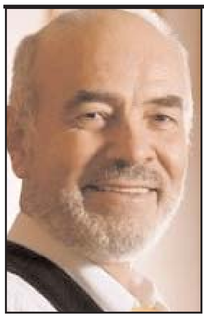
Din învățături...

De aceea, frații mei, dacă am și făcut un păcat, îndată să alergăm către Domnul nostru, zicând: „Greșit-am, Doamne, Dumnezeul nostru, am greșit și am făptuit înșelăciune înaintea ta și am călcat porunca ta și nu suntem vrednici să privim la înălțimea cerurilor tale, nici să ne numim fiii tăi. Dar nu avem pe un altul milostiv, în afară de tine, care ești singur fără păcat. Către tine alergăm, Doamne Dumnezeul meu, să ne miluiești pentru păcatele noastre.” Căci Domnul nostru nu este țiitor de minte al răului, nici nu ține mânie în veci, nici nu ne plătește după fărădelegile noastre, ci îndată iartă păcatele noastre. Și Domnul nostru se va veseli, iar satana se va rușina, și îngerii și puterile cerești se vor bucura, iar ajutoarele diavolului se vor rușina.

Rugăciunea este apoi cea care aduce pogorârea și împreunarea omului cu Dumnezeu, iar după faptele lumii este tocmeala și împăcarea cu Dumnezeu, mumă și apoi fiică a lacrimilor, curățire a păcatelor, punte a ispitirilor, mângâiere a întristărilor, sfărâmare a luptelor, faptă îngerească, hrană a celor fără trup, veselie viitoare, faptă netrecătoare, izvor al faptelor bune, mijlocitoare a darurilor, sprijin nevăzut, hrană a sufletului, luminare a minții, secure a deznădejdii, îndrumare a nădejdii, sfărâmare a întristării, bogăție a călugărilor, comoară negâlcevitorilor, slăbire a urgiei, oglindă a darurilor, ivire a păcii, arătare a rânduielii, vestitoare a celor viitoare, semn al slavei. Rugăciunea este în adevăr judecată a celui ce se roagă și județ al Domnului înainte de judecata viitoare.

Istoria de lângă noi

Episcopul Dionisie Erhan

Iurie COLEȘNIC

Episcopul Dionisie Erhan s-a născut la 2 noiembrie 1868, în satul Bardar, județul Lăpușna. Părinții n-au fost în stare să-i asigure plata pentru școală, deși observaseră că Dumitru are o minte foarte ageră. La 11 ani se duce la Mănăstirea Suruceni și este admis ca novice, adică „poslusnic“. Călugărindu-se, a luat numele de Dionisie. Portretul lui Dionisie Erhan din acea perioadă îl găsim în niște însemnări ale lui Pantelimon Halippa, publicate în revista *Viața Basarabiei* (nr. 9-10, 1943): „Cu o minte ageră, cu o voce dulce, sunătoare, cu o înfățișare plăcută și cu o purtare mai presus de orice laudă, tânărul Dimitrie Erhan a cucerit frățimea mănăstirii, care, după ce l-a primit în sânul ei, l-a ridicat din treaptă în treaptă până la rangul de stareț. Bun cititor și cântăreț la biserică, călugărul Dionisie, când ajunge ieromonah, se dovedește și un cuvântător iscusit, care știe să pătrundă în miezul întrebărilor puse. Ceea ce alcătuia însușirea de căpetenie a propovăduitorului Dionisie era meșteșugul de a îmbina cele sfinte cu cele lumești, de a lega cele din carte cu cele din înțelepciunea vieții și cerințele ei poruncitoare.”

O impresie la fel de puternică și plăcută producea tânărul călugăr și asupra vizitatorilor mănăstirii. Avea un farmec care rămânea în amintire. În 1898, într-o zi de iunie, biserica Mănăstirii Suruceni a fost locul de popasa doi tineri: Vasile Cijevschi și Ion Pelivan. Sfânta liturghie ascultată în acea zi le-a rămas în memorie și Ion Pelivan, mai târziu, a descris-o astfel:

„Din strana moldovenească ne-a atras atenția un tânăr *poslușnic*, atât prin frumusețea vocii sale, cât și prin felul atrăgător cum executa în limba moldovenească diferite cântări bisericești...

Ulterior am aflat că acest frate *poslușnic* a prins secretul frumoaselor cântări bisericești în limba moldovenească de la ieromonahul mănăstirii, Anatolie Turuvici, neîntrecut cântăreț, și că el, în afară de cărți bisericești, împrumuta de la ieromonahul aceleiași mănăstiri, Iosif Bota, pentru citire, cărți de istorie și literatură românească, aduse în mod clandestin de la Mănăstirea Neamț”.

De la „strana moldovenească”, de fapt, își are originea acea primară opoziție interioară care mai târziu se preface într-o luptă conștientă împotriva oricărei încercări de a subjuga conștiința conaționalilor. Istoria apariției acestei strane e legată de ivirea „stranei ruse”, introdusă în biserica basarabeană de episcopul Pavel Lebedev, cu scopul de a rusifica biserica noastră, una dintre ultimele insule ale conștiinței naționale. Ideea în fond era foarte străvezie – cu timpul, „strana rusească” urma s-o înlocuiască complet pe cea moldovenească, fie eclipsând-o prin forța-i literar-artistică, fie învingând-o prin șovinismul cutării arhiepiscop. (...)

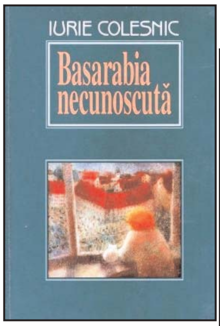
Într-un studiu, inspirat de o icoană pe care Ștefan cel Mare o purta cu sine în războaie, Dionisie Erhan expune niște gânduri plămădite, probabil, în anii de grea „poslușnicie” călugărească:

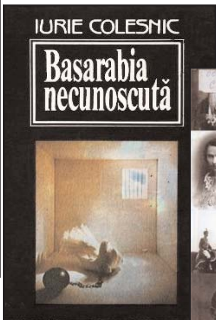
„Noi, moldovenii dintre Prut și Nistru, în timpul celor 106 ani de înstrăinare și robie sufletească, eram deprinși să auzim lucruri mari numai din viața poporului rus, străin de noi după cultură, obicei, după vorbă și sânge, așa că la urma urmei moldovenii erau îndemnați să gândească că numai rușii erau eroi, numai ei au sfinți și numai ei sunt un popor sfânt, după cum și se numeau, *Sveataia Rusi,* adică *Rusia sfântă,* dar aceasta o spuneau numai naționaliștii ruși șoviniști, care prin orice mijloace vroiau să deznaționalizeze popoarele cucerite, printre care eram și noi. Dar, pe lângă aceștia, erau și o altă parte de oameni, care credeau că, dacă «taina împărătească a o ascunde este bine», apoi lucrurile lui Dumnezeu, care se lucrează prin oameni în tot neamul, «a le vesti este lucru slăvit» (*Tovit,* 12,11). Și acești oameni care lucrau spre slava lui Dumnezeu și a credinței creștinești, ne arătau că și noi, moldovenii, am avut oameni sfinți, oameni eroi, care prin vitejia și bărbăția lor au putut să facă zid din piepturile lor pentru apărarea neamului și a sfintei lui Dumnezeu Biserici.”

Revolta tacită a tânărului călugăr era amplificată de discuțiile care aveau loc adesea în liniștea mănăstirii, iar rănile sufletești îi erau oblojite când îi cădeau în mână cărți românești de peste Prut.

Editarea în 1906 a primului ziar în limba moldovenească, *Basarabia,* a fost pentru el o mare sărbătoare. Apăruseră câțiva oameni care gândeau la fel, care au avut curajul să se unească și să arăte și altora calea cea dreaptă care duce la izbăvire. Venea des pe la redacție, avea chef de vorbă, răsfoia ziarele, împrumuta cărți. Și, venind din Surucenii lui, nu uita să ia cu sine ba o putinică cu brânză, ba un polobocel de vin, ba o bucată bună de șuncă.

Autodidactul Dionisie Erhan, care găsea cuvinte pe înțelesul fraților de la mănăstire și al țăranilor neștiutori de carte, în mediul tinerilor intelectuali se simțea la fel de sigur.

Contactul cu acești băieți îndrăzneți îl îndeamnă să pună pe hârtie unele cugetări. O făcea la fel de simplu cum ținea o predică.

Ziaristul Theodor Inculeț publică în ziarul *Cuvânt moldovenesc* (nr. 51, 1931) un portret schițat după memorie: „Îl cunoșteam de la Mănăstirea Suruceni, unde sta de vreo 48 de ani, întâi ca *fratele Dumitru,* apoi ca monahul Dionisie și azi ca episcopul Dionisie.

Sub stăpânirea rusească, moldovenii trăgeau foarte mult la mănăstiri, căci slujba se făcea pe moldovenește și era de tot atrăgătoare. Familia noastră mergea de multe ori la Mănăstirea Suruceni, unde tatăl meu lega conversații cu prietenul său, monahul Dionisie. Ambii erau autodidacți și vorbeau numai moldovenește. Citeau împreună din cărțile sfinte, cazanii, cărți cu *Mărgăritarele lui Zlataust* etc., apoi cărți chirilice, aduse de la Iași, Sibiu etc. (...)

Părintele Dionisie scria la gazeta *Basarabia* sub pseudonim.”

Când ziarul *Basarabia* a fost închis și drumul lui nu mai trecea pe la redacția din strada Armeană, i s-a părut că toate n-au fost decât un vis și o tristă îndoială i s-a pogorât în suflet. Avusese pentru un timp temerea că uriașul balaur nu poate fi învins. Dar uite că în 1908 părintele Constantin Popovici începe să editeze revista *Luminătorul* și în paginile ei se găsește loc și pentru articolașe semnate de Dionisie Erhan. Iar odată cu apariția revistei *Cuvânt moldovenesc* devine colaboratorul ei devotat. (...)

În timpul Revoluției din 1917-1918 a fost un moment când soarta Basarabiei s-a aflat în mâinile starețului Dionisie Erhan.

Acest lucru l-am aflat din amintirile lui Ion Pelivan, căruia i-a fost dat încă o dată, în împrejurări mult mai dramatice, să se întâlnească la Mănăstirea Suruceni cu Dionisie Erhan:

„La 7 ianuarie 1918, când bolșevicii ruși, dezertați de pe frontul românesc, pun stăpânire militară pe capitala Basarabiei și când o delegație secretă, însărcinată de Blocul moldovenesc din Sfatul Țării

să parvină cu orice chip la Iași pentru a solicita intervenția armatei române contra bolșevicilor din Basarabia, ajungând la mănăstire pe jos, noaptea, pe la orele 2, îi cere un vehicul pentru a fi transportată la Leova, unde deja se găsea un Detașament militar român, starețul mănăstirii, Dionisie Erhan, i-a primit cu brațele deschise, cu toată căldura unui frate și părinte, le oferă adăpost și apoi, cu riscul vieții, le pune la dispoziție o trăsură, cu care delegația reușește, prin drumuri piezișe de câmp, să ajungă la Leova și Huși, iar de acolo, cu un automobil al diviziei a XI-a, a doua zi la Iași.

Nu voi uita niciodată cuvintele adresate la plecarea delegației de starețul Dionisie Erhan vizitiului Vasile Harbuz, care era frate al mănăstirii:

– Frate, zise starețul Dionisie, să se prăpădească caii, să se prăpădească trăsura, să te prăpădești tu, dar să-i duci pe dumnealor unde îți vor spune.

Să nu știe nimeni, de unde vii, pe cine duci și unde-i duci. Cu Dumnezeu înainte!

Fără îndoială că dacă bolșevicii ar fi aflat de această faptă a starețului, l-ar fi împușcat și, poate, i-ar fi distrus și mănăstirea.”

Tovarășii săi de idei toată viața i-au purtat respect pentru acest act de curaj dovedit în acea noapte de ianuarie. Pentru Dionisie Erhan acest pas fiind dictat de convingeri, voia să apropie un alt destin și de vatra neamului său necăjit. Era un gând nutrit de ani de suferință. O amintire a doctorului Ion Duscianu, colaborator la ziarul *Universul,* ne confirmă cele spuse:

„În toamna anului 1908, colindam prin mănăstirile Basarabiei. Într-o seară, m-am oprit la Mănăstirea Suruceni, unde arhimandritul Dionisie Erhan m-a primit cu dragoste, pentru că veneam din Regat, și mi-a vorbit mult de nevoile pe care le întâmpina cu oblăduirea rusească, în ce privește învățătura limbii moldovenești a călugărilor și slujitorilor mănăstirii sale.

Dar nu dispera. Avea o școală moldovenească pe lângă mănăstire și mi-a spus aceste cuvinte profetice: Mă căznesc să-i învăț pe frații mei a citi și a scri românește. Ei sunt oameni de 30-40 de ani și deci vor putea încă pe atâta să mai trăiască și să învețe și pe alții limba strămoșilor. Și apoi eu nădăjduiesc că vor veni vremuri când vor învăța în Basarabia cu toții limba strămoșească.”

În volumul *Pe urmele Basarabiei...,* Romulus Cioflec descrie și el o întâlnire cu acel suflet cuvios și înțelept care găsea loc în inima-i largă pentru toți obidiții, cu părintele Dionisie:

„Dar față de ceilalți – așa-zișii români basarabeni – se înțelege, te simți altfel. Așa am făcut noi prietenie, din cea dintâi clipă și fără rezerve, cu părintele stareț al Mănăstirii Suruceni, Dionisie Erhan.

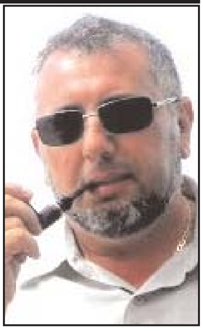
Cum a aflat de români, singur i-a căutat, s-a făcut cunoscut cu ei și vorbește așa ca și când de-acum treaba moldovenească nu se mai poate pune la cale fără de ei...

Deși scrie la *Cuvânt moldovenesc*, în politică activă nu ia parte, însă toți părinții la Suruceni știu de mult carte românească cu buchii latine, iar starețul, de multe ori venind la Chișinău, lasă câteva sute de ruble din rodul vestitelor vii pentru cauza oropsiților moldoveni.” (...)

Curios lucru, dar nu știu cum se face că faptele și ideile acestui stareț sunt păstrate în amintirea tovarășilor de luptă. Or fi fost grele argumentele aduse de dumnealui în timpul discuțiilor ori felul lui moale și blajin de expunere o fi avut o acțiune binefăcătoare asupra ascultătorilor. Căci numai așa ne putem explica numeroasele rânduri din jurnalul intim al lui Onisifor Ghibu, în care se pomenește Dionisie Erhan, fie de bine, fie într-un plan ironic sau chiar critic. În anexele volumului său *De la Basarabia rusească la Basarabia românească,* Onisifor Ghibu reproduce patru articole semnate de arhimandritul Dionisie în anii 1917-1918 și publicate în presa vremii în momentul cel mai potrivit.

→

Cântecul de luptă al Mamei Tigroaice

Cristian COCEA

În sfertul de veac care a trecut după căderea comunismului, România a avut 20 de miniștri ai Educației. Legile școlii s-au schimbat de 64 de ori. Dincolo de instabilitatea politică a unei țări în tranziție, asta spune ceva despre nesiguranța care domnește în domeniul învățământului românesc. Nimeni nu înțelege cum va arăta viitorul. Ce conținuturi trebuie vehiculate, atunci când volumul cunoasterii crește exponențial? Ce metode pedagogice trebuie adoptate, dacă generațiile se deosebesc atât de mult din punct de vedere psihologic? Și cine să-i învețe pe învățători? Mai mult sau mai puțin, criza domnește în toată lumea occidentală. Încă de la jumătatea secolului al XX-lea, Universitatea și-a văzut autoritatea pusă în discuție, ca să nu mai vorbim despre învățământul public de masă. Dar vesticii încep să se trezească și să caute soluții. În perplexitatea generală, românii vin la spartul târgului. Complexați de diferențe, tragem cu ochiul către Metropolă, încercând să înțelegem noile forțe care modelează lumea. La extreme, unii ne „globalizăm" copiii, învățându-i limbi străine, specializându-i, pregătindu-i pentru cultura corporatistă. Alții ne agățăm de trecut, transformându-ne urmașii în funcționari ai unui Stat din ce în ce mai slab. În fine, mai există și cei care nici nu-și pun problema progeniturilor – se vor descurca ei cumva, nu? Destul că le-am dat viață. Dar educația e totuna cu pregătirea pentru muncă?

Unde a greșit modernitatea. În societățile tradiționale, chestiunea era mai simplă. Educația adecvată era aceea a castei din care făceai parte. Într-un fel erau educați brahmanii, în alt fel războinicii, în cu totul alt fel negustorii, meseriașii sau țăranii. Ce te plasa într-o castă sau alta? Originea, desigur, era o condiție necesară. Dar nu suficientă. De fapt, calificările erau cele hotărâtoare. Se pleca de la ideea că fiecare trebuie să urmeze o viață conform aptitudinilor sale. Nu poți cere unui laș să poarte arme, nici unui ignorant să conducă o cetate. De aici, importanța observării copilului... Modernitatea pierde această idee, considerând că oricine poate face orice. Castele se amestecă, în numele „mobilității sociale", învățământul se standardizează și se masifică. Ceea ce era rezervat educației aristocratice (de exemplu, fabulele lui La Fontaine, destinate Delfinului) se extinde progresiv către toate clasele sociale, cu rezultate superficiale. Manualele se tipăresc în milioane de exemplare. Statul organizează sistemul școlar. Are nevoie de cetățeni loiali. Revoluția industrială, cu banda de montaj, propaganda, adresându-se mulțimilor nediferențiate, precum și războiul mondial, cu milioane de morți, sunt consecințele acestui mod de a educa.

Timpul rețelelor. Astăzi, în epoca post-industrială, masificarea pare să facă un pas înapoi, odată cu declinul autorității naționale. În spațiul lăsat liber cresc *rețelele* prin care circulă fluxuri financiare, de bunuri, de forță de muncă. E timpul tehnocraților, al specialiștilor, al executivilor. Ca niște electroni liberi, atrași de polii magnetici ai companiilor transnaționale, tinerii intră pe orbita corporatistă. Aici primesc o lecție nouă, legată de loialitatea față de valorile firmei. Și de profitul acționarilor. Dar educația este totuna cu procedurile corporatiste?

Regula Celor Zece Mii de Ore de Muncă. Sub presiunea globalizării, lumea vestică își pune trei întrebări. Cum ar trebui să ne educăm copiii pentru a le maximiza șansele într-o lume a competiției globale? Cât efort e necesar ca să atingă performanța? Ce costuri are o astfel de investiție? În inflația de metode „blânde", care menajează psihicul copilului postmodern, cineva regăsește un etos spartan. O carte apărută recent în Statele Unite propune câteva răspunsuri, născând totodată și mai multe întrebări. Lucrarea se numește *Cântecul de luptă al Mamei Tigroaice* și a fost scrisă de Amy Chua, o profesoară de Drept la Yale, specializată în afaceri internaționale. Aceasta este o poveste despre o mamă, două fiice și doi câini și despre cum părinții chinezi își cresc mai bine copiii decât occidentalii, despre ciocnirea civilizațiilor și despre efemerul gust al gloriei, notează autoarea în preambul. Departe de a fi o parabolă călduță de *parenting*, cartea are o logică necruțătoare. Amy Chua constată că, în Asia, populația tânără este în continuă creștere. Astfel, în state precum China sau India, competiția devine acerbă. În aceste condiții, din ce în ce mai multe familii privesc educația urmașilor ca pe o investiție, de care depinde viitorul întregului grup. Mama Tigroaică își supraveghează cu severitate puiul, mușcându-l câteodată, ca să nu lenevească. Copilul intră într-un program de viață în care temele, meditațiile și participarea la competiții îi ocupă tot timpul. Ștacheta este ridicată din ce în ce mai sus, pentru depășirea limitelor. Dincolo de specializarea aleasă, elevul își va dezvolta abilitățile de comunicare și socializare, va cânta la un instrument (de preferat pian sau vioară, pentru formarea caracterului) și va abandona orice activitate de genul privit la televizor sau joc pe computer. Mama Tigroaică se va asigura că puiul ei exersează cel puțin trei ore pe zi. Ea nu îi este prietenă, ci antrenor de supraviețuire. Iar performanța se atinge conform Regulii celor Zece Mii de Ore de Muncă.

Vae Victis! În China, mulți copii visează să devină jucători profesioniști de baschet, după ce Yao Ming a semnat un contract cu Houston Rockets. Americanii estimează că Imperiul de Mijloc este cea mai mare piață pentru NBA. Cum baza de selecție este atât de largă, cei aleși sacrifică totul pentru atingerea performanței, știind că mii de candidați mai puțin norocoși așteaptă să le ia locul. Antrenorii chinezi aplică principiile Mamei Tigroaice. În India, milioane de adolescenți concurează anual la Institutul Indian de Tehnologie, omologul MIT-ului, poartă de acces în elita tehnologică mondială. Sunt doar 16.000 de locuri. Mamele Tigroaice au investit în jur de 50 de mii de dolari în meditații și într-o adevărată industrie a auxiliarelor didactice marca IIT. Scapă cine poate! După examen, rata sinuciderilor în rândul tinerilor indieni crește și cu zece procente. În jungla globală, supraviețuitorii strâng din dinți și merg mai departe. Cei Vechi foloseau și ei metode dure de antrenament. În definitiv, copiii spartanilor erau selecționați încă de la naștere, puși sub controlul total al Cetății, învățați să rabde bătăi, foame, frig. Ne-o spune chiar Platon. Educația comporta o tehnică, prin care copilul era pregătit și inițiat progresiv într-un anumit mod de viață, și o etică, un ideal de existență. Tehnica presupunea mânuirea armelor, sporturile, jocurile cavalerești, arta muzicală și cea oratorică. Toate concurau la făurirea unui erou, un viteaz, despre a cărui glorie să se vorbească și peste sute de ani!

O nouă epocă homerică. În asprimea sa, Mama Tigroaică se întâlnește cu idealul agonistic al omului grec, care nu se simțea fericit decât dacă era primul din categoria sa. Dar Mama Tigroaică vrea cu adevărat gloria puiului ei? Înclin să cred că da. Chiar lumea postmodernă mi se pare că seamănă cu epoca homerică. Atunci, cavalerii liberi se adunau la curțile regilor, oferindu-și serviciile pentru „task"-uri bine definite – cum a fost Războiul Troian. Astăzi, curțile regale sunt marile companii, care operează fără să țină seama de granițe. Către ele aspiră copii de orice naționalitate. Educați prin programele individualiste ale Mamei Tigroaice, dornici de glorie, ei vor pleca în lume, pentru întâlnirea cu marea aventură. Dar educația e totuna cu pregătirea pentru glorie?

Concluzii. Competiția globală și proliferarea nemaivăzută a cunoștințelor, alături de disoluția autorității statului național, creează condițiile „furtunii perfecte" în învățământ. Marile corporații propun, la rândul lor, forme specifice de educație și atrag ca un magnet creiere din toată lumea. În timp ce occidentalii caută metode didactice „democratice" și atractive, Orientul regăsește un etos antic de pregătire individuală, „Cântecul de luptă al Mamei Tigroaice". Din toate acestea, românii ar trebui să accepte câteva adevăruri:

1. Educația se face diferențiat, funcție de competențele copilului.
2. Educația își propune formarea unui Om ideal.
3. Idealul este determinat de un anumit tip de civilizație.
4. Educația costă și trebuie privită ca o investiție.
5. Noile conținuturi ale educației presupun noi metode didactice.
6. Statul național nu mai este unicul educator.
7. Competiția globală impune standarde globale.
8. Performanța școlară presupune sacrificiu.
9. Performanța echivalează cu supraviețuirea.

Peste ani, Pantelimon Halippa mărturisea:
„...Mitropolitul Nicodim, în urma propunerii fruntașilor basarabeni, l-a numit arhimandrit și arhiereu vicar al arhiepiscopiei Basarabiei. La 20 octombrie 1933, arhiereul Dionisie a fost ales episcop al Ismailului, la catedra vacantă în urma morții primului episcop Iustian Teculescu. Ratificarea alegerii s-a făcut cu multe greutăți, deoarece arhiereul Dionisie nu avea titluri academice. Numai mulțumită cererilor insistente venite din partea liderilor basarabeni, în frunte cu mitropolitul Gurie Grosu, și în urma proclamării arhiereului Dionisie Erhan *doctor honoris causa* al Facultății de Teologie din Chișinău, chiriarhul ales a căpătat învestitura regală; aceasta s-a întâmplat la 26 aprilie 1934." (...)

Multe și bune fapte au rămas în inimile orășenilor în urma slujbei în sudul Basarabiei a acestui codrean vrednic, care nu uită nici de baștină și pe cheltuiala sa ridică o biserică în satul Sociteni, județul Lăpusna. Dar, precum toate cele bune în lume se trec, într-o zi veni și vara lui 1940 și cumplita veste despre cedarea Basarabiei. Se refugiază grăbit peste Prut. Nicidecum nu s-a putut împăca cu ideea cedării meleagului natal. Fusese angajat episcop-locotenent la Argeș, dar gândul îi era acasă. Întors în Basarabia, în 1941, n-a putut scăpa de presimțirile rele. Ceva se surpase în el. Vechiul său prieten, Pantelimon Halippa, scrie, cuprins de tristețe – sunt ultimele acorduri din viața celui care s-a chemat Dionisie Erhan:

„...După dezrobirea Basarabiei, a fost scos la pensie și și-a petrecut bătrânețele între Mănăstirea Suruceni și căsuța-i mică din Chișinău, unde trebuia să stea mai des, ca să se poată adresa doctorilor de care avea nevoie din cauza grelelor boli neiertătoare. A murit în spitalul central din Chișinău și a fost înmormântat la Mănăstirea Suruceni.

Cu episcopul Dionisie dispare o figură reprezentativă a Basarabiei vechi moldovenești, fără de care Basarabia nouă ar fi cu neputință. Analele provinciei dintre Prut și Nistru îi vor păstra numele și faptele cu sfințenie."

Cercul destinului Dionisie Erhan l-a încheiat la 20 septembrie 1943. A fost înmormântat la Mănăstirea Suruceni – nu la locul de baștină, ci în locul nașterii spirituale...

(Fragmente din capitolul dedicat episcopului Dionisie Erhan în vol. I al seriei în nouă volume *Basarabia necunoscută*.)

Cărți și autori

Mirajul cromatic în pictura lui Teodor Vescu

Lina CODREANU

Personalitate artistică fervent, pictorul argeșean/bucureștean Teodor Vescu este inclus în dicționare, în cataloage ale expozițiilor interne și internaționale, are albume de autor, a participat la varii tabere de documentare și creație, fiind apreciat în articole și texte de specialitate de către cronicarii și analiștii în domeniu, pictori, prieteni...

Așezată pe coperta I a albumului *Teodor Vescu* (București, 2014), pictura *Copacul* (ulei pe pânză) este nu numai un tablou pictural, ci și un *alter ego* al artistului. Ansamblul arborelui reflectă o unitate a elementelor de geneză: pământul, apa, văzduhul și creația (focul). *Autoportretul* relevă, prin robustețea arborelui central, o personalitate viguroasă a autorului, dominatoare, aflată în plină maturitate artistică. (Și fotografiile persoanei creatoare, din interior, întăresc impresia.) Trecut de vârsta primei tinereți, copacului-artist îi succed june vlăstare cu gesturi temerare ca într-un circuit firesc al intrării și al plecării noastre din această fărâmă de timp pe care o numim simplu *viață*.

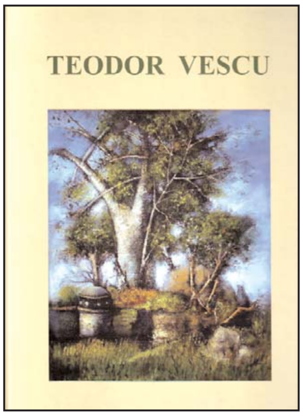
Albumul de artă plastică al lui Teodor Vescu se deschide cu omagiul pios adus formatorilor (în plan uman și creator), inclus discret în secțiunea *Mulțumiri*. Aici, cu surprindere bucuroasă, descopăr fotografia familiei de pictori Iacob și Rodica Lazăr, doamna fiind originară din Huși.

În cap. *Biografie* se poate urmări traiectoria devenirii, parcursă de artist (studiile, călătoriile de studiu și documentare) și afirmările de creație concretizate în expoziții personale, de grup (în țară și în străinătate) ori prezențe ale plasticianului în albume de artă și publicații. Urmărind etapele biografice împletite cu reușitele plastice, se poate lesne observa că talentul și aptitudinea artistică sunt o constantă în viața artistului și nu s-au lăsat influențate nici de locuri, nici de vremuri, nici de vârstă. O confirmă și aprecierile semnatarilor autorizați din secțiunea *Referințe critice* (Virgil Mocanu, Adrian-Silvan Ionescu, M. Augustin, Victoria Anghelescu ș.a.).

Albumul pictorului Teodor Vescu și un tablou reprezentând un misterios trubadur medieval (cu autografe) au ajuns la noi printr-un gest aniversar al unui rafinat poet, Corneliu Ostahie, care semnează și *Prefața* volumului. Descoperim aici un medalion literar al pictorului (un fel de Atlas purtându-și povara destinului prin secundă), nuanțat, cu tușe de fond și cu irizări congruente de profil. Iată: „Teodor Vescu și-a construit de unul singur un turn de fildeș, în care nu se-nchide însă, dezamăgit, pentru a nu mai ști de nimeni și de nimic, ci pe care îl poartă cu el peste tot pe unde umblă, izolându-se temporar în interiorul lui doar cu scopul de a separa sunetul pur al secundei deja așezate în istorie de zgomotul de fond al celei ce-și caută identitatea care s-o apere de primejdia dispariției fără urmă. Poate că în această situare prudentă în raport cu riscul efemerității trebuie căutată și lipsa de interes a pictorului față de exprimentarea altor formule și modalități de exprimare în afara celei pe care a îmbrățișat-o încă de la începutul activității sale." (p. 11)

Consistența albumului este dată de cap. *Selecțiuni din opera artistului,* cu două secțiuni: *Ulei pe pânză* și *Pastel.* Cele peste o sută de pagini cuprinzând reproduceri ale lucrărilor executate în ulei pe pânză și pastel, aflate acum în colecții particulare, în muzee ori în colecția autorului, impresionează prin evantaiul cromatic, prin arhitectura componistică și prin fluiditatea tematică. Senzațiile vizuale sunt transpuse în mod propriu pe pânză în manieră impresionistă de cele mai multe ori, fără înțelenire în real.

Peregrinând prin felurite locuri din lume (Franța, Germania, Spania, Anglia, Kenia, Japonia…), artistul a „punctat" în note picturale impresiile de călătorie, dar n-a fost tentat să autohtonizeze peisajul, ci a redat detalii specifice locurilor care l-au inspirat. Imaginile denotă că nu sunt „croite" în atelier, ci sunt „culese la fața locului", din realitatea imediată, filtrate apoi prin sensibilitatea și harul artistic. Pictorul pare prezent în culisele imaginii: în iarbă, pe țărm, într-o barcă, după colțul zidului, sub stropii de ploaie, în sala de spectacol... E perceptibilă această manieră în panoramări, dar, îndeosebi, în peisajele urbane, care se profilează pe două coordonate, aglomerările sufocante și singurătățile misterioase: *Faleză la Collioure, Eus, sat catalan, Port la Nisa versus Salcia, Țărm din Bretania, Stânci la Meteora,* ori din ciclul Loarei – *Loara, Pe Valea Loarei,* de pildă. Dacă prezența omului nu este sugerată decât arareori prin siluete irizate, îmbulzeala din pustietăți surprinde decorativ flora și fauna în vioiciuni insolite, precum în *Câmp cu maci, Nuferi la Snagov, Nuferi* sau în *Stol de păsări, Cai în luncă, Pelicani în deltă.* Privitorul poate depăși cu ușurință bariera rațională sau pe cea sentimentală, topindu-le în emoția estetică, a sufletului. Această stare este indusă de toate priveliștile, fie autohtone, fie exotice și îndeosebi de mirajul apei, un statornic element al peisagisticii lui Teodor Vescu, care induce impresia că succesiunea speculară e fără finiș: realitate – har – artist – creație – privitor... Și iar inspirare...

O particularitate a compozițiilor din aria picturală citadină este unghiul de vizualizare limitat, ca din întâmplare, prinzând într-un arc de cerc al privirii străzile înguste ce par a strivi siluetele umane (*Peisaj la Geneva, Peisaj venețian, Stradă din Praga*). Atenția privitorului-artist pare că se lovește de zidurile clădirilor care-i îngustează geometric perspectiva (*Fațadă la Geneva*). O fațadă scorojită de ploi îi taie deschiderea spre altă stradă ori clădire, privitul e furișat „după colț", încât mediul devine sufocant și nu poate oferi privitorului nici înaintare, nici întoarcere (*Vedere din atelier, Palat venețian*).

Fiecare imagine plastică e oglinda unei stări de spirit a creatorului, care vede universul din afară cu „ochiul interior". Și, dacă vizavi de peisajele exotice (pentru noi) așezăm peisajele inspirate din spațiul românesc, relevante prin panoramare, armonie cromatică, optimizante și tihnitoare (*Iarna la Predeal, Casă la Vatra Dornei, Peisaj din Sighișoara, Peisaj din Ardeal*), putem trage concluzia că artistului Teodor Vescu îi este bine aici, acasă. Chiar dacă denumirea unor tablouri nu are decât indici toponimici de generalizare (*Câmp cu maci, Pădure, Toamna în deltă, Amurg în deltă, Căpițele*), atmosfera lor are o caldă și profundă vibrație lirică, fiind subtil impregnată de spiritul autohton.

Menționam mai sus că mirajul apei este aproape o permanență de compoziție în peisagistica pictorului. Personal, o consider o prezență alegorică, un personaj care suplinește prezența umană, vag sugerată arareori. Fie că provine din scurgerea ploilor ori intră în cursul unui râu, fie că are suprafață amplă (lac, mare, ocean), apa vitalizează maternal elementele de peisaj. Luciul apei închide într-o îmbrățișare calmă *Copacul* ori *Salcia.* Undele cu tonuri albăstrui străjuiesc castelele (*Castel pe Valea Loarei, Castel pe Loara, Palatul Ca D'Oro*), desimi vegetale (*Peisaj din deltă*) și stânci (*Stânci la mare*).

Predilecția artistului Teodor Vescu se relevă prin apetitul pentru așezările-porturi, încadrabile unui amplu ciclu acvatic, fiindcă, de cele mai multe ori, vălurelele dezmiardă în legănare ambarcațiuni acostate în porturi, de-a lungul apelor navigabile, precum în pânzele *Port la Geneva, Port din Bretania, Port la Midi, Costa Brava* (Spania), *Marină la Pont-Aven, Port mediteranean, Port grecesc, Port din Grecia, Port pescăresc.* Aidoma unui hoinar, apa se furișează pe canale și pe sub poduri arcuite (*Canal Grande, Canal la Veneția, Pod la Veneția*), se agită sub furtună (*Furtună în Bretania, Marină în Grecia*), ori face spectaculare salturi suicidale (*Cascadă*).

Grădinile japoneze împovărate de culorile cireșilor în floare tronează în ciclul pânzelor inspirate de Extremul Orient (Japonia și Kenya). În tablourile cu natură statică (*Gutui, Natură în atelier, Natură statică*), gama cromatică e potolită în semitonuri de atelier cu lumină difuză și echilibrul compozițional e stăpânit până la istovirea liricului.

Cu dezinvoltură de exprimare plasticizantă, liniile stilistice din portretele statice – tată, mamă, copil, bulibașă, bătrân, pescar – și în mișcare – cu arlechini și balerine, muzicanți, toreadori, vânători și vânzători africani, actori japonezi, gheișe – surprind ad-hoc, în limbaj dens-emoțional, starea lor interioară, zborul, muzica, îndemânarea, feminitatea...

Privesc tabloul (nostru) *Trubadurul* și constat rolul special al ramei ca pervaz de intrare în poveste. Se pot auzi sunetele și se pot desluși umbrăriile tăinuitoare, dacă, la rândul lui, privitorul posedă propriul „ochi interior".

În ansamblu, din reproducerile prinse în album se revarsă tonuri cromatice extrem de variate, traduse prin luminare caldă (solară), umbrire tainică (apolinică), optimism moderat, fior metafizic, iubire de viață și dragoste de artă... Un univers complex care definește complementar sensibilitatea artistică și stilul pictorului contemporan Teodor Vescu.

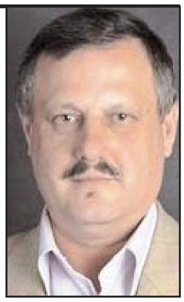
(N. red.: Pictorul Teodor Vescu a fost prezentat în numărul din luna octombrie 2014 al revistei, număr ilustrat cu lucrări ale sale.)

Desen de Nicolae (Cucu) Ureche

Cărți și autori

Theodor Codreanu, exegetul structurilor arheale

Dumitru GABURA

Theodor Codreanu este criticul literar total. Ființa-i dominată de un foc interior, prin energia sa creatoare, pătrunde fără efort structurile extrem de fine (arheale – esența tuturor fenomenelor, prototipul tuturor lucrurilor și ființelor) din creația celor mai „grei" scriitori români – Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Ion Barbu, Ion Luca Caragiale, George Bacovia ș.a. Această competență îl face deosebit de ceilalți scriitori. Tânăr, strălucitor în viziunile sale asupra vieții, dar și dur, concentrat, arzător în polemicile purtate (*Istoria „canonică" a literaturii române, Eminescu incorect politic* ș.a.).

Luciditatea gândirii sale trezește admirația prietenilor, dar și a „adversarilor" de condei. Asemenea spirite readuc ființa la viață, o dinamizează și îi conferă vigoare. Lucrează la promovarea noii paradigme culturale a transmodernității alături de Basarab Nicolescu și alți teoreticieni din diferite domenii ale științei.

Deloc întâmplător, recent, Ion Druță l-a preferat pe criticul literar Theodor Codreanu ca prefațator a trei romane editate de Academia Română.

Aceasta la prima vedere. În realitate, de la datul natural al ființei Theodor Codreanu până la succesele obținute se derulează o perioadă lungă de încercări („încercarea – atribut fundamental al arheului", Th. Codreanu, 1992), interdicții, trudă fără întrerupere și fără remunerare. Munca asiduă i-a permis materializarea ideilor în opera publicată. Și celebritatea. Numele Theodor Codreanu atrage deopotrivă cititorul și scriitorul.

Libertatea de a-și alege atitudinea într-un anumit set de circumstanțe, de a-și alege propriul fel de a fi e o altă dimensiune a ființei lui. Neînregimentat politic (ecourile acestor fenomene apar și peste lungi perioade de timp), a reușit să-și permită a analiza cele mai delicate aspecte ale literaturii române, fenomene ale culturii contemporane, oferind sinteze originale.

Competențele care îl deosebesc de ceilalți critici, după cum spuneam, s-au reliefat de la debut: *Dialectica stilului* (1984), *Modelul ontologic eminescian* (1992). Pe acest fundament spiritual al profunzimilor și înălțimilor criticul a scris cele zece volume dedicate vieții și operei lui Mihai Eminescu (este cunoscut ca un reputat eminescolog, fiind laureat a trei premii naționale „Mihai Eminescu" pentru cel mai bun volum de exegeză eminesciană publicat într-un an), volumul *Ion Barbu și spiritualitatea românească modernă – Ermetismul canonic* (pentru care scriitorului i-a fost decernat Premiul „Titu Maiorescu" al Academiei Române pentru critică literară) ș.a.

Prezența în viața literară a Republicii Moldova și-a anunțat-o prin monografii: *Basarabia sau drama sfâșierii* (2003), *Duminica Mare a lui Grigore Vieru* (2004), *În oglinzile lui Victor Teleucă* (2012) ș.a., dar și prin studii de critică literară despre toate generațiile de scriitori.

Așa cum se întâmplă de obicei, Theodor Codreanu continuă să trudească pe acest ogor, nefiindu-i încă recunoscute, de colegi și de autorități, pe deplin meritele pentru munca depusă.

Romanul *Numere în labirint* (au apărut deja patru volume) a devenit o revelație pentru cititor, prin complexitatea și profunzimea abordării realităților la care Th. Codreanu a fost martor, dar și participant activ.

În mod paradoxal, taina succesului lui Th. Codreanu se ascunde în personalitatea-i de tip introvertit. Modestia care îl caracterizează n-a permis ispitelor să-i tulbure luciditatea gândirii. Faptul că toată viața a creat într-un orășel de provincie (Huși) l-a păzit de tentații, încercări la care sunt expuși scriitorii din marile orașe. Tendința de izolare (necesară pentru lucrarea sufletului) creată și de condițiile vieții („la o margine a existenței") i-a fost benefică pentru scrierea operei. Puțini scriitori se bucură de faptul de a avea alături o consoartă precum soția Lina. La fel pătrunsă de spiritul creației, dumneaei are certitudinea marilor semnificații oferite de soartă. Cele două vlăstare viguroase, fiii Teolin și Dragoș, întregesc portretul unei familii fericite.

Am putea spune că, la șaptezeci de ani, de zece ori repetat același număr sacru, număr al zeilor, Theodor Codreanu este un destin împlinit.

Un debut promițător

Ion C. ȘTEFAN

Din ce în ce mai rar am prilejul unei întâlniri fericite cu un debut promițător, ivindu-se sub privirile mele, pe paginile unei cărți alcătuite cu sinceritate și talent, ca în acest volum, *Poarta lirică*, semnat de Maria Sturdza-Clopotaru, poetă binecunoscută în Brașov, cu o prefață lămuritoare a lui Victor Gh. Stan, președintele Filialei de Literatură pentru Copii și Tineret a Uniunii Scriitorilor din România, directorul Editurii Destine, unde a fost tipărită această carte, în 2013.

Bucuria mea de a o cunoaște pe noua aspirantă la izvoarele luminii se justifică și se completează, încetul cu încetul: poeziile sale sunt datate, menționându-se și locul unde au fost elaborate, marcând astfel un destin în devenire, nu spontan, ci pregătit cu atenție și trudă, cu o responsabilitate matură pentru cuvântul scris.

Poeta care își adună gândurile în prima sa carte a mai publicat versuri în revistele *Astra, Destine* și *Gazeta de Transilvania*; a primit, pe parcurs, câteva premii literare și, mai ales, i-a citit cu atenție pe Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Iulia Hasdeu, Adrian Păunescu și pe nașul său literar, Victor Gh. Stan, culegând de la fiecare sugestii și taine ale scrisului, motive pentru care acum le dedică unele poezii.

Pentru sensibilitatea și delicatețea versurilor sale, dar și pentru îndrăzneala zborului, am găsit și alte explicații: debutanta de acum provine de pe meleagurile însorite și tainice ale lui Mihail Sadoveanu, dar moldoveanca întreprinzătoare s-a stabilit la Brașov, orașul de înalt patriotism al lui Andrei Mureșanu; iată de ce cultivă în versurile sale sentimente cuplate de pe două meleaguri ale țării: romantism și elan modern, precum și altele inspirate de Veronica Micle, Mihai Eminescu, Iulia Hasdeu și eruditul său tată – Bogdan Petriceicu Hasdeu.

Concluzia imediată este că autoarea se caută între extreme, în dualul feminin-masculin, și tocmai în aceasta constă farmecul creațiilor sale, adunate în această carte.

Desprind câteva gânduri semnificative: „Eu sunt din acel colț de țară/ Unde suspină balada,/ Unde se-ngână rapsodii/ Și sunt podgorii mari de vii" (*Apartenență*).

Apoi, printr-o metaforă iscusită, parcă autodefinindu-se, autoarea ne mărturisește: „În o mie de petale/ Ce sunt strânse chibzuit,/ S-adună înțelepciunea/ Duhului desăvârșit" *(Floarea cu o mie de petale)*.

Autoarea deschide astfel fereastra spre zborul cuvintelor, marcat de acest debut fericit, convingându-ne de talentul ei: „Când ai fereastra tăcerii deschisă/ spre adevărul etern,/ soarele/ își ține întotdeauna/ făgăduința/ de a te scălda/ în lumină" (*Binecuvântarea luminii*).

Maria Sturdza-Clopotaru este deja o poetă în care ne punem întreaga speranță. O așteptăm cu o nouă carte, la fel de frumoasă ca prima!

Lacrima Anei

Ioan Ghiur s-a născut la 16 noiembrie 1938, la Păulean, Satu Mare, și a decedat în 2012. A absolvit Institutul Pedagogic Oradea în 1971, a lucrat ca profesor până în 2001, când se pensionează. A fost membru al USR, Filiala Cluj. Dintre volumele publicate: *Rătăcirea în lucruri* (1972), *Cercul și spada* (1990), *Un cap de pod albastru* (1997), *Mesaje din uitare* (1999), *Îmbrăcarea tăcerii în ametist* (2005), *De Sant Ospiciu* (roman, 2001), *Înflorirea lacrimei* (2007), *70 de poeme* (2009), *Steag de Decembrie* (2009), *Fulgerul care plânge* (2010), *Poeme – Lămpile astrale* (2010), *Țările azure* (2011).

Poemul alăturat este reluat din volumul *Vieți paralele*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1985.

Ana

Ți-e zidul, depărtato, pân' la umăr,
În el ne vom petrece, rând pe rând,
Cu liniști, cu ecouri și furtună,
Cu brațul meu ce te zidește blând.

O, ce-ar mai fi nelinișstea-n pridvoare
În care, vinovată, uitași de mult să crezi
Când soarele e umbra altui soare,
Și, când te-apropii, vai, te-ndepărtezi.

Și ce-am putea pricepe, din pasul răvășit,
Când eu și tu am fost urcați pe roată?
Că trupul tău din ziduri mi se-arată,

Că-n zborul unei inimi te-ai vestit,
C-ai fost și ești, în zidu-ți, vinovată
De-această prăbușire a lui Manole-n mit.

La curtea epigramei

Premisele apariției epigramei românești (I)

Elis RÂPEANU

Înainte de ne referi la nașterea epigramei pe aceste meleaguri, fenomen care are loc mai târziu în comparație cu înflorirea ei în celelalte literaturi europene (mai ales occidentale), se cuvine să amintim numele a doi autori de origine română care s-au afirmat cu producții în limba latină, cu mult înainte.

Cronologic, primul dintre aceștia este **Nicolaus Olahus** (adică Nicolae Valahul, 1493-1568), cărturarul umanist al secolului al XVI-lea. Tatăl său, Stoian, cunoscut ca Ștefan de la Argeș, se născuse la Orăștie, iar mama sa, Barbara Huszár, era descendentă a familiei lui Iancu de Hunedoara, voievodul Transilvaniei (fiul românului Voicu și, acesta, fiul lui Șerb). Cum era considerat văr cu Matei Corvin (fiul lui Iancu), ca să nu fie „scurtat de cap" de Vlad Tepeș, care vedea în el un pretendent la domnie, familia se refugiază la Sibiu, unde se naște Nicolaus. Acesta urmează școala capitulară (canonică) din Oradea. Ajunge paj la curtea lui Ladislau II de la Buda, apoi e numit secretar și consilier al regelui Ludovic II. După bătălia de la Mohaci (1526), în care armata ungară e învinsă de turci și regele răpus, regina Maria își începe exilul, luându-l cu ea și pe secretarul și consilierul său Nicolaus Olahus. Se stabilește la Bruxelles, unde, în 1531, e instalată ca regentă a Țărilor de Jos. Nicolaus e numit episcop de Zagreb (1543), apoi, din 1553, arhiepiscop de Strigoniu (azi Eszergom), primat al Ungariei și, din 1562, regent (locțiitor) al coroanei ungare. În Țările de Jos, a stabilit legături cu umaniștii, fiind foarte apreciat de Erasmus din Rotterdam (1466-1536) cu care a purtat o bogată corespondență. Umanistul renascentist olandez, autor de scrieri satirice, adagii, colocvii, a influențat profund cultura europeană. A lăsat o bogată zestre de catrene în latină, premonitorii, care sunt interpretate și azi. (Revista *Astra,* nr. 1(20), ian. 1968) Nicolaus Olahus nu-și dezminte structura spirituală de român și scrie epigrame în latină, urmând practica din celelalte literaturi europene. Multe dintre ele au fost traduse, prin 1939, de profesorul Ștefan Bezdechi de la Universitatea din Cluj. Mircea Trifu a șlefuit unele dintre ele, după traducerea lui Bezdechi. Iată trei exemple:

Lui Danus, ca din partea lui însuși
Minerva m-a-nzestrat cu-nțelepciune,
Fixându-mi și traseul carierei;
Legat de zei, nemaiavând ce spune,
Am slugărit… lui Bachus și Venerei.

Casierului reginei, care întârzia să-i plătească lui Erasmus pensia viageră aprobată de Carol V
Când ia parale-n pas vioi se duce,
Da-i strâmb și șchiop când trebuie să dea,
Să facă Domnul să rămână-așa
Și să se-ndrepte când va fi pe cruce.

Medicului curții regale, căruia i se adresează ca din partea lui Danus
Să-ți fie viața binecuvântată
Că-mi ești amic și mă ajuți mereu,
Dar dacă vrei să mă transformi în tată,
Adu pe Margareta-n patul meu.

Alt cărturar de origine română care a scris epigrame în latină este **Antioh Cantemir** (1708-1744), fiul domnitorului Dimitrie Cantemir, stabilit la Curtea lui Petru cel Mare. Alexandru Odobescu, în lucrarea *Satira latină, studiu istoric, critic și literar* (1855), scrie că „străinătatea ne-a răpit pe satiricul ce de demult ar fi putut să ne aducă glorie, pe Antioh Cantemir". Cărturarul care a tradus în rusă patru satire de Boileau, rusificând subiectele și caracterele personajelor, e considerat fondatorul clasicismului rus și al poeziei moderne (Paul Cornea, *Antioh Cantemir, Stihuri,* E.L.U., 1966, în prefață). Apreciindu-și cu modestie talentul, în lucrarea „Autorul despre sine însuși", se mândrește cu faptul că muza lui, prin contactele cu poeții străini, a început să vorbească bine rusește (*Scurtă privire asupra epigramei*, în *Russkaia Epigramma*, Moskva, Hudojestvennaia literatura, 1990). Iată o epigramă tradusă în română:

La Brut
Că ești cu minte, Brutus, toți oamenii gândesc,
Că ești un nerod însă, eu nu mă îndoiesc;
De-or întreba pricina, o pot spune de rost:
Când taci, tu ești cu minte, iar când grăiești,
un prost.

(Efim Tarlapan, *Buturuga mică, Epigrama românească*, Chișinău, 1993, p. 83)

La nașterea propriu-zisă a epigramei românești contribuie mai mulți factori, care, în raport de concordanță, duc la apariția și înflorirea unei noi specii lirice, sub formă de catren – acel „catren buclucaș" al literaturii, atât de gustat de oamenii spirituali, dar atât de greu de realizat în parametrii de care trebuie să se țină cont. E vorba de mai multe categorii de factori, care pot fi grupați, prin analiză, în factori psiho-sociali, factori culturali autohtoni și factori culturali străini.

Influența culturii, în general, a literaturii occidentale, în special, s-a manifestat pe un sol fertil, în care au existat germenii primitori care să nască o nouă specie literară.

Ca factori care definesc *structura psiho-comportamentală* a românilor – factori determinanți în declanșarea resorturilor ascunse ale umorului – remarcăm înclinația lor spre haz de necaz, cu manifestări multiple și diverse, firea veselă și hâtră, precum și natura lor colocvială. Dacă e adevărat că românul s-a născut poet, tot atât de adevărat este că el s-a născut și s-a manifestat ca umorist. El e mai sensibil la râs, la ironie, la învățămintele cu subînțeles, decât la demersuri moralizatoare sau pedagogice. Face haz și când e vesel și când suferă, e pus pe zeflemea, chiar pe batjocură, face asociații de idei și de imagini care surprind prin istețime și stârnesc hazul sau biciuiesc defectele. Vocabularul limbii române este deosebit de bogat în cuvinte și expresii care desemnează veselia, înclinarea spre glumă și petrecere, bogăție lexicală moștenită și acumulată din influențele și conviețuirea cu alte popoare, la care se adaugă neologismele intrate în română de timpuriu sau mai recent, asimilate în limbajul uzual. E cazul să subliniem, de asemenea, și influența balcanismului, deși țările române, geografic vorbind, nu fac parte din Peninsula Balcanică. Iată concluzia lui Alex. Paleologu: „Noi, românii, ne credem balcanici fără să fim și tot ne lepădăm de balcanism, considerându-l ghiuleaua de picior care ne trage în jos, nepermițându-ne să fim «integrabili» în Europa. E o greșeală foarte mare pe care o săvârșim cu toții. Cred că acest fel de a judeca lucrurile este lipsit de răbdare, de luciditate și de o privire întreagă asupra unui fenomen de o mare vechime și cuprindere, atât în ordinea intelectuală și spirituală, cât și în cea a civilizației. /…/ Mi se pare curios să se omită că, oricum am lua-o, Socrate, Platon și Aristotel erau balcanici" (*Secolul 20*, nr. 7-9, 1987). Deci, fără să uităm asemănarea sau afinitatea dintre noi și celelalte popoare romanice, chiar dintre noi și slavi, trebuie să acceptăm realitatea, subliniată de Gheorghe Grigurcu, și anume că „spiritul balcanic nu înseamnă neapărat ortodoxie. Noi avem în mentalitatea noastră valahă un anumit *piper balcanic, o anumită savoare și relativizare a comportamentului din punct de vedere etic* (subl. n.) care nu este însă dusă până al amoralism, ci până la un fel atenuat de cinism. Caragiale era cinic, cinismul fiind și el o atitudine socratică. Cinismul balcanic este un ferment extraordinar de viu și stimulator în cultura noastră. Dar aerul duhliu, buna dispoziție și felul de a ne anestezia, prin relativizare, nenorocirile și catastrofele istorice, spiritul băscălios și cinic sunt respinse de mulți cu oroare moralizatoare (total improprie în acest caz). După mine, ar trebui să fim lucizi și oameni de gust și să prețuim ceea ce este o reușită sapiențială și artistică. Felul de viață și replica spirituală și voluptuoasă dau artei literare și spiritului public o notă inconfundabilă și de mare preț." Acest „spirit public" și „piperul balcanic" sunt factori demni de luat în seamă când avem în vedere nașterea epigramei românești. Pentru că balcanismul – categorie estetic-morală – „ne-a intrat în sânge, în plămada intimă a ființei". Deși îl considerăm o *pacoste* (cuvânt de origine slavă) pe planul etosului, corelându-se cu arivismul, demagogia, comoditatea, chiar lenevia, balcanismul implică o „stare de criză" – mediu favorizant al „formelor estetice, al varietății, îmbinării și rafinării lor" (Gh. Grigurcu, *Balcanismul ca demon păzitor, Secolul 20,* nr. 7-9, 1987).

Dacă suntem sau nu suntem balcanici din punct de vedere istoric sau geografic este o chestiune care implică discuții ample, sigur este că spiritul românului a fost adânc influențat de balcanism. Nu este exclus ca această componentă, caracterizată prin zeflemea, glumă, fuga de certitudine („se poate și asa"), *să fi accelerat nașterea și evoluția epigramei* – apariție târzie la români în comparație cu celelalte popoare romanice, dar și înflorirea și dăinuirea ei în spațiul danubiano-pontic, fenomen singular în cultura Europei.

Umorul popular nu este punitiv, ci este caracteristic stării de voie bună, cu o mare încărcătură de omenesc. „De aceea, umorul este considerat mai ales un produs al spiritului englezesc, promotor al *empirismului modern.* Dar, iată că, la alt capăt al Europei, umorul face parte din fondul psihic și spiritual al unui popor care-și trage capitalul genetic de la strămoșii traco-daco-geți, care i-au dat pe Bachus – zeul vinului și al veseliei – și pe fiul acestuia, Priap, ce personifica virilitatea. Iar Dacii, care mureau cu fața la dușman, treceau râzând în lumea lui Zamolxe.

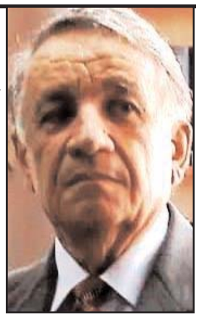
În preziua marilor bătălii, ei oficiau ritualul bărbătesc al râsului, batjocorind astfel moartea posibilă, care îi pândea" (Pop Simion, *Cimitirul Vesel (Săpânța)*, Ed. Sport-Turism, 1972, p. 12). Evoluția spiritului locuitorilor acestor meleaguri n-a adus schimbări esențiale: umorul dacilor a primit, ca pe o sămânță de lumină, aciditatea la lapidaritatea spiritului latin (se afirmă că Marțial era recitat de ostașii romani din toate provinciile), așa cum credința în nemurire a dacilor a fost terenul care a primit, direct, creștinismul.

Se mai poate adăuga și influența pe care a avut-o mediul geografic la menținerea spiritului umorului: aceste meleaguri, cu climă temperată, destul de blândă, nu cunoaste cețurile nordice, răceala castelelor, jocurile de lumină și întuneric – toate acestea propice, mai curând, romantismului. În plus, istoria, vremurile în care adevărurile nu puteau fi spuse în gura mare (și nu ne referim numai la trecutul recent) au învățat acest popor să-și manifeste nemulțumirea și revolta prin ironie și umor, care nasc snoavele, povestile, imprecațiile, îl nasc pe Păcală, dar și pe Tândală etc.

Aceste aspecte constituie criterii de deducție privind fondul favorizant al nașterii epigramei, care include alt factor determinant: *creația folclorică* – literară și muzicală – care demonstrează acest fond psihic-comportamental al românilor. Bogăția de nuanțe umoristice poate fi ușor depistată în *proverbe* (*zicători, zicale*), *ghicitori* (*cimilituri*) și, mai ales, în *strigături*, dar și în cântecele și poezii populare. Acestea sunt forme literare scurte, în care se remarcă nu numai gluma, ci și satira sau lauda, admonestarea cu atitudine de înțelegere, de îngăduință, uneori chiar de simpatie, solidaritate din partea autorului față de păcatele (defectele) înfățișate. Structura, lapidaritatea, istețimea care surprinde și antrenează spiritul să participe la mesaj sunt caracteristici care apropie aceste creații de epigrama care se va naște.

China-Rusia: de la inamici la amici

Ion PĂTRAŞCU

Schimbarea radicală a statutului celor doi protagonişti în raporturile bilaterale este rezultatul unui proces relativ îndelungat, care corespunde unor peisaje geostrategice în continuă mişcare. Astfel, raporturile de forţă pe plan mondial, la care s-a ajuns în ultimele decenii, au făcut ca Rusia şi China să aibă tot mai mare nevoie una de cealaltă, ceea ce a presupus şi amânarea, dacă nu renunţarea la unele dispute sau neînţelegeri istorice dintre ele. În această ordine de idei, sunt de luat în seamă şi aprecierile unor analişti politici, după care acţiunile americane din Orientul Mijlociu şi din alte zone ale lumii, precum şi cele ale globaliştilor de a perpetua lumea unipolară, au făcut ca cele două ţări să fie mai apropiate ca oricând.

Moştenirea lor istorică a fost complexă şi greu de uitat, mai ales pentru China. Să ne amintim că primele dispute chino-ruse datează de prin secolul al XVII-lea, când cazacii au început să colonizeze Siberia, făcând dese incursiuni în teritoriile chineze. Apoi, din secolul al XIX-lea, politica expansionistă a Rusiei a fost ridicată la nivel de stat, participând şi ea, alături de Anglia, Franţa, Japonia, SUA etc. la acţiunile de dezmembrare a Chinei. Acesta este contextul în care Rusia impune Chinei tratatele inegale din anii 1858 şi 1860, prin care aceasta din urmă era deposedată de un milion de kmp. Este de reţinut şi faptul că, la finele celui de Al Doilea Război Mondial, conducătorii Uniunii Sovietice şi Americii, Stalin şi Roosevelt, deciseseră ca China să intre sub influenţa SUA, însă victoria forţelor politice conduse de preşedintele Mao Tzedun au împins ţara în tabăra Moscovei. După aceea, nu a mai fost vorba doar de atitudinea dispreţuitoare a Kremlinului faţă de liderul şi comuniştii chinezi, ci şi de intenţia Moscovei de a transforma China într-o provincie a Uniunii Sovietice, în care chinezii să fie, eventual, numiţi *ruşi galbeni*. La nivelul anilor '60 ai secolului trecut, se acumulase un mănunchi de contradicţii profunde chino-sovietice, care au început sub forma unei dispute ideologice şi au tranzitat periculos spre incidente militare majore la graniţa comună. Mobilizarea de forţe armate de ambele părţi evidenţia acest lucru. Conform mass-mediei, sovieticii aveau 53 de divizii în zona fluviilor Amur şi Usurri, iar chinezii erau gata de luptă, pe partea opusă, cu un milion de soldaţi.

Timp de şapte ani, la Moscova şi Beijing, m-am aflat practic în zona de conflict chino-sovietic, fiind martorul demersurilor diplomatice insistente ale României, la cel mai înalt nivel, pentru atenuarea şi eventual stingerea acestei dispute. Până la urmă, s-a reuşit prevenirea unui conflict de proporţii, chiar în sânul *lagărului socialist.* Demersurile României în această dispută, ca şi în multe alte evenimente majore, de dimensiuni regionale sau globale, au contribuit şi ele la schimbarea cursului istoriei postbelice. De aceea, este plină de semnificaţie afirmaţia unor comentatori politici în sensul că *dacă astăzi China şi Rusia pot discuta şi colabora în voie, pe toate planurile, aceasta se datorează în bună măsură şi faptului că România, prin demersurile ei politico-diplomatice, a contribuit substanţial la evitarea a ceea ce ar fi putut deveni iremediabil în raporturile chino-sovietice.* Cu alte cuvinte, România a favorizat acea metamorfoză prin care vechii inamici au devenit, cu timpul, amici. După unii comentatori, *este o ironie a istoriei ca duşmanul de altădată al URSS să devină, încet dar sigur, un aliat de nădejde.*

Relaţiile bilaterale chino-ruse au cunoscut un proces de îmbunătăţire substanţială începând din anul 1991, după dizolvarea Uniunii Sovietice şi formarea Federaţiei Ruse. Astăzi, China şi Rusia sunt incluse în rândul celor mai mari actori ai lumii, ocupând primele două locuri, respectiv, din punct de vedere demografic (China cu 1,3 miliarde de locuitori) şi geografic (Rusia cu o suprafaţă de 17.098.242 kmp). Şi din punct de vedere economic cele două ţări constituie o forţă redutabilă: Rusia cu rezervele ei energetice de peste 20% din producţia mondială de gaze naturale şi, respectiv, 12,4% din producţia de petrol; China, la rândul ei, este marele producător de bunuri, dar şi primul consumator de resurse energetice. În prezent, China a devenit nu doar cel mai mare partener comercial al Rusiei, dar şi un aliat indispensabil în condiţiile înăspririi sancţiunilor economice ale Europei Occidentale şi SUA împotriva Rusiei.

În acest context internaţional nefavorabil, cele 40 de înţelegeri economico-financiare chino-ruse, semnate doar în anul 2014, par să fie salvatoare pentru segmente de bază ale economiei Rusiei. Dintre acestea, contractul privind livrarea de gaze naturale Chinei, pe următorii 30 de ani, în valoare de 400 de miliarde de dolari, este o adevărată gură de oxigen pentru Rusia. Cele două ţări au convenit, de asemenea, să treacă la decontările în yuani şi ruble, renunţând la valuta americană. Ele au început, totodată, realizarea în comun a unor proiecte

faraonice: o cale ferată de mare viteză între Moscova şi Beijing, o autostradă din Sankt Petersburg până în China (ca parte dintr-o variantă modernă a *Drumului Mătăsii*) şi un gazoduct lung de 3.000 de km, care va fi operaţional în anul 2019. După aprecierea preşedintelui Chinei, Xi Jinping, *gazoductele şi oleoductele au devenit venele care conectează cele două ţări în noul secol.* Este de reţinut şi faptul că opinia publică din Rusia a perceput corect necesitatea parteneriatului ruso-chinez, atunci când s-a pronunţat în proporţie de 60-70 la sută în favoarea Chinei şi a relaţiilor cu aceasta.

Analişti realişti ai scenei politice internaţionale apreciază că parteneriatul chino-rus, care s-a conturat şi întărit destul de rapid, poate schimba raportul de forţe pe plan mondial. Relaţia chino-rusă este văzută, în primul rând, sub forma unui parteneriat strategic, care îşi propune ca cele două ţări să devină poli puternici într-o lume multipolară sau a pluralităţii în diversitate, cum o mai defineşte China. Acest concept geopolitic al lor este tot mai important pentru zone vaste de securitate, precum Asia în general, Extremul Orient, Asia-Pacific şi, în final, pentru întregul Mapamond. Astfel, alianţa chino-rusă devine tot mai neliniştitoare pentru SUA şi Europa Occidentală, sporind vocile care îndeamnă administraţia americană să adopte o poziţie mai fermă, chiar agresivă faţă de acest tandem. Supărată că alianţa chino-rusă a încurcat planurile americane în Siria, fostul secretar de stat american, Hillary Clinton, ameninţa în anul 2013 că *Rusia şi China vor plăti un preţ mare.*

Binomul China-Rusia, cu un puternic motor economic chinez şi unul militar rus, se constituie deja în nucleul unor puternice grupări de state, respectiv, al unei posibile noi puteri mondiale, care ar putea schimba radical raportul de forţe din lume. Este vorba, în primul rând, de gruparea de state cunoscută sub numele abreviat de BRICS, care include Brazilia, Rusia, India, China şi Africa de Sud. Forţa celor cinci ţări se exprimă prin: 40% din populaţia lumii, 20% din PIB-ul mondial, precum şi considerabile resurse materiale şi financiare. China şi India sunt printre cei mai mari producători de bunuri din lume, iar Rusia şi Brazilia sunt ţările cele mai bogate în resurse naturale. Desigur, nici contribuţiile Africii de Sud nu sunt de neglijat. Toate acestea sunt ţări care se dezvoltă ca noi puteri industriale, cu creşteri rapide şi influenţe pe măsură în afacerile regionale şi globale. Dinamismul economic al acestei grupări a fost recunoscut şi într-un raport al ONU, din anul 2014, în care se preciza că *ţările membre BRICS au asigurat cea mai mare parte a creşterii economice globale, după criza din 2007-2008.* În acelaşi document se mai evidenţia faptul că *gruparea dispune de rezervele financiare necesare pentru a pune pe picioare o alternativă a Fondului Monetar Internaţional (FMI) şi a-şi declara independenţa prin crearea unei Bănci de Dezvoltare BRICS.* În raporturile dintre ele, cele cinci ţări au trecut deja la un nou sistem de decontare, cu renunţarea la moneda americană, constatând că dolarul a pierdut legătura cu realitatea economică, devenind rezultatul randamentului *tiparniţelor de bani.* Dolarul actual nu mai este cel existent înainte de anul 1933, pe care scria: *această bancnotă este rambursabilă în aur.* De aceea, gruparea BRICS acţionează pentru un nou sistem financiar internaţional, cu o nouă valută bazată pe aur. Planurile s-au concretizat la 15 iulie 2014, când a fost semnat documentul de constituire a Băncii (sau Fondului) de Dezvoltare BRICS, având un capital de bază de 100 de miliarde de dolari şi unul similar de rezervă.

Primele comentarii ale bancherilor considerau noua instituţie drept embrionul unei alternative pentru FMI şi Banca Mondială. S-a întâmplat, de fapt, tocmai ceea ce anticipa şi *Wall Street Journal: actuala politică americană – sancţiuni fără strategii – va împinge China şi Rusia spre formarea unor sisteme economice separate şi paralele.*

Însă, nu este mai puţin importantă nici gruparea de state numită *Organizaţia de Cooperare de la Shanghai,* cunoscută şi sub numele de *Clubul de la Shanghai* sau *Blocul Euroasiatic.* Grupul a fost format în anul 1996 de China, Rusia, Kazahstan, Kârgâstan şi Tadjikistan, la care, în 2001, a aderat şi Uzbekistanul. Actualii observatori, India, Iran, Pakistan şi Mongolia, fac demersuri pentru a deveni membri titulari. Recent, Turcia şi-a manifestat şi ea interesul de a fi primită în acest club. Organizaţia are drept scop declarat promovarea securităţii regionale, cooperării diplomatice, politice, militare, economice, comerciale, tehnico-ştiinţifice, culturale şi educaţionale, precum şi în domeniile energiei, transporturilor, turismului şi mediului înconjurător. Este menţionată şi lupta împotriva terorismului.

În final, gama largă a domeniilor de colaborare se constituie în *Zidul* de apărare şi valorificare în interes propriu a resurselor energetice considerabile ale zonei: 50% din rezervele mondiale de gaze naturale şi 20% din cele de petrol. În plus, în spaţiul respectiv se află 50% din populaţia lumii. Acestea fiind datele principale ale problemei, Organizaţia este percepută drept cea mai puternică contrapondere a intereselor globale americane în zonă. Asistăm, de fapt, la un *meci de şah* pentru controlul materiilor prime din diferite regiuni ale lumii. Este meciul dintre cei care le posedă şi cei care le râvnesc. De rezultatul acestui meci depinde în bună măsură soarta întregii lumi. Să sperăm că nu va triumfa strategia *cuceririi vestului sălbatic,* extinsă de americani şi la relaţiile internaţionale. Este de preferat victoria tezei clasicului chinez Sun Tzu, de acum 25 de secole, conform căreia *este bine să ai putere, dar este şi mai bine să nu ai nevoie de putere.* Soluţia ideală ar fi ca orice extindere de influenţă să se facă prin puterea de atracţie şi nu prin zăngănirea sau folosirea armelor. Nu ar fi rău nici un meci nul, respectiv *patul* din jocul de şah.

Cherchez la femme!

Madelaine Béjart - iubita lui Molière

Paula ROMANESCU

Clanul Béjart, sau mai bine zis trupa nomadă a teatrului cu rădăcini în Oraşul-Lumină din secolul Regelui-Soare, aparţinea micii burghezii născânde şi mai cu seamă acelei constelaţii de poeţi şi dramaturgi ale căror nume, spre a fi mai uşor reţinute de multele generaţii de alumni, au format prin imaginaţia acestora fraza celebră şi ea „Cioara pe o rădăcină bea apă dintr-o fântână a lui Molière". Detaliind (şi revenind la lexicul francez), se obţine: Cioara = Corneille; Rădăcină = Racine; Bea apă = Boileau; Fântână = La Fontaine. Cât despre Molière, nu mai este nevoie de nicio traducere.

Ar mai fi de spus că în acelaşi secol avea să ia fiinţă *Academia Franceză* (1634), graţie mutării de geniu dintr-un „joc de şah" dus de marele jucător, cardinalul Richelieu, împotriva unor figurine nobiliare care-şi vânturau nula prin saloanele ţinute de simandicoase „preţioase ridicole", saloane în care, ca din întâmplare, se discutau şi probleme politice, şi filosofice, şi ştiinţifice, şi literare, că doar aici erau invitate şi minţile cele mai luminate ale Franţei. Au rămas celebre saloanele D-nei de Rambouillet, mai cu seamă cel de sub „patronajul" lui Victor Conrart în care se adunau săptămânal obişnuiţii, în *jour fixe*, în număr de patruzeci, dar şi cele ale unor vestite curtezane de talia unei Ninon de Lanclos, frumuseţe în faţa căreia capetele luminate prindeau a se tulbura de o indicibilă vrajă... Mutarea de geniu făcută de Richelieu consta în a da statut oficial particularei adunări săptămânale de pe lângă Victor Conrart (cel dintâi secretar al Academiei Franceze) şi de a o pune la lucru întru şlefuirea limbii literare. Până în zilele noastre, dicţionarul limbii franceze rămâne realizarea şi preocuparea de căpetenie a celebrei instituţii. S-a păstrat neschimbat şi numărul de membri în această cea mai veche dintre cele cinci academii care formează astăzi *L'Institut de France: Académie française* (1634), fondată de cardinalul Richelieu, *Académie des inscriptions et de belles-lettres* (1663), fondată de Colbert, *Académie des sciences* (1666), fondată tot de Colbert, care se compune astăzi din 66 membri şi doi secretari aleşi pe viaţă, *L'Académie des sciences morales et politiques* (1795), fondată de Convenţia Naţională; *L'Académie des beaux-arts,* creată în 1816 prin reunirea Academiei de pictură şi sculptură fondată de Mazarin în 1648 şi Academiei de arhitectură, fondată de Colbert în 1671. Ea cuprinde 50 de membri. Academia de Arte Frumoase controlează şi Academia Franţei de la Roma, cea fondată în 1666 şi care are astăzi sediul în Villa Medicis.

Revenind la clanul Béjart, se cuvine să menţionăm că prin anul 1642 i se alătură un tânăr de 20 de ani, pe numele său Jean-Paptiste Poquelin, graţie căruia în 1643 avea să ia fiinţă, din trupa nomadă, „L'Illustre Théâtre", cu o efemeră durabilitate, şi, mai apoi, prin 1658, Théâtre Royal, cu sediu oferit din dispoziţie regală în Sala Gărzilor din vechiul Louvre, teatru al cărui director, regizor, actor, autor, era Molière, iar stea feminină de necontestat, Madelaine Jobert, nu doar frumoasă, dar şi grozav de talentată. Poate frumuseţea ei cam de îndelung neştirbită să fi fost puţintel eclipsată de altă mai de curând steluţă ivită în trupa Molière-Béjart, o anume Thérèse de Gorla – Marquise du Parc cu numele ei de scenă – care începuse să fie foarte amabilă cu domnul Molière..., situaţie des întâlnită în teatrele lumii şi nu doar de pe vremea aceea. Numai că impetuosului Racine, alt mare răsfăţat al teatrului francez, căruia i se aprinseseră călcâiele după frumoasa Marquise, i-o fură pe aceasta lui Molière (a se citi: de la Théâtre Royal), fondează propria trupă de teatru cu sediul la Palais de Bourgogne, înveşnicind-o pe Marquise du Parc prin rolurile de eroine celebre din piesele sale, pe care i le încredinţează. Aşa a devenit Marquise du Parc un monstru sacru *avant la lettre*. Pe scenă, dar nu mai puţin şi în afara ei, ea ştia să uzeze de toate mijloacele pentru a-i eclipsa pe cei din jur, făcând un rob al farmecelor sale din orice bărbat, indiferent de cantitatea de minte (sau de ani) a acestuia. Nici bătrânul (avea 52 de ani!) Corneille, autorul *Cidului,* n-a rămas indiferent farmecelor sale. Ba chiar... Dar frumoasa cochetă l-a trimis la plimbare cu un zâmbet suveran pe bătrânul supirant care, în semn de răspuns la insolenta ei atitudine, i-ar fi trimis un poem rămas celebru şi care, în limbaj dâmboviţean, s-ar traduce, foarte liber, desigur, cu nu mai puţin celebrul răspuns pe care i l-a adresat Păstorel, aghiasmatul cu tămâioasă, unei cucoane care l-ar fi taxat de beţivan: „Urâto, taci! La mine trece..." Dar Marquise du Parc nu era deloc urâtă, iar strălucirea minţii ei nu prea bogate se datora geniului lui Racine, care, prin teatru, o asimilase în mintea spectatorilor cu aura personajelor lui.

Cine era Madelaine Béjart? Cea de a doua fiică din cei zece copii ai cuplului Joseph Béjart – Marie Hervé, aceasta nu chiar o proxenetă, dar, în orice caz, cu vederi „caleidoscopice" când era vorba ca fiicele ei să-şi investească farmecele cu care natura, în dărnicia ei, le copleşise. Madam Hervé era o matroană bătăioasă, care înţelegea că viaţa trebuie să mai aibă şi alte înţelesuri decât casă, bâlci, biserică, naşteri, monotonie înviorată din când în când de spectacolul vreunei execuţii publice şi că poate fi un spectacol adânc şi înalt. Iată motivul pentru care nu numai că nu s-a opus, dar chiar i-a îndemnat pe copiii ei să descopere ce s-o afla dincolo de aparenţele acelea pline de banalitate ale traiului comun. Patru dintre cei zece fii şi fiice Béjart – Joseph, Madelaine (1618-1672), Geneviève şi Louis, aveau să intre în lumea fascinantă şi cam coruptă a teatrului. Remarcată pe la 18 ani (vârsta emancipării, nu?) de privirea „expertă" a contelui de Modene din Avignon, ea avea să fie „protejată" temeinic de acesta răstimp de vreo trei ani, îi naşte un copil – Francoise (1638), poate şi pe Armande (1642), deşi, în privinţa acesteia actele doveditoare nu dovedesc nimic cu certitudine, biografii lui Molière nu s-au pus nici ei de acord, iar gura lumii mereu slobodă n-a repetat cu acelaşi refren nici numele mamei, de parcă acea copilă ar fi vrut să răstoarne odată pentru totdeauna orice umbră de certitudine spre a o învălui pe fatidica Armande în mister. Ceea ce se cunoaşte fără de tăgadă este că ea a crescut dintru început lângă Madelaine şi Molière, care formau un cuplu, e drept, netrecut pe la altar, dar care-şi purta sfintele taine în sufletul cu ape de iubire botezat. Urmând-o pe Madelaine şi trupa ei, Molière aducea în „afacere" 5.000 de livre, moştenirea primită la moartea mamei sale, bani care aveau să se evapore cu trupă cu tot. Îşi amanetează ultimele comori, costumele de teatru, spre a acoperi datoriile. Închisoarea pentru datornici Grand Châtelet i s-a deschis. Este eliberat pe cauţiune plătită de bătrânul Poquelin. Din 1645 părăseste Parisul ca să-i fie aproape Madelainei undeva prin sudul Franţei. Timp de 14 ani duc o existenţă de actori ambulanţi, bucurându-se din când în când de protecţia vreunui nobil. El ar fi vrut să scrie tragedii proprii, să le pună în scenă, dar, ca un făcut, la el totul se transforma în hohot de râs. Pierre Corneille, în plină glorie, era încă regele nedetronat al tragediei clasice. Tot norodul îl adora pe eroul său, Don Rodrigue – Cidul, repetându-i replicile mai ceva ca pe o rugăciune: „Je suis jeune, il est vrai/ mais aux âmes bien nées/ la valeur n'attend pas le nombre des années". (Nu, asta nu se traduce! Se cuvine să ştim atâta franceză cât să ne traducem fiecare superba zicere „selon l'âme et la vie"...)

În 1639 se născuse Racine. La răsăritu-i falnic avea să se încline apusul corneillan... Deocamdată timpul trebuia să mai aibă răbdare.

O fi strălucit el, Regele Soare, în mai tot veacul al XVII-lea, dar Richelieu a fost unul dintre cei mai luminaţi miniştri ai Franţei, o personalitate diplomatică şi politică de prim rang, care a reformat din temelii întregul mecanism al societăţii franceze, dovedind şi înţelegere şi pricepere pentru dezvoltarea literaturii şi artelor. Lui i se datorează construirea primei săli de spectacole cu program fix, la Palais Royal, reprezentaţiile planificate ne mai fiind lăsate la voia întâmplării. Se juca în zile şi la ore prestabilite, trupa de la Palais Royal având în componenţa sa propriul ei scriitor. (În 1600 acesta era Alexandre Hardy.) O vedetă a scenei, actorul Bellerose, scindează trupa de la Palais Royal şi pleacă la Hotel d'Argent (chestiune de arginţi, desigur...), astfel că aceleaşi piese de Hardy se jucau pe două scene deodată.

Momentul Corneille cu-al său *Le Cid* (1636) exaltă valoarea morală, demnitatea, loialitatea, ordinea, numai că eroul aureolat cu aceste nobile calităţi era parcă şi un pic anarhist şi destul de individualist cât să stârnească adevărate patimi şi bătălii de idei.

Mare iubitor de teatru, Richelieu sugerează subiecte unor poeţi cu simbrie (Boirobert, Corneille, Rotrou), neezitând să-şi vâre şi el pana în producţiile acestora. Departe de forţa geniului său politic. Molière nu era pe atunci decât Jean-Baptiste Poquelin; Madelaine, cu patru ani mai mare decât el, era asaltată de nobilaştri fascinaţi de frumoasa steluţă ale cărei graţii le cumpărau cum ai cumpăra un cal pur-sânge pentru o plimbare prin Bois de Boulogne. Să-l amintim pe Prinţul de Conti (cam uituc cu plata datorată trupei de actori Béjart). Şi totuşi, anii aceia de peregrinări (1645-1658) au constituit cu adevărat ani de maturizare artistică. La Molière se gândise Goethe atunci când a scris *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*.

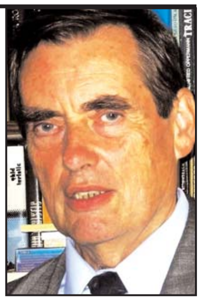
În 1658, trupa Béjart-Molière se instala triumfătoare la Paris. Dintre membrii fondatori care au semnat actul de constituire a acelui „L'Illustre Théâtre", la 30 iunie 1643, în casa văduvei Marie Hervé, se răgăseau în 1658 doar Madelaine Béjart, Marquise du Parc, Molière şi Dufresne. Trupa Molière-Béjart-Dufresne nu mai avea nimic comun cu măscăricii rătăcitori prin bâlciuri. Avea turnee cu angajamente fixe.

Şi-a fost ziua de sâmbătă, 24 octombrie 1658. Molière, pe scenă, în Sala Gărzilor de la Louvre. Printre spectatori – Ludovic al XIV-lea, regina mamă, Mazarin, Monsieur, fratele regelui, curteni şi, element foarte important, actori de pe la alte trupe, invitaţi special să-şi dea cu părerea asupra jocului actorilor-interpreţi.

S-a jucat piesa ***Nicomède*** de Pierre Corneille. Parizienii consacraţi au apreciat cam cu jumătate de gură că „Mda, nu-i deloc rău pentru nişte provinciali..." La sfârşitul piesei, Molière a cerut regalei asistenţe permisiunea să interpreteze „un flecuşteţ de piesă" scrisă de el, *Amorul medic.* De atunci se poate spune că destinul i-a dat brânci direct pe culmile comediei din care n-avea să mai coboare niciodată. S-a râs în hohote, Regele Soare era să se stingă de râs şi alta nu. *Monsieur* a făgăduit să-i acorde trupei o pensie pe care, e drept că mai uita s-o onoreze, prins şi el cu atâtea baluri de frecventat la curte, dar i-a mai acordat şi permisiunea (onorată!) de a da reprezentaţii în sala Petit Bourbon, unde până şi măriei sale Regele-Soare îi plăcea să se amestece printre interpreţi. (O fi jucat şi bine?! Din ecoul aplauzelor de atunci n-a ajuns până la noi nici cea mai palidă umbră...) Madelaine strălucea, trupa lor era cea dintâi ca importanţă din întregul regat, banii nu mai erau parcimonios chivernisiţi, costumele de scenă – somptuoase, repertoriul asigurat de un geniu al comediei căruia societatea pariziană a vremii îi oferea subiecte generoase. Preţioasele ridicole, reformatoarele de limbă literară din saloanele Doamnei de Rembouillet, erau ridiculizate spumos prin exagerările cu care voiau cu tot dinadinsul să evite folosirea unor cuvinte simple de dragul unor perifraze înzorzonate, ca de pildă, în loc de „vă rog să şedeţi", „binevoiţi să fericiţi acest fotoliu îngăduindu-i să-şi ţină braţele în jurul taliei dumneavoastră".

→

Teatrul numit Univers

Dan D. FARCAȘ

Suntem singuri în Univers? Mai există vreo inteligență în această imensitate? Dacă da, ce șanse avem ca să intrăm în legătură cu ea? Iată întrebările pe care ni le-am pus în articolul de luna trecută.

Dar ce înțelegem, de fapt, prin Univers? Am întâlnit, din păcate, multe persoane care confundă Universul cu Galaxia, sau Galaxia cu Sistemul Solar. Toate acestea deschid calea încurcăturilor și neînțelegerilor. Cred, deci, că este bine să reamintesc aici câteva repere și noțiuni, absolut necesare pentru a înțelege corect cele ce vor urma, prezentând scuzele de rigoare față de cititorii avizați.

Într-o noapte senină, fără lună și departe de luminile orașului, putem vedea pe cer câteva mii de stele. Printre stele se întinde, ca o fâșie de ceață, *Calea Laptelui* sau *Calea Lactee* sau *Galaxia* noastră (sunt nume diferite, care înseamnă însă același lucru), formată și ea din nenumărate stele, aflate încă mult mai departe. Stelele par nemișcate. În realitate, ele zboară prin spațiu cu viteze enorme, însă, din cauza depărtării, mișcarea lor este aproape insesizabilă într-o viață de om sau în viața câtorva generații.

Există, totuși, câteva astre mai speciale, uneori mai strălucitoare decât orice stea, care, deși revin cam în același loc seară de seară, în câteva săptămâni își schimbă vizibil locul pe cer. Cel mai cunoscut exemplu este Luceafărul, care se vede pe cer uneori seara, alteori dimineața. Acestea nu sunt stele, ci *planete*, corpuri cerești care se rotesc în jurul Soarelui, la fel cum face și Pământul. Ele sunt mult mai mici decât stelele și nu au lumină proprie, precum au stelele, ci doar reflectă razele solare. Le vedem mai luminoase pentru că sunt mult mai aproape de noi.

Pentru a ne reprezenta mai bine mărimea și distanțele dintre aceste astre, invit să încercăm să le imaginăm reduse la scară de un miliard de ori. În acest caz, *Soarele* ar fi o sferă de foc, cu diametrul de 1,4 metri. Dacă s-ar găsi în București, la coborârea în pasajul subteran aflată la colțul Universității, prima planetă, în ordinea depărtării, ar fi *Mercur,* un bob de mazăre cu diametrul de 5 milimetri, peste drum, la 58 de metri, în dreptul Muzeului de Istorie al Municipiului; a doua planetă, *Venus*, numită în popor *Luceafăr,* ar fi o cireașă cu diametrul de 12 milimetri, la 108 metri, cam în dreptul statuii lui Mihai Viteazul; urmează Pământul (sau *Terra*), o cireașă doar un pic mai mare, la 150 de metri, cam în dreptul Hotelului Intercontinental. În jurul Pământului, la o distanță de 36-40 de centimetri, s-ar învârti *Luna*, cât un bob de piper. Pe un cerc aflat la 228 metri de Soare, care ar trece, să zicem, pe la intrarea în pasajul Comedia, dinspre strada Academiei, s-ar roti a patra planetă, *Marte*, un bob de mazăre cu diametrul de 7 milimetri, cu doi sateliți, cât două fire de praf, plimbându-se în jurul său. Următoarea planetă, *Jupiter*, ar fi cât un pepene galben, cu diametrul de 14,3 centimetri, aflat la distanța de 778 metri, de pildă, în dreptul Ateneului Român. *Saturn*, tot de mărimea unui pepene, ceva mai mic, de vreo 12 centimetri în diametru, s-ar roti pe o orbită aflată în medie la 1.428 metri de Soare, trecând puțin dincolo de palatul Patriarhiei. El este înconjurat de un inel spectaculos, ca un disc găurit, extrem de subțire, cu diametrul exterior, la scara noastră, de 30 de centimetri. Urmează *Uranus,* cât un măr de 4,7 centimetri, aflat la 2.878 metri; orbita sa ar putea trece pe la Statuia Aviatorilor. A opta planetă este *Neptun*, un alt măr, doar cu un milimetru mai mic, cu orbita traversând Muzeul Satului. Este ultima planetă mare. Pe orbite aflate dincolo de Casa Presei, se rotesc mai multe „planete minore”. Primul cunoscut a fost *Pluton*, dar după anul 2000 s-au mai descoperit, cam la aceeași distanță, și alte miniplanete, cum ar fi (în ordinea descrescătoare a dimensiunii) *Eris, Makemake, Haumea, 2007 OR10, Quaoar, Sedna, Orcus* și altele, toate mai mici decât Luna.

În afara acestora, în jurul Soarelui se rotesc miliarde de alte obiecte mai mici, între care asteroizi, comete ș.a.m.d. Toate aceste corpuri formează laolaltă familia de astre cunoscută sub numele de Sistemul Solar. Soarele reprezintă 99% din masa acestui sistem.

→

Este perioada când Molière (unde ești tu, Jean-Baptiste Poquelin?) scrie cele mai importante comedii ale sale: *Avarul, Școala bărbaților, Prevedere inutilă, Ospățul de piatră* etc. Molière regizează piesele, Molière joacă, Madelaine Béjard este mereu lângă el, în viață, pe scenă, în triumf.

În 1660, superintendentul palatelor regale, Ratabon, ordonă demolarea palatului Petit Bourbon, unde era și sediul trupei Molière-Béjart. Arhitectul Perrault, însărcinat cu vastele lucrări de urbanism, a ras grupul de clădiri din fața Bisericii Saint-Germain-Louxerrois, unde se afla și Bourbonul cel Mic. Se pare că după „prețioasele” sale ridiculizate, împotriva lui Molière s-a fost montat o cabală, fapt care a dus la „raderea” teatrului său. Dar regele pune piciorul în prag și ordonă ca lui Molière să-i fie repartizată singura sala liberă pe atunci din Paris, chiar la Palais Royal, cea pe care Richelieu pusese să-i fie construită pentru uzul său privat. Un gazetar anonim scria că „în lipsa unui teatru propriu, trupa lui Monsieur avea la dispoziție toate marile palate ale Parisului”. Regele îl invita la Louvre, Mazarin la Vincenne, nobilii în palatele lor.

Din 20 ianuarie 1661 până la 17 februarie 1673 (data morții lui Molière), Palais Royal rămâne centrul de necontestat al teatrului lumii.

Între spectacolul *Dragoste cu toane* și *Bolnavul închipuit*, crește până la limita insuportabilului cea mai cumplită „toană” pe care sufletul Madelainei Béjart s-a văzut nevoit s-o îndure până la sfâșiere. Iubirea dintre ea și Molière, prietenia, colaborarea lor, eșecurile și triumful pe care le împărțeau de douăzeci de ani, totul se prăbușea. Molière îi aducea la cunoștință partenerei sale de drum lung că se hotărâse să se căsătorească, împărțind cu o soție favoarea pe care i-o făcuse uriașul său talent astfel ca fericirea să-i fie deplină. Înțeleaptă hotărâre, și-a spus Madelaine, gândindu-se la găsirea celui mai fermecător mod de a-i răspunde „Da” neîndemânaticului pretendent la mâna ei. Dar „neîndemânaticul” se încurcă din ce în ce mai greu în formularea cererii până când, deodată, adaugă scurt: „Vreau să mă căsătoresc cu Armande!” Armande! Fiica Madelainei. Și a lui?! Întrebarea a rămas până în prezent fără răspuns, misterul nașterii acesteia fiind învăluit într-o încâlcită țesătură de neadevăruri, astfel că fiica Madelainei, după actul de căsătorie cu Molière din 23 ianuarie 1662, apare ca fiind... fiica bunicii sale care ar fi născut-o pe la 53 de ani, concepută cu un soț care... murise puțin cu doi ani înainte ca năzdrăvana Armande să se nască! O copilă cu două mame, ambele incerte, și fără niciun tată.

În strigătul disperat al Madelainei Béjart la aflarea cumplitei vești era cu mult mai mult decât sfâșierea femeii trădate în iubirea ei pentru omul drag! Cum să-i spună că micuța Armande care, copilă, crescuse pe genunchii lui, Madelaine prezentând-o tuturor (lui Molière *y compris*) drept surioara ei mai mică, era chiar fiica ei (și a lui!), dintr-o vreme în care ea își împărțea farmecele și cu nu mai știe care prinț de prin sudul însorit al Franței! Sub ce blestem se încheia căsătoria regelui comediei franceze? Al trădării iubirii celei care rezistase la toate privațiunile gloriei care întârzia să se arate, rămânându-i alături la greu și la mai greu? Al incestului?! Cabala, furioasă pe Molière pentru ridicolul cu care fusese încondeiată de scriitor, toate „prețioasele” neprețioase, toți Tartuffi, toți avarii, toți încornorații (oho, mai cu seamă ei!) au strigat în cor: Incest! Incest!

Îl atacă până și Racine, tânărul căruia Molière i-a recunoscut cel dintâi geniul poetic, ajutându-l să se afirme. Ceea ce nu l-a împiedicat pe talentatul și neexperimentatul debutant întru-ale scrisului să plagieze (ei, da, domnilor doctoranzi din vremea noastră, în care prostia dacă nu-i fudulă..., nu voi ați inventat plagiatul!) o *Antigonă* după bătrânul Rotrou și, prins cu mâța-n sac, nu este aruncat de Molière pe scări cu un picior bine plasat în părțile moi, ci i se sugerează să atace o altă temă, Alexandru cel Mare. Îl atacă Racine pe Alexandru cel Mare, îi reușește „lovitura” și, furând-o pe Marquise du Parc din trupa lui Molière, își face propria trupă, cu Alexandru cel Mare pe afis, la concurență cu teatrul lui Molière. Onestitate, numele tău nu trebuie căutat în teatru!

Ofensa adusă lui Molière era mult prea greu de înghițit. Cei doi geniali creatori de teatru, Racine și Molière, n-aveau să-și mai vorbească niciodată.

Madelaine Béjart avea patruzeci și patru de ani. Armande avea „douăzeci de ani sau pe aproape...”, cum se menționează în blestematul act de căsătorie. Molière era... bătrân, avea patruzeci de ani... Avea de învățat încă multe la *Școala nevestelor* pe care o descrie, o joacă, o trăiește, rezervându-și, precum în viață așa și pe scenă, rolul de bătrân caraghios veșnic îndrăgostit (Arnolphe), în vreme ce Armande, doamna Molière, îl interpreta cu brio (în viață, mai puțin pe scenă) pe acela de ingenuă (Agnès), pe cât de inocentă, pe atât de crudă.

Madelaine se retrăsese din teatru și, din ce în ce mai tristă, avea să se stingă din viață la cincizeci și patru de ani, făcând-o pe Armande legatara ei universală. Era 17 februarie 1672. Exact cu un an mai târziu, la aceeași dată, murea și Molière. Înghițise din partea tinerei sale soții toate infidelitățile, toate umilințele. Inima lui n-a mai rezistat. A căzut pe scenă în timp ce interpreta... *Bolnavul închipuit.* În cabina ei, înconjurată de admiratori, Armande n-a găsit cu cale să-l însoțească pe muribund până acasă. Se descurcă el, bătrânul, și-o fi zis frumoasa ingenuă...

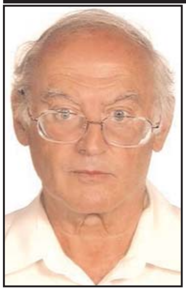
Comicul și tragicul au mers împletindu-se strâns și dureros în existența lui Molière. Musset va fi intuit poate cel mai bine destinul marelui său înaintaș când scria:

Ce tâlc în astă lume au lucrurile toate!
Ce bucurie-amară, tristă, adevărată,
Că dacă-ți vine-a plânge, și lacrima-i pe-aproape!

Fiindcă n-a fost decât „comediant”, Molière n-a fost ales printre membrii Academiei Franceze. Istoricul literar Jean d'Ormesson, contemporanul nostru, membru al Academiei Franceze, nota în a sa *Une autre Histoire de la Littérature Francaise* că nu se mai știe care „nemuritor” a pus să se graveze pe soclul bustului lui Molière următoarele cuvinte: „Rien ne manquait à sa gloire. Il manquait à la nôtre”. (Nimic nu lipsea gloriei sale. El lipsește din a noastră.)

Ca și în cazul lui Shakespeare, nici din opera lui Molière nu a fost descoperit nici măcar un rând scris de mâna lui. Nici cel mai mic petec de hârtie. Vrednică și foarte vigilentă, cenzura religioasă (de la care se vor fi inspirat toate cenzurile de mai apoi) s-a îngrijit să facă o curățenie exemplară. Numai că, asemenea tezaurului de poezie din închisorile comuniste din România (1948-1964), arhivă nepieritoare și fidelă, antologie vie păstrată în memoria foștilor martiri ai neamului nostru „care a umplut cerul de sfinți”, zestrea literară lăsată omenirii de Molière a intrat în conștiința colectivă și de acolo nicio cenzură din lume n-o mai poate anula.

Orizont SF

Cosmonauţii vârstei şcolare

Mircea OPRIŢĂ

Născut la 11 aprilie 1930, în Râmnicu-Sărat (nu avem date despre anul şi locul decesului), **Mihnea Moisescu** a urmat liceul în localitatea natală, apoi Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică din Capitală. Şi-a exercitat profesia în trupa Teatrului „Constantin Nottara" din Bucureşti. A debutat revuistic în *Gazeta literară*, în 1954, iar editorial cu volumul pentru copii *Aripioară de argint* (1961). Acesta va fi urmat de alte cărţi (versuri şi proză) adresate aceluiaşi public: *Peniţa are vârful ascuţit* (1962), *Nemaipomenitele aventuri ale lui Fănel* (1963), *Într-o seară de primăvară* (1965). A colaborat la radio şi televiziune. Culegerea de SF juvenil *Copiii stelelor* (1966) deschide drum şi altor cărţi ştiinţifico-fantastice adresate inocenţei infantile, autorul întâlnindu-se în această disponibilitate cu Georgina Viorica Rogoz. De aceeaşi factură sunt *Cosmonautul de piatră* (1969), *Comoara astronauţilor* (1976) şi *Necunoscuta lume de lângă noi* (1987). Unele proze de anticipaţie, precum cele din culegerea intitulată *Glasul din pulberea aurie* (1972), ca şi micro-romanul *Întoarcere pe ţărmul dispărut* (1975), ies însă din convenţiile şi rigorile moralizatoare ale literaturii pentru copii, putând fi asumate de SF-ul adult.

Mihnea Moisescu este un bun povestitor, cu o imaginaţie fecundă, capabilă să transmită micilor cititori fiorul marilor zboruri cosmice şi să-i impresioneze cu reprezentările propuse pentru lumile extraterestre. Acestea din urmă au, de regulă, aspecte mirifice, frumuseţi copleşitoare, cel puţin în aparenţa lor de suprafaţă. Sub tabloul senin, paradisiac, se pot ascunde pericolele mortale pe care personajele (adesea tot copii) învaţă să le evite, ca să poată stabili cu Cosmosul relaţia pe care, în alte condiţii, ar fi avut-o cu lumea tot mai îndepărtată a părinţilor şi bunicilor lor. Este epoca zborurilor efectuate de colonii întregi pe nave gigantice. Copiii Stelelor sunt copiii născuţi la bordul unor asemenea mini-lumi rătăcitoare prin Galaxie. Lecţiile li se predau de către roboţi anume programaţi, iar o atenţie iubitoare se revarsă asupra lor dinspre toţi „unchii cosmici" şi „mătuşile" din aceeaşi categorie. Peisajele Pământului, la fel ca dramele suferite de echipaj pe traseu, şi le împrospătează prin proiecţii de film la „orele amintirilor". Ei sunt nişte visători trişti, ca Nirus din povestirea cu acelaşi titlu, care, atunci când îşi doreşte un companion de joacă, trebuie să se uite în oglindă şi să discute cu propria sa imagine.

Sentimente delicate se descriu şi în *Grădinarii cosmici,* unde alţi „copii ai stelelor", Antares şi Ernia, asistă fascinaţi la miracole de exobiologie: încolţirea seminţelor extraterestre descoperite în miezul protector al unui meteorit. Plantele rezultate încântă ochiul prin flori cu forme şi culori de o strălucire artificială, unele, iar altele dezvoltă fructe capabile să redea – ca în basme – tinereţe şi vigoare celor care le consumă. Ampla povestire *Prietenie* proiectează în variantă cosmică sentimentul pomenit. Pe o planetă a „pădurilor nesfârşite", pământenii întâlnesc un grup de alieni aflaţi pe o treaptă primitivă a civilizaţiei, dar maeştri în producerea desenelor rupestre. Abia la acest nivel, artistic, se prefigurează o posibilă comunicare între cele două omeniri, fiindcă legătura dorită de primii este respinsă sistematic de frica şi neîncrederea celorlalţi. Conflictul e tipic pentru motivul SF al gestului civilizator. Un rol capital în înscenarea lui cu succes îl vor avea copilul Arar de pe nava terestră şi perechea lui din lumea „oamenilor aurii", care poartă numele simbolic de „Fragedă mână neîntrecută". Complicata relaţie a prieteniei cosmice se angajează la modul festiv şi ritualic, într-o regie vizibil influenţată de formaţia teatrală a autorului:

„După trei zile de la vizita copilului-auriu pe navă, dinspre marginea locului defrişat se auzise unul dintre fantasticele coruri ale localnicilor. Apoi din pădure îşi făcuseră apariţia coriştii. Erau aproape treizeci. Înaintau spre navă cu pas rar, măsurat, ca într-o procesiune.

În frunte mergea «Mână neîntrecută» şi urmaşul său.

După şeful tribului se înşirau bărboşii «preoţi ai desenului», iar în spatele lui «Fragedă mână neîntrecută» veneau cei şase băieţi-ucenici.

În partea dreaptă a grupului păşeau câtiva culegători de fructe, conduşi de «Cel ager». În stânga se înşirau vânătorii, avându-l în frunte pe «Cel tare». Cântând, vânătorii îşi frecau fără încetare pietrele plate.

Oamenii-aurii se opriseră la vreo două sute de metri de navă. Acum aparatele cosmonauţilor puteau traduce perfect cuvintele cântecului. Erau osanale ridicate lui Arar, «Băiatul cu ochii mici» care îl scăpase de la moarte pe «nepreţuitul copil al celor din peştera luminoasă», pe viitorul lor conducător.

Pământenii porniseră în întâmpinarea oaspeţilor. Văzându-i că se apropie, între oamenii-aurii se produsese panică.

Poate că ar fi rupt-o chiar la fugă, dacă «Fragedă mână neîntrecută» nu s-ar fi desprins dintre ei ca să se apropie în grabă de Arar. Îi apucase mâinile şi le dusese la imensii lui ochi albaştri."

Romanul *Cosmonautul de piatră* este relatarea imaginară a unui contact paleoastronautic, combinat cu motivul Atlantidei, într-o variantă ce plasează vechiul pământ înghiţit de ape într-o zonă vulcanică din Oceanul Pacific. Aventura pleacă de la descoperirea unei statui stranii pe fundul mării, nu departe de Noua Zeelandă, unde doi adolescenţi, Cătălin şi Bogdan, petrec o vacanţă exotică împreună cu nişte prieteni din partea locului. Autorul evocării fantastice, Cătălin, dă o versiune a subiectului atlant conformă cu ce se ştie de la Victor Kernbach (*Luntrea sublimă*). În trecutul mitic al Polineziei, o insulă fabuloasă cunoaşte nemiloasa apăsare teocratică a închinătorilor lui Tale, zeul războiului. Descinsă în apele oceanului pentru reaprovizionare cu combustibil, astronava lui Or (botezată de populaţie „steaua cu limbă de foc") intervine salutar în viaţa câtorva copii localnici, cu care extraterestrul poate angaja şi aici, mai uşor decât cu adulţii sclerozaţi în superstiţii religioase, comunicarea cu reprezentanţii altei omeniri. Înainte ca insula lovită de un val de cutremure să se scufunde pentru totdeauna sub ape, Or îşi salvează micii prieteni expuşi unui sacrificiu ritualic, prin care Marele Preot intenţiona să-şi consolideze puterea şi credinţa gloatei în zeii tradiţionali.

În povestirile de SF adult, Mihnea Moisescu are uneori o vizibilă dificultate la schimbarea registrelor. Ceea ce putea fi credibil într-o aventură menţinută în regimul inocenţei infantile devine supărător, ca în *Glasul din pulberea aurie*, când unor adulţi li se atribuie o mentalitate inferioară nivelului lor de vârstă şi de experienţă. *Sentimentul interzis* imaginează iarăşi, ca în *Prietenie*, un robot dereglat, al cărui obiectiv asumat e să distrugă în om sentimentele devenite sursă de ezitări şi greşeală. *Întoarcerea* îşi dezvoltă subiectul în sensul unei contrautopii politice – lucru neobişnuit la un autor ale cărui texte sunt, aproape în totalitate, utopii lirice şi estetizante. Turnura e favorizată de motivul SF abordat: un investigator telepatic al creierului, prin care puterea coruptă ţine sub control întreaga societate. Amuzantă este povestirea *Trimisul,* unde tema gravă a coabitării cu o entitate extraterestră suferă un tratament discret-umoristic, iar stratagema imaginată de personaj ca să scape de insistentul invadator derivă din însăşi profesia scrisului, care l-a creat pe acesta din urmă.

Alt roman, *Întoarcere pe ţărmul dispărut,* atacă tema călătoriei temporale, care se serveşte de creierul uman ca vehicul, fapt inadmisibil în SF-ul fundamentalist, dar cu nimic mai condamnabil decât teleportarea mentală din atâtea alte lucrări. O nuvelă ataşată romanului (*Crâmpeie din viaţa unui timponaut*) îşi trage subiectul din aceeaşi explorare a timpului (de data asta în coordonatele sale fizice), cu complicaţii de cronoplastie în final. Personajul central, Ira, este o cercetătoare din viitor care, interesată la modul sociologic de tema vrăjitoriei, riscă să fie arsă pe rug într-un burg german care nu glumeşte cu persoanele dovedite de asemenea „infracţiuni", indiferent de epoca lor de provenienţă.

Cei vechi credeau că stelele sunt nişte luminiţe, lipite de bolta cerească. Azi ştim că toate stelele sunt asemănătoare Soarelui. Unele sunt mult mai mari decât el, altele mai mici. Le vedem doar ca pe nişte puncte deoarece sunt foarte departe. La scara pe care ne-am ales o mai sus, cea mai apropiată stea – Proxima Centauri – ar fi de vreo douăzeci de ori mai departe de Bucureşti decât Londra. Dacă lumina, cu viteza ei de 300 mii de kilometri pe secundă, ajunge de la Soare la Pământ în 8,3 minute, ea are nevoie de 4,24 ani pentru a ajunge la noi de la Proxima Centauri. Folosind termeni tehnici, spunem că această stea se găseşte la 4,24 ani-lumină de noi.

Fâşia ceţoasă numită Calea Lactee sau Galaxie este un imens vârtej turtit, format din vreo 200-400 de miliarde de stele şi din nori imenşi de gaz şi praf cosmic, ori obiecte fără lumină proprie. Soarele, ca toate stelele pe care le vedem, face şi el parte din Galaxie. Multe dintre stele sunt centrele unor „sisteme solare", deci posedă în jur planete, cu sateliţi etc., la fel ca Soarele. Diametrul Căii Lactee este de circa 100-120 de mii de ani-lumină. Soarele şi stelele pe care le vedem cu ochiul liber sunt aşezate la periferia uneia dintre braţele spirale. Această gigantică spirală se roteşte, mai repede spre centru şi mai încet la periferie. Soarele are nevoie de 250 milioane de ani pentru a face o rotaţie completă.

Dar, în secolul XX, s-a mai descoperit că Galaxia noastră nu este un unicat. La circa 2,5 milioane de ani-lumină de noi există o altă galaxie, tot de formă spirală, chiar mai mare decât a noastră, numită Nebuloasa din Andromeda. Acum câteva decenii s-a estimat chiar că în Universul accesibil instrumentelor noastre de observare, deci până la o distanţă de peste 13 miliarde de ani-lumină, există circa 100 de miliarde de alte galaxii, mai mari sau mai mici, spirale sau de alte forme. Aceste galaxii sunt grupate în „roiuri", sau „superroiuri", formând la rândul lor structuri ciudate, care au fost asemuite spumei…

În acest Univers, accesibil observaţiilor noastre, sunt deci cel puţin de o sută de miliarde de ori o sută de miliarde de stele, un număr pe care mintea noastră nu-l poate cuprinde. Iar planete sunt, probabil, mult mai multe. Iată teatrul deschis vieţii şi inteligenţei în Univers. Probabil doar un prim teatru, deoarece ar putea exista şi alte universuri, alte dimensiuni, alte stări de agregare ale materiei etc.

(Va urma)

Ammar Alnahhas

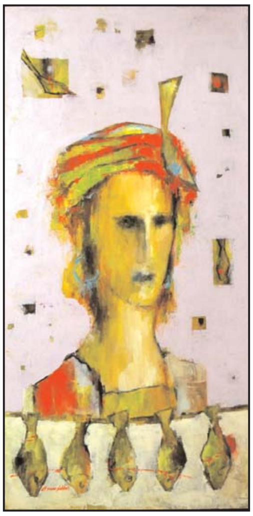

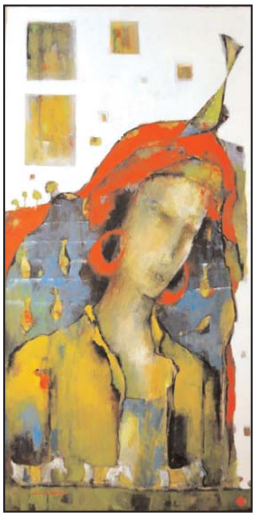
Numele lui Ammar Alnahhas a început să circule pe simezele galeriilor de artă bucureștene în urmă cu doar doi-trei ani. Inițial, cu o discreție vecină cu timiditatea, fără a atrage atenția prea multor obișnuiți ai sălilor de expoziții, apoi, o dată cu trecerea timpului și cu intensificarea ritmului aparițiilor sale publice (trei în 2011, șapte în 2012), cu tot mai multă pregnanță și vizibilitate.

Artistul s-a născut în anul 1976 în orașul Hasaka, situat în partea de nord-est a Siriei, la granița cu Irakul. A urmat cursurile Facultății de Arte Frumoase din Damasc între anii 1997-2001, absolvind secția de sculptură. A expus lucrări de grafică, pictură și, evident, sculptură în țara natală (2001, 2002, 2004, 2005, 2006) și în Spania (2004). La București (...) a venit în 2006 și, după cum arată toate indiciile, s-a decis să rămână pentru o perioadă nedefinită de timp. Contactul cu civilizația de aici, cu lumea artistică românească nu a fost unul dur sau complicat.

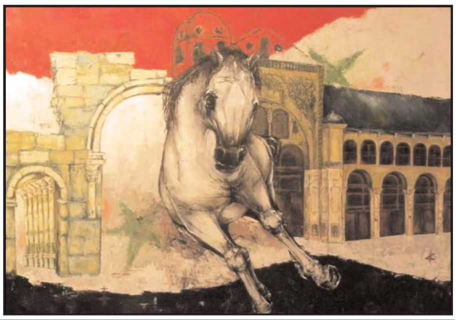

Nu se poate spune însă nici că s-a produs de la sine ori că mediul social și cultural local nu i-a creat probleme de adaptare. Mai întâi de toate, nemaiavând la dispoziție un atelier adecvat, a trebuit să renunțe la sculptură și să se manifeste doar ca pictor și grafician. (...) Faptul în sine nu a rămas chiar fără urmări în ceea ce privește modul personal de comunicare artistică, sculptura fiind, totuși, cea dintâi vocație a lui și forma de exprimare prin care a reușit să se impună în anii imediat următori debutului. Lucrările sale din această categorie, realizate în bronz, fier, polistiren și piatră, dezvăluie o tematică atent aleasă (portrete, trupuri feminine, schelete de pești, scaune), capabilă să furnizeze maximum de expresivitate în ceea ce privește poziționarea în spațiu și valențele atitudinale ale personajelor în sine, sau ale acestora în raport cu obiectele din proximitate. (...)

Constrâns așadar de împrejurări aparent nu tocmai favorabile să stea mult mai mult timp decât de obicei în fața șevaletului, poate că sculptorul Nahhas a avut pentru moment ceva de pierdut, însă pictorul care răspunde la același nume a avut cu siguranță numai de câștigat. Orientat doar ocazional spre analiza și interpretarea datului vizual, însă aplecat permanent către explorarea lui prin prisma trăirilor fruste, a jubilației și mirării spontane, pline de sinceritate în fața metamorfozelor adesea neașteptate ale realului, acesta din urmă și-a reactivat într-un mod spectaculos instinctul de „vânător" de imagini rare, cu adevărat remarcabile, pe care le așază pe pânză nu numai cu multă pricepere, ci și cu o naturalețe fără cusur, în spatele căreia se află cu siguranță un principiu cognitiv orientat spre imaginarul fecund și un tip de reacție sensibilă bazat în întregime pe cultul autenticității. (...)

Ammar Alnahhas este un foarte inspirat portretist. Desenele lui în tuș sau în cărbune denotă o excelentă manualitate și o aplecare spre descifrarea detaliilor ascunse ale chipurilor umane, detalii care scapă, de regulă, celor mai mulți dintre noi. Realiste și convingătoare, aceste lucrări nu văd însă aproape deloc lumina simezelor, artistul preferând să le păstreze într-o mapă la care accesul altor persoane în afară de el este supravegheat atent și permis cu multă parcimonie. În schimb, portretele în ulei, diametral opuse desenelor, în sensul că detaliile sunt pur și simplu ignorate de această dată, fac parte din rețeta tematică a fiecărei noi expoziții, pictorul mizând mult pe efectul lor empatic. Chipurile șterse, slab profilate prin intermediul unor pete de culoare când indecise, când stridente, funcționează ca niște veritabile oglinzi imaginare în care privitorul își poate proiecta propria imagine sau pe acelea ale unor personaje sugerate de titlurile lucrărilor. Această formă de impersonalizare a portretelor și de atragere a publicului în actul de redare a identității lor sub varii înfățișări nu este desigur nouă, dar trebuie spus că Ammar Alnahhas excelează în mânuirea ei, întrucât nu o consideră a fi doar un artificiu pictural printre multe altele, ci îi atribuie rolul de a stimula dialogul dintre privitor și lucrare, dacă nu cumva și pe acela de a declanșa în mintea și în sensibilitatea celui dintâi procese introspective care favorizează prin simpla lor derulare receptarea pozitivă a celei din urmă.

O mențiune aparte merită și paleta artistului, culorile din pânzele sale, solare și vii, evocând cromatica portului obișnuit din Hasaka natală, unde lumina intensă și relativa monotonie a reliefului îi face pe oameni să se îmbrace în haine variat și vesel colorate.

Continuând într-o manieră cât se poate de personală experiența estetică a lui Fateh Al Mudarris, unul dintre cei mai importanți artiști plastici din Siria zilelor noastre, fost profesor la Universitatea din Damasc, poziție din care a exercitat o influență covârșitoare asupra multora dintre studenții săi (un fel de Corneliu Baba ori Alexandru Ciucurencu din cel mai longeviv oraș-capitală cunoscut în istorie), dar fiind receptiv și la sugestiile compatibile cu propria sa viziune stilistică provenite din diferite zone și sfere cultural-artistice, orientale și europene, cu care a intrat în contact, Ammar Alnahhas promite să-și impună numele nu numai în pictura contemporană a țării sale, ci chiar și în cea românească, la diversitatea și dinamismul manifestărilor prezente ale căreia contribuie, iată, cu modestie și onestitate, prin tot mai desele expoziții personale ori de grup la care își invită vizitatorii, și ei parcă din ce în ce mai mulți la număr, mai motivați și mai statornici. (Corneliu Ostahie, http://artindex.ro/2013/01/02/un-pictor-sirian-se-afirma-la-bucuresti-ammar-al-nahhas/)

Număr ilustrat cu lucrări de Ammar Al Nahhas.

Semnează în acest număr

- Ninela CARANFIL – actriță, Chișinău
- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Acad. Johan GALTUNG – Norvegia
- Cristian BĂDILIȚĂ – teolog și scriitor, Franța
- Florin HORVATH – scriitor și ezoterist, Zalău
- Nicolae MELINESCU – publicist, București
- Marian NENCESCU – scriitor, București
- Dragoș VAIDA – prof. univ., București
- Constanța VAIDA HALIȚĂ – arhitect, București
- Ioan TODEA – istoric, București
- Cătălin MAMALI – psiho-sociolog, SUA
- George PAULIAN – artist plastic, Câmpulung
- Iurie COLEȘNIC – istoric și scriitor, Chișinău
- Cristian COCEA – scriitor și ezoterist, Pitești
- Lina CODREANU – scriitor, Huși
- Dumitru GABURA – scriitor, Chișinău
- Ion C. ȘTEFAN – scriitor, București
- Elis RÂPEANU – scriitor, București
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Paula ROMANESCU – scriitor, București
- Dan D. FARCAȘ – matematician și scriitor, București
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca